

Luuka

Taayta

Siriintēet, yēē /kikēēsirē āk wōlēē kiwuunto :ng'aleek ām taay: Kisirē :Kirikiintēēt Luuka lōkōōywēchu kāroomēch. Ki musookiin nyēbo ki-irrnān ānki toorētiintēētaab Bāwulō nyēē /kiikoosēē keey ām booninēkyii alak. Mātookunoot nyēē tyaa kule /kikēēsirē āyu kitaabuuni nteenee /kiisōōtyinē kule imuuchē ku kēnyiitaab 50 KK nto ku 63 KK ām kōōrēētaab Rooma, Ēfēēsō nto ku Kayisareeya.

Kiyēē mii āriit: Kisabsab :Luuka siruutēk tukul ām keel nyēbo kiirrnān āk ng'aleek tukul choo /kiikēērār kurubta keey āk soboontaab Yēesu, meenyii āk ng'eeteetaab meet kumanaasir ki-taabuuninyii. Kuuyu ki Kirikiin, kitet siruutēkyii kurōōb keey, ng'ālyoo nyēē tēērchiintōōs āk biiko choo kisālu Iburaneek choo mākāsē yēēt kiy yoo /kāmākēētēt siruut ām kēēlooto. I-ārōōru :Luuka kule Yēesu ku *Wēritaab Chii nyēē kiyibchi biiko tukul lōkōōywēk chēē kāroomēch. Ibooru :inee mbo lōkōōywēk alak chēē maneemuuch :siriik chuut alake kutwech ām siruutēkwaa.

Kiyēē āmu: Yoo ikiimē :Mataayo kule Kāārārōokiintēētaab Yuutayeek :Yēesu ānkwoorōōru :Māarkō kule yēchinē :Yēesu Yēyiin yiisyēēt, kumāchē :Luuka kōōboor kule Yēesu ku Yēyiintēēt nto subak, ku chii nyēē chōōnēē siintaaryeetaab Aatam (kur. 3:23-38). Ibooru :Luuka ām yuutēyu kule Yēesu :nyēē bāwu kiy ake tukul ām kōōrēēt.

Ārōōrunēēt

¹ Boontēēt nyēē koonyitoot Tēyōfiilō, kiikusir :biiko chēē chaang' ng'aleek chēē kiikuyēyākiis ām wōlēē kēēmiitē. ² Kisir kuu wōloo kimwooytoowēēch :biiko choo kikāsē ng'aleechaata rubtooy keyy āk Yēesu. Bichooto mbo :chēē kibokwaamtaat ng'aleechaa. ³ Boontēēt nyēē koonyitoot, kuuyu kwāārōotootē tukuuchoo tukul kung'eetee wōlēē kitoowunēē, kaasoot kule karaam asiruung' ām kēēlto nyēē chōboot ⁴ siinkēt kule man :kiy ake tukul nyoo / kiikiineetiing'.

Kiiboor :malayikeet kule +/ mākēēsich Bātisāniintēēt Yoowaana

⁵ Yu kibāytooy *:Ērōōtē kōōrēetaab Yuutayeek kumukuul, kimii *:kibkōrōs ake nyēē /kikēēkuurēē Sekaryaa nyēē kichōōnēē sokonnyeet nyēbo mbo *kibkōrōs nyēbo Abiia. Nto cheebyoosyeenyii ku Ēliisābēēt nyēē kibo kōōtaab *Āārōn nyoo kiyootu mbo kibkōrōs. ⁶ Kiiywēyē :Sekaryaa āk cheebyoosyeenyii Yēyiin ānkirubē kiruutēk tukul kuu wōlēē māktooy :Yēyiin. ⁷ Kikiikōōbuurchiin :tukwaay nyēē lōō āmānānyōōr lēēkōōy, kuuyu ki sōōn :Ēliisābēēt.

⁸ Kimii :yēē kiyēyiisyē :Sekaryaa ām *Kōōtaab Yēyiin, kuuyu kibo kōōng'waa :bārooyinto kuyēyiis. ⁹ /Keekwey inee ām bareetaab *sēkēēryēēt, kuu wōloo /kikēēyēytooy kwaak, kōōwut Kōōtaab Yēyiin wōloo kiiwutē :mbo kibkōrōs nkit wokōōtuskēēn

kiito ake nyēē boong'u nyēē anyiny. ¹⁰ Kisooyē :biiko chuut tukul ām saang' ku tēē yooto tukul.

¹¹ Kutākumii kō, kuchōnchi *:malayikeet ake ānkōyyoonyēē āwunyii nyēbo taay ām yoo kiituskēēnēē kiyoo. ¹² Kuteryekta keey :mukuulēy Sekaryaa ānkumuy miisin. ¹³ Nteenee kumwoochi :malayikaanaa kule, “Sekaryaa, -mēemuy! Kaakukas :Yēyiin saayeeng'uung'. Kunyoo, mākusikuung' :cheebyoosyeeng'uung' leekweet nyēē wēēriit ānku +mēēkuurēē lakwanaata Yoowaana. ¹⁴ +Meeng'erech ānku mākung'ērēkiis :nkicheek biiko chēē chaang' kubo ng'ālyoontooni. ¹⁵ Mākuyēk :Yoowaana chii nyēē wōō ām taayeetaab Yēyiin. Mēēbērē makuyye *tifaayiik nto tukuuk alak tukul chēē ibōōkiitē biich. Mākōōnyiiyti :Yēyiin Tāmirmiryēēnyii ānkoo kutākumiitē mooyēetaab kaamet. ¹⁶ Makuweech biikaab *Isrāyēēl chēē chaang' kucham Yēyiintēēng'waa. ¹⁷ Makoonto :inee taayeetaab Mokoryoontēēt ām tāmirmiryēēt āk kāāmuukēy chēē wuu choo kibo *Eliiya. Mākōōchoomnyo lēēkōōk ākoo sikiikwaa, makuweech biiko choo kāwōōt kukas ng'aleekaab choo churtootiin ankuyeyta biiko kutorooch Mokoryoontēēt.”

¹⁸ Kumwoochi :Sekaryaa malayikaanaa kule, “Ntēē kōōkēēwōōyēkiitu :tukwaay. +Māānkētēē nee kule man :ng'aleechu?”

¹⁹ Kukētyi :malayikaanaa kule, “Ntēē :anii

1:9 Chuy. 30:7-8 **1:12** Kiir. 6:22-23; 13:22; Tān. 8:17; Luuka 2:9 **1:13** Tān. 10:12, 19; Luuka 1:30; 2:10 **1:15** Kāāyit. 6:3-4; Luuka 7:33 **1:17** Kiir. 13:3-5 **1:17** Mal. 3:1; 4:5-6; Mat. 11:14; 17:10-11 **1:18** Toowu. 17:17; 18:11-12; Luuka 1:34

Kāāburyēēl, nyoo ālēekityiintōōsii āk Yēyiin! / Kāākiiyookwoo āyibuung' lōkōōywēchu kāroomēch.
 20 Kas! Mākuyēyākiis :ng'aleechu ām bēsyēēt nyēē kiikukwey :Yēyiin. Nteenee kuuyu maneecham kiyēē kāāmwoowuung', makunaming' keey :kuut ākoy kuyityiin :bēsyoonoto.”

21 Kikānyiiis :biiko choo kimii saang' kut kulē, “So! Nto yu keekaay keey ra :Sekaryaa ām kō kuu nyi ēē?” 22 Yu kāwokuchuw saang', kikiikunamakay :kuutiit nyēē kimēēmuuchē kut kung'alaal. King'aloolchinēē biiko āwunnyēk baateey. Kōōnkēt yotoo :biiko kule kikiikutookyī Sekaryaa :ng'ālyoo kuchōōnēē wōlēē mii :Yēyiin.

23 Kitas taay :Sekaryaa kuyēyiisyē ām *Kōōtaab Yēyiin ākoy kubēk :bēsyōōsyēkyii. Nto mii yoo, kuwēēchi keey kaa.

24 Nyēē mā tyaa, kunam :mooyēēt Ēliisābēēt. Kuwunyeē keey kō ārook muut. Kumwoochi keey yotoo kule, 25 “Kaakuriireenaa :Yēyiin kōōnēmtoowoo kāānchuruurēētaab biiko kuuyu mānāāsich.”

Kiiboor :malayikeet wōlēē +/mākēēsikto Yēēsu

26 Ām araaweetaab lo kung'eetee kukānyikisiit :Ēliisābēēt, kōōyookto :Yēyiin malayikeet Kāāburyēēl kuwo ākoy Nāāsārēēt ām yēēmēētaab Kalilaaya.

27 Kimii *:ārung'oonyoontēēt ake wōlooto nyēē / kikēēkuurēē Maaryaa. /Kikiikēēmākyi chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Yōōsēēf nyēē kichōōnēē kōōtaab Bāytooyiintēēt *Tāwuti.

28 Kiwo :malayikaanaata ākoy yēē kimii :Maaryaa ānkumwoochi kule, “Ichāmu nee ōō, Maaryaa? Sērē, ichamaat ām taayeetaab Yēyiin.”

29 Kibotyī :Maaryaa kiyēē mākumwooy, yu kakas ng'aleechaa. Kiteebē keey kityō kule, “Ng'al nee :chu ēē?”

30 Kumwoochi * :malayikeet kule, “-Mēēmuy! Kāākōōbēruuriing' :Yēyiin! 31 Kunyi, imiitē wēēnyikisiitu ānku +mēēsich leekweet nyēē wēēro ānku +mēēkuurēē lakwanaa Yēesu. 32 Mākuyēk chii nyēē iyweyaat ānku Lakwataab Yēyiin. Mākōōkoochi :Yēyiin kāāmuukēywēēk kubāytooyiis kuu Tāwuti. 33 Makubayta biikaab *Isrāyēēl ām kēnyiisyēk chēē mabēku.”

34 Kuteebē :Maaryaa malayikaanaa kule, “Āmuuchē :anii ānyōōru leekweet kule nee? Ntēē atiimaat.”

35 Kukētyi :malayikaanaa kule, “Mākuchōōnchiing' :Tāmirmiryēētaab Yēyiin ankoolaambuuchiing' :kāāmuukēywēēkyii. Chur-taat :leekweet nyēē +mēēsich / ānkumākēēkuurēē lakwataab Yēyiin. 36 Nto subak, ānkoo kimwooyē :biiko kule ki sōōn :tilyeeng'uung' Ēliisābēēt ānkimii kukēēytēē kēnyiisyēkaab yyootēēt, boonto ra mooyēēt nyēbo ārook lo. 37 Māmiitē :kiy nyēē mēēmuuchāksē ām wōlēē mii :Yēyiin.”

38 Kumwooy :Maaryaa kule, “Āchāmē kiy ake tukul nyēē mākwoo :Yēyiin. Kunyoo, kany

1:28 Kiir. 6:12; Ruut 2:4 1:30 Luuka 1:13 1:31 Toowu. 16:11; 17:19; Kiir. 13:3; Isa. 7:14; Mat. 1:21; Luuka 1:59; 2:21 1:32 2Sām. 7:16; Isa. 9:7; Mat. 20:30-31 1:33 Tān. 2:44 1:34 Luuka 1:18 1:35 Mat. 1:18 1:37 Āyub 42:2

kuyeyakay kuu wōloo 'keemwaayte.”
Yooto, kuwēēchi keey *:malayikeet.

Kiruutoochi :Maaryaa Ēliisābēēt

³⁹⁻⁴⁰ Yooto bakeenke, kuruutoochi :Maaryaa Ēliisābēēt āk boontēenyii Sekaryaa chēē kiminyē *kiriinkēēt ake ām mosoobēytaab yēēmēetaab Yuu-teeya.

Kuyitē kayaata ⁴¹ ānkōōtookwēēsē Ēliisābēēt, kwoorēērēnē :lakwataab Ēliisābēēt ām moo. Kōōnyiiyti :Yēyiin Ēliisābēēt tāmirmiryēēt ⁴² kukuurchi barak kumwoochinē Maaryaa kule, “Ibēruuroot kusiir kooruuk alak tukul! Ibēruuroot mbo :leekweet nyēē +mēēsich. ⁴³ Ng'alyoo nyēbo koonyit sōō, kule nee kuchō :kaametiitaab Mokoryoontēenyuu kut chokukasa. ⁴⁴ Yooto 'kēēchōōnii kō ānkiitookwēēsōo, kwoorēērēnē :leekweet ām moo kubo ng'erekweek. ⁴⁵ Ibēruuroot :inyiing' nyoo 'kiiyēnchi kule makuyeyakay :kiyēē kiikumwooy :Yēyiin!”

Tyēēntaab Maaryaa

⁴⁶ Nto mii yoo, kutyēēn :Maaryaa kule,
“Āsiltooy Yēyiin ām mooyēenyuu tukul.

⁴⁷ Baybay :tāmirmiryēenyuu
kubo Kāārārookiintēenyuu Yēyiin.

⁴⁸ Kaakoosoot kōōbēruuroo,
motwooriintēenyii nyēē mining'.

Kung'eetee raat kuwo taay,
+/mākēēkuuro kule 'nyēē kiikōōbēruur :Yēyiin'.

⁴⁹ Kāākuyēwoo :Yēyiin ng'alyoo nyēē wōō miisin.
Lēyyē, kusilākoy :inee.

50 Riirēē :Yēyiin biiko tukul choo iywēyē inee
kung'eetee binuut āk binuut.

51 Kāākōōboor kāāmuukēywēēkyii
ānkōōsērweētē choo ng'āsē keey.

52 Ichuchuukunēē bāytooyik ng'ēchērōōkwa
ānkōōloong'tēē choo yibē keey ng'wēny.

53 Ibiyoonyēē biiko choo āmē :kēmēwuut
tukuuk tukul chēē kāroomēch
ānkukwētē choo mokorēēn
āmēēkoochi kiy.

54-55 Kiikuyēētyēēchēēch acheek
biikaab *Isrāyēēl choo motwoorikyii.

Lēyyē! Kaakoosoot ra :Yēyiin kiyēē kimwooyē
kule makuriiree kōyoo bo *Abraam kēnyis āk
kēnyis.

Ng'aleechuutēchu :choo kimwoochinē biikyoo
choo kibo taay.”

56 Kiibuurto keey :Maaryaa Ēliisābēēt ārook chēē
māchē kuyitē sōmōk nto iyēēyē kaa.

Wōlēē /kikēēsikto Bātisāniintēēt Yoowaana

57 Nto mii yoo, kusich Ēliisābēēt leekweet nyēē
wēēriit. 58 Yu kakas :laatoosyek āk tilyōōnuutēk
kiisayta nyēē kiiboorchī :Yēyiin Ēliisābēēt,
kung'ērēkiis :tukul.

59 Kutinyē :lakwanaa bēsyōōsyēk sisiit kuba
:laatoosyek āk tilyōōnuutēk saakweet nyēē */
kikiimurootānēē lakwanaa. Kimāchē :bichoo kule
nto /kēēkuurtēē leekweet kaayneetaab kwaan kule

1:50 Tyēēn. 103:8, 17 **1:51** Kiruu. 5:15; 26:8 **1:52** Tyēēn.
75:7; Mat. 23:12; Yāāk. 4:6, 10 **1:53** Tyēēn. 107:9; 34:10; Luuka
6:21 **1:54-55** 1Sām. 2:1-10 **1:54-55** Toowu. 17:7; Tyēēn. 98:3;
Miika 7:20

Sekaryaa. ⁶⁰ Nteenee kutāyiis :kaamet. Kimwooy kule, “+/Mākēēkuurēē Yoowaana.” ⁶¹ Kumwooy :biiko kule, “O, ntēē māmii :chii ām kōōng'woong' nyēē /kēēkuurē kuu nyoo!” ⁶² /Keeteabee Sekaryaa / kēēng'āloolchinēē āwunnyēk kōōboor wōlēē +/ mākēēkuurto leekweet. ⁶³ Kumwaayta /kiikoochi kiyēē kasir. Yu kasir kule, “+/ Mākēēkuurēē lakwani Yoowaana,” koolat :biiko.

⁶⁴ Kootyaak :ng'elyebtaab Sekaryaa bakeenke ānkusilto Yēyiin.

⁶⁵ Kimuuyo :laatoosyek miisin. /Kikyaamtaat ng'aleechaa kuyit komoswookik tukul chēbo mosoobēytaa Yuuteeya. ⁶⁶ Kiteebē keyy :chii ake tukul kule, “Ara māchokuyēk nee :lakwani?” Kitookunoot :lakwanaa kule tinyē kāāmuukēywēēkaab Yēyiin.

Tyēēntaab Sekaryaa

⁶⁷ Nto mii yoo, kōōnyiityi :Yēyiin Sekaryaa tāmirmiryēēt kutyēēn kule,

⁶⁸ “Kutōrōriit :Yēyiintēētaab *Isrāyēēl,
kuuyu kachokooraraach biikyii.

⁶⁹ Mii kōōyookwēēch Kāārārookiintēēt
kuchōōnēē kōōtaab *Tāwuti,
nyēē boonto kāāmuukēywēēk miisin,

⁷⁰ kuu wōloo kimwooytooy :Yēyiin kēny
kubununēē wōrkooyikyii.

⁷¹ Makooraacheech ām wōlēē mii :buunikyoo
ākoo mbo ām wōlēē mii :biiko chēē wēchēēch.

1:59 Toowu. 17:12-13 **1:63** Luuka 1:13 **1:64** Luuka 1:20

1:68 Tyēēn. 41:13; 72:18; 111:9; Luuka 4:18-21; 7:16; 19:44 **1:69**

Tyēēn. 132:17; Mat. 20:30-31 **1:70** Isa. 9:2-7; Miiika 5:2-4; Room.

1:2 **1:71** Tyēēn. 106:10

72-73 Kaakuriiree :Yēyiin man mbo kuuko
kootyiich *kiirootyeeet nyoo kimwoochinē
*Abraam.

74 Mākukōōnēēch mbo bārooyinto
nyēē kēēyēchinē yīisyēēnyii nyēē
-mākēēmuuytōōsii.

Mākusārūnēēnēēch wōlēē mii :buunikyoo

75 ankuyeyeech kēētīlīlīitu
ankeechurte ākookoy ām taayeetaab Yēyiin.

76 Nto inyiing' ii, lakwanyuu,
+mēēyēku *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin.

+ 'Meentooy wēēyēytoochi Mokoryoontēēt kēēlto.

77 +Māwēēboorchi biiko kōōnkēt wōlēē /
kiirārooktooy
yoo kāsoom /kēēnyōōchi kaat.

78 Riirēēnēēch :Yēyiin
ām mooyēēnyii nyēē lēēl.

Mākōōyook lēbkēēyyēēt kuchōōnēē kibkōōnkōy

79 chokōōluuchi biiko choo kiikoolaambuuch
:mēēnānēētaab mēēyinto.

Mākōōrēētootēēch :lēbkēēyyooni
kēēnyōōru tāloosyēēt.”

80 Kinerta :Yoowaana ng'ālyoontēētaab Yēyiin
ām nkuruukyii tukul. Kiminyootē suurkwēēn
ākoy bēsyēēt nyēē kichokōōboorchi keey biikaab
*Isrāyēēl.

1:72-73 Laawi. 26:42; Tyēēn. 105:8-9; 106:45; Toowu. 22:16-18;
Miika 7:20 **1:75** Tiitō 2:12, 14 **1:76** Mal. 3:1; Mat. 11:10;
Määrkō 1:2 **1:77** Cherem. 31:34 **1:78** Chuy. 34:6; Mal.
4:2 **1:79** Isa. 9:2, 6; 42:6-7; Mat. 4:16; Luuka 2:14 **1:80** Kiir.
13:24-25; 1Sām. 2:26; Luuka 2:40, 52

2

*Wōlēē /kikēēsikto Yēēsu
(Mataayo 1:18-25)*

¹ Kimii :bāytooyiintēēt ake ām bēsyoōsyēchooto nyēē kibāytooy Rooma ākoo kōōrōōsyēk alak chēē chaang'. / Kikēēkuurēē bāytooyiintonoo *Kayisaar Ākuustō. Kimwaayta :kāāntōōyiintonoo /kiiyiit biiko tukul ām kōōrōōsyēchooto. ² Kibo taay :kāāyiitiisyonoo ām nyoo kichokuyēyāktōōs kubāytooy *:Kirēennyō kōōrēētaab Siirya. ³ / Kikēēmwooy kule / bokiiyiitēē :chii wōlēē / kikēēsikyinē.

⁴ Nto kuuyu kibo :Yōōsēēf kōōtaab Tāwuti, king'eetee Nāāsārēēt ām yēēmēētaab Kalilaaya ānkuwo kiriinkēēng'waa Bēētēlēyēēm ām yēēmēētaab Yuuteeya wōloo / kikēēsikyinē Bāytooyiintēēt *Tāwuti. ⁵ Kiwēeto keey Maaryaa nyi kimāchē kule sukoomut ānkoo kikiikuriik kucham keey.

⁶ Kumii wōlooto, kwaam Maaryaa :mooyēēt. ⁷ Nyēē mā tyaa kutwaat wēēriit. Kōōyēēn leekweet ānkōōmukoonchi mwēēnkēēt nyēē /kiing'ēēng'sēē ām mchoor, kuuyu kimāmii :bārooyinto kōōtaab tāyēēk.

Malayikaanik ākoo ākiik

⁸ Kimii :ākiik alake kwēēmowuunooto chēē kyookooy kēēchiirēk ām yeecheyta nyēē kilēēkitēē Bēētēlēyēēm.

⁹ Kuchōōnchi *:malayikeet ākiichoo ām lēbkēēyyēētaab Yēyiin ankookweny icheek.

Kinam bichoo :muyātēēt kut kubōōtoon.
 10 Nteenee kumwoochi :malayikaanaa kule,
 “-Mōōmuuyē! Āyibwook :anii lōkōōywēk chēē
 makuyey biiko tukul ām kōōrēēt kung'ērēkiis
 miisin. 11 /Kāākēēsikwook raat ām Bēētēlēyēēm
 *Kāārārōokiintēēt nyoo kwōōkānyoonu. Nyooto
 ku Mokoryoontēēng'woong'. 12 Yoo sōōnyōōru
 lakwanaa, +mookas / kāākiiyēēnēē sirook /
 ānkiiimukoonchi mwēēnkēēt nyēē /kiing'eēng'sēē.”

13 Nyēē mā tyaa, kurēkunēē :lukēētaab
 malayikaanik kibkōōnkōy, kuyēmo āk nyiin
 ānkutyēēn :tukul kōōkoostooy Yēyiin kule,

14 “Wōō :Yēyiin ām kibkōōnkōy!

Mii kuchōōnchinē :tāloosyēēt biiko,
 choo makuchamta :Yēyiin,
 kule churtootiin.”

15 Yu keeyeey :malayikaanichaa kibkōōnkōy,
 kumwooy :ākiik kule, “Murēchu, okany
 keebe Bēētēlēyēēm bokeekas ng'ālyoontooni
 kāākōōboorwēēch :Yēyiin.” 16 Yu kāmwooy kuu
 nyooto, kulabat ākoy wōloto ānkubokunyōōr
 Maaryaa, Yōōsēēf āk leekweet nyēē /
 kāākiiimukoonchi mwēēnkēēt. 17 Yooto, kumwoochi
 :ākiichoo biiko ng'aleekaab malayikaanaa chēē
 kirubtooy keey lakwanaa. 18 Kiilat :biiko tukul
 ng'aleechaa kyoomu :ākiik nteenee 19 kinamtaat
 :Maaryaa mēt.

2:9 Luuka 1:12 **2:10** Luuka 1:13 **2:11** Mat. 20:30-31; Luuka
 22:67; Yoowa. 4:42; Yēyuut. 5:31; 13:23; 2Bēt. 1:11; 1Yoowa. 4:14
2:14 Isa. 9:6; 52:7; 57:19; Luuka 1:79; 10:5-6; 12:51; 19:38, 42;
 24:36; Yoowa. 14:27; Yēyuut. 10:36 **2:19** Luuka 2:51

20 Kiikoostootē :ākiichoo Yēyiin kumii kōōyēyē wōloo kimii :kēēchiirēk kubo lōkōōywēk chēē kinyōōr. Kikas leekweet kuu wōloo / kikēēmwooytoochinē.

/Kikiimuraatan Yēēsu /ānkēētoochi kaayneet

21 Nto mii bēsyēētaab sisiit kung'eetee /kākēēsich lakwanaa, / keeyey saakweet nyēē */ kikiimurootānēē / ānkēētoochinēē kaayneet. Yu /kaakiimuraatan /kēētoochi kaayneet kule Yēēsu, kaaynaanaa kisimkutoochinē *:malayikeet /kumanaa-keemanach.

/Kibokiitāboonchi Yēēsu Yēyiin

22-24 / Kikeesir ām kiruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu *:Muusa kule ibuurē :koorko nyēē kāsich wēero bēsyōōsyēk artam nto /kēēlābchinē. Nto yoo / sikēēlābchi, kimāchāktōōs kuwēētooy chēēbtuukēēnik āyēēng' chēē wōōyēch nto āyēēng' chēē minkēēch / bokēēyēchinēē ntāsimuutēk. / Kikeesir mbo subak kule, leekwa ake tukul nyēē /kākēēsich nyēē kibooreetyeet ānku wēero, / kiitāboonē nyoo kubo yiisyēētaab Yēyiin.

Kunyoo, yu kikiikukeeyta :bēsyōōsyēchoo bo tōmōnoontiit, kuwēēto keey :Maaryaa Yōōsēēf kuboontootē leekweet Yēēsu. Kiba ākoy *Kōōtaab Yēyiin nyēē kimii Yēērusālēēm. Kimāchē / bokēēyēchi ntāsimuutēk ām wōlotoo kuu wōloo mwooytooy :kiruutēk ānkubokōōkooyto Yēēsu kubo yiisyēētaab Yēyiin.

25 Kimii :chiito ake Yēērusālēēm nyēē / kikēēkuurēē Simiyōōn nyēē ki lēēl :moo

ankichamaat ng'ālyoontēētaab Yēyiin miisin. / Kikiiniinyiityi Tāmirmiryēētaab Yēyiin ānkikānyoonu *Kāārārookiintēēt kuchō. ²⁶ Kikiikōōboorchi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule kumanaame :inee, makukas Kāārārookiintēēt nyoo mākōōyook :Yēyiin.

²⁷ Kikiikōōrēētoot :Tāmirmiryēētaab Yēyiin bēsyoonoto Simiyōōn kuwo *Kōōtaab Yēyiin. Kuyitē :Yōōsēēf āk Maaryaa wōlooto, ²⁸ kunāmē :Simiyōōn leekweet ankookaasta Yēyiin kule, ²⁹⁻³¹ “Bāytooyiintēēnyuu Yēyiin, yoo kaameey ra, māmii ng'ālyoo, kuuyu kaakas leekweet kuu yoo 'kwēemwoowu. Kaakas *Kāārārookiintēētaab kōōrēēt nyoo 'kiikuurtoowēēch kukāsē :biiko tukul. ³² Mākuyēk lēbkēyyēētaab bōrōryōōsyēk tukul ankuyey / kēēkoonyit biikaab *Isrāyēēl tukul.” ³³ Kiyyo :Yōōsēēf ākoo Maaryaa yoto kōōlātē kiyēē kimii :Simiyōōn kumwooyē kurubta keey Yēesu.

³⁴ Kōōbēruur :Simiyōōn icheek tukwaay ānkumwoochi Maaryaa kule, “Makuyey :lakwani / kiiraraach biikaab Isrāyēēl alak nto alak mākubootyo. Mākōōboor kāāmuukēywēēkaab Yēyiin ām Isrāyēēl, nteenee makukwiil :biiko chēē chaang'. ³⁵ Yoto, mākōōboor keey :miyootyēēt nyēē kiwung'ta keey :bichoo. Mākung'woonchiing' :ng'aleechar miisin kukerkeyiit nyēē / kākēerutēēniing' chōōkiit kubun.”

³⁶ Kimii :nkinee cheebyoosyeet ake *Kōōtaab Yēyiin bēsyoonoto nyēē / kikēēkuurēē Ana. Kiki-ikuyoosiit miisin ānki *wōōrkooyoo nyēbo Yēyiin.

Ki lakwataab boontēet ake nyēē / kikēēkuurēē Fānwēēl nyēē kibo kōōtaab Asyeer. Kiming'to keey saanteenyii kēnyiiisyeēk tisab nto yityo kume :saanteet. ³⁷ Kōōbuur ku musuk ākoy yēē kiboonto kēnyiiisyeēk tāmānwookik sisiit āk ang'wan. Kiwēētii :cheebyoosyaanaa Kōōtaab Yēyiin ku tēē yooto tukul wokukutunkyinē Yēyiin bēēt nto kwēēmooy ānkukirē āmiik kibtaman.

³⁸ Kiwo :cheebyoosyaanaa yoo king'āloolchinēē :Simiyōōn Maaryaa ākoo Yōōsēēf. Kubirchi :nkinee Yēyiin kōōnkōy ānkumwoochi chii ake tukul nyēē kimii kukānyoonu kooraraach :Yēyiin Yēērusālēēm kule, “Kaakuyit *:Kāārārookiintēēt!”

³⁹ Yu / kāākēēyēchi ntāsimumutēchoo kuu wōloo māktooy :kiruutēkaab Yēyiin, kooyeey :Yōōsēēf āk Maaryaa *kiriinkēēng'waa Nāāsārēēt ām yēēmēētaab Kalilaaya. ⁴⁰ Kineree :Yēēsu wōlooto kut kukich. / Kikiibēruur / ānkiikoochi kiirnātēēt nyēē wōō.

Nyēbo taayta kōōwut :Yēēsu Kōōtaab Yēyiin

⁴¹ Ām kēnyiit ake tukul, kibēētii sikiikaab Yēēsu Yēērusālēēm bokwoomē *Saakweetaab Keeytaay-eet. ⁴² Yu kiboonto :Yēēsu kēnyiiisyeēk taman āk āyēēng', /keebeeta saakwaanaa.

⁴³ Yu kābēk :saakweet, kung'ēētyo :sikiikyii kooyeey kaa. Nteenee king'ētunēē :Yēēsu Yēērusālēēm kumēēnkētē :sikiik. ⁴⁴ Kibērē :sikiik tōōs tākuboontoonu keey :inee chōōrōōnuutēkyii nto tilyōōnuutēk. Nto mii kosolēny, wokucheeng'aatee :kwaan āk kaamet wōlēē mii :chōōrōōnuutēk āk

2:37 Mat. 6:16-18; 1Tēm. 5:5 **2:38** Luuka 2:25; 23:51; 24:21

2:40 Luuka 1:80 **2:41** Chuy. 12:1-20

tilyōōnuutēk, ⁴⁵ nteenee mānāānyōōr. Kooyeey yu kāyyēēkunēē ākoy Yēerusālēm bokucheeng'aat.

⁴⁶ Nto mii bēsyēētaab sōmōk bokunyōōr kumii kiirwookēētaab kānēētikaab kiruutēk ām *Kōōtaab Yēyiin kukāsē kiyēē /kikēēmwooyē ānkukiirē ng'al.

⁴⁷ Kiilat :chii ake tukul nyēē kikāsē kiirnātēēt nyēē kiboonto :Yēesu āk wōlēē kiwāluntooy kiyēē /kikēētēēbēē. ⁴⁸ Kinam kuut kwaan āk kaamet. Kulēēnchi :kaamet, “Baaba, ng'alyoo nee :nyi 'kēēyēwēēch! Ntēē siikōōnēēch keeluyaatee wōli tukul?”

⁴⁹ Kukētyi :Yēesu kule, “Ām :nee soocheeng'aateenaa wōloo tukul? -Mōōnkētē :akweek kule māchāktōōs āmiitē :anii kōyi bo Baaba āyēyē ng'aleek chēē mākwoo :Baaba?”

⁵⁰⁻⁵¹ Mānēēnkēt :sikiik kiyēē kiibooru :ng'aleechaa kimwooyē :Yēesu, nteenee kinamtaat :Maaryaa mēt. Kicham :Yēesu kuwēeto keey kwaan āk kaamet. Kiwokukoonyit sikiikyii.

⁵² Yooto tukul kumii kunērē :Yēesu, kutāsyinē keey :ng'oōmnānēēnyii ānkuchāmē :Yēyiin āk biiko.

3

Yoowaana, yēytooyiintēētaab kēēltaab Yēesu

(Mataayo 3:1-12; Māārkō 1:1-8; Yoowaana 1:19-28)

¹ Ki kēnyiitaab taman āk muut kubāytooy :Tibēēryō kōōrēētaab Rooma kumukuul. Ām bēsyōōsyēchooto, kibāytooy :Bōōntyō *Bilaato yēēmēētaab Yuuteeya, kubāytooy

2:49 Yoowa. 2:16 **2:50-51** Luuka 2:19; Ēfēēs. 6:1; Filib. 2:6-8; Kolos. 3:20; Ibu. 5:8

:Ērōōtē Antibaas yēmēētaab Kalilaaya,
 nto ng'eetaabkaamet Filibō, kubāytooy :nyoo
 yēmōōsyēk āyēēng': nyēbo Itureeya ākoo nyēbo
 Traakoniit. Kibāytooy :Lusaannya yēmēētaab
 Abileen. ² Nto mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ām
 bēsyōōsyēchooto ku *Anaas ākoo *Kayaafa. Ki
 yooto mbo yēē kiiyookyinē :Yēyiin Yoowaana
 Araab Sekaryaa lōkōōywēk kumii suurkwēēn.
³ Kunyoo, kyaamtaatee :Yoowaana lōkōōywēk
 biitōōsyēk tukwaay chēbo āynēētaab Yoortaan
 kumwoochinootē biiko kuweeksee miyootyēēt
 nyoo kiikuyey /ankeebatisan sukunyōōchi :Yēyiin
 kaat. ⁴ Kiityiich kuu yoo siraat ām kitaabuutaab
 *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin *Isaaya kule,
 “Miitē :chiito ake kukuuru ām kōōr nyēē suurk-
 wēēn kule,
 ‘Oyeyte keey,
 ānkōōbāroochi Mokoryoontēēt kēēlto.
⁵ /Keeyeb tulōōntōōk
 /ānkēēsisinēē tuybēyōōsyēk.
 /Keechuul kēēlwookik choo moosootiin
 /ānkiirōōr choo sing'iirēch.
⁶ Māchāktōōs :biiko tukul kōōnkētē kule
 māchē :Yēyiin kooraraach icheek.’ ”†
⁷ Kimwoochi :Yoowaana biiko chēē kimāchē
 / keebatisan kule, “Ng'oomng'ookichu! Ng'oo
 :nyēē kāmwoowook ōmwēyēē ng'woonintaab
 Yēyiin nyoo mākuchōōnchook? ⁸ Oboorunēē
 yēyuutēkwook kule koweeksee miyootyēēt,

* **3:1** Ērōōtē nyiitēnyi ku wēritaab Ērōōtē nyoo kimwooytooy /kee-
 bakach wēeriik. **3:2** Luuka 1:80 **3:3** Luuka 24:47; Yēyuut.
 13:24; 19:4 † **3:6** Isaaya 40:3-5 **3:7** Mat. 3:7; Luuka 21:5-36

āmōōkwértē keey ōmwooyē kule, ‘Ntēē kēēbooyē Abraam.’ Āmwoowook man kule imuuchē :Yēyiin kuyey rwoontōochu kuyēk lōkōkaab *Abraam.†
 9 Itōrōōroot :āywēēt. Kunyi, keet ake tukul nyoo kamayey lokoyeek chēē kāroomēch, /kiiluultooy / ānkēētōōrchi ma.”

10 Kuteebee :biiko Yoowaana kule, “Kiy nee :nyēē +mākiiboorunēē kule kookeebakaakte miyootyēt?” 11 Kumwoochi :Yoowaana kule, “Yoo boonto :chii sirooy āyēēng’, kubchēchi nyoo mātinyē sira. Nyoo boonto āmiik, kubchēchi nkinee nyoo mātinyē.”

12 Kikwa :nkicheek kāāruruukikaab *syuuruut kumāchē kule /keebatisan ānkumwoochi Yoowaana kule, “Kāānēētiintēēt! Nto nkacheek, mākhwēēch kule kēēyēyē nee?” 13 Kukētyi :Yoowaana kule, “Boosaan ōtāsyinē laatit ake barak ām syuuruut nyoo /kikiitiilwook kule ōruruuchēē biiko.”

14 Kukwa :nkicheek chēē riibē tāloosyēēt anku-teebee kule, “Nto nkacheek, mākhwēēch keeyey nee?” Kukētyi :Yoowaana kule, “-Mōō-āmchi chii ng’ōōki ām kiyēē manaayey, āmōōsāsunēē chii tukuukyii. Oteeree beesaanik choo /kēēkwēwook ām yiisyēēng’woong!”

15 Kikānyoonu :chii ake tukul kuyit *:Kāārārookiintēēt ām lēēkitō. Kyoomē mēt kumwooyē kule, “Ara nyuun Kāārārookiintēēt ku Yoowaana?” 16 Kumwooy :Yoowaana kule, “Ābātisānēēnook :anii bēēko baateey, nteenee mākuchō :chiito nyēē boonto kāāmuukēywēēk

† **3:8** Ibooru ‘lōkōkaab Abraam’ biiko chēē kāsyinē Yēyiin kuu Abraam. **3:8** Mat. 3:9; Luuka 13:16; 19:9; Yoowa. 8:33-47; Room. 4:12, 16-17; Kala. 3:7, 29 **3:9** Mat. 7:19

kubiira, nyēē -māāyēmē mbo ārēēkyi kwēyōōnik. +Machokubatisaneenaak :inee Tāmirmiryēētaab Yēyiin āk maata. ¹⁷ Machokuseesta mōōrōryēēk kung'ēt :nkoonuuk ankubeelee mōōrōryēēchoo maataab kibchuulyo. Nto nkoonuuk, kukonoree choo chookē.”

¹⁸ Kitas taay :Yoowaana kwoomchinē biiko lōkōōywēk chēē kāroomēch ānkōōkālloonchinē kutayee keey ng'ōōki.

¹⁹ Kiiburyoong'to :Yoowaana Bāytooyiintēēt *Ērōōtē kuuyu kyoobuch ng'eetaabkaamet kōōnēmuneē koorkēēnyii Erootyaa. Kiiburyoong'to mbo subak kubo ng'al alak chēē chaang' chēē miyootēch. ²⁰ Yooto, kunam :Ērōōtē ankukerta kō. Kiinyikiis :ng'ālyoontooni miyootyēētaab Ērōōtē miisin.

*/Kikeebatisanee Yēēsu bēēko āk Tāmirmiryēēt
(Mataayo 3:13-17; Māārko 1:9-11)*

²¹ Yu kitākubātisāniisyootē :Yoowaana, kuchō :nkinee Yēēsu / ankeebatisan. Nto kumii :Yēēsu kusooyē Yēyiin, kuyaatakay :kibkōōnkōy

²² ānkurēkyi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē wuu chēēbtuukē. Kukuur :Yēyiin ām barak kule, “Inyiing' lakwanyuu nyēē āchāmē ānkāang'ērēkyinē.”

*Siintaaryeet wōlēē kichōōnēē :Yēēsu
(Mataayo 1:1-17)*

²³ Kitinyē :Yēēsu kēnyiisyēk chēē kimāchē kukēēytēē sosom kutoowu yiisiyēēnyii. Kikuurē

3:16 Yoowa. 1:26-27, 33; Luuka 4:18; Yēyuut. 1:5; 2:3; 11:16; 13:25; 19:2-4 **3:20** Māārko 6:17-18 **3:21** Mat. 3:16; Luuka 5:16
3:22 Mat. 3:17; Luuka 4:18

:biiko Yēesu kule araab Yōōsēēf ānkoo kimābo Yōōsēēf. Kichōōnēē kōōtaab Ēēli. ²⁴ Ēēli nyoo ki araab Maatat. Maatat araab Laawi, Laawi nyoo ki araab Mēlki, Mēlki nyoo kibo Yanaay, Yanaay nyoo ki araab Yōōsēēf. ²⁵ Yōōsēēf araab Matatyaa nyoo ki araab Āmōōs. Kibo :Āmōōs Nāwuum nyoo ki araab Ēsli, Ēsli araab Nakaay. ²⁶ Nakaay araab Mayaat nyoo ki araab Matatyaa araab Sēmēyiin nyoo kibo Yōōsēk. Kibo :Yōōsēk Yoota ²⁷ nyoo ki araab Yowanaan nyoo ki araab Reesa, nyoo kibo Sērūbābēēl, araab Syeeltyeel nyoo kibo Nēēri. ²⁸ Kibo :Nēēri Mēlki, nyoo ki araab Aati, nyoo kibo Koosam araab ²⁹ Eer nyoo kibo Chooswa araab Elyeeseer, nyoo kibo Yōōriim, nyoo ki araab Maatat. Kibo :Maatat Laawi, ³⁰ nyoo ki araab Simiyōōn nyoo kibo Yuuta, Yuuta araab Yōōsēēf nyoo kibo Yoonam araab Elyaakim. ³¹ Elyaakim araab Meleeya nyoo kibo Meena, Meena nyoo ki araab Mataata. Kibo :Mataata Naasan, nyoo ki araab Tāwuti. ³² Tāwuti nyoo kibo Yēēsē araab Ōbēēt nyoo ki kwaan ku Boowaas, Boowaas araab Sālmōōn nyoo kibo Nāāsyōōn, ³³ nyoo ki araab Aminataab, nyoo ki araab Raam nyoo ki araab Ēsrōōn nyoo ki kwaan ku Bērēēs, nyoo kibo Yuuta. ³⁴ Kibo :Yuuta Yāākōbō nyoo ki araab Isaka nyoo kibo *Abraam araab Teera. Kibo :Teera Nayoor, ³⁵ nyoo ki araab Sērūk, Sērūk araab Rēēwu nyoo kibo Belek nyoo ki kwaan ku Eber araab Syeela. ³⁶ Kibo :Syeela Kaynaan nyoo ki araab Arfaksaat, araab Syēēm, nyoo kibo Noowa. Kwaaniitaab

3:23 Toowu. 41:46; Kāāyiit. 4:3; 2Sām. 5:4

3:31 2Sām. 5:14

3:33 Ruut 4:18-22; 1Tēt. 2:1-14

Noowa ku Lameek, ³⁷ nyoo ki araab Metuseela araab Enok nyoo kibo Chāārēēt araab Maalaleel nyoo kibo Kaynaan. ³⁸ Kibo :Kaynaan Ēnōs nyoo ki araab Sēēt. Kibo :Sēēt Aatam, nyoo kiyēyē :Yēyiin.

4

*/Kikeetyem Yēesu ām suurkwēēn
(Mataayo 4:1-11; Māārķō 1:12-13)*

¹ Yu /kābokiinyiityi Yēesu Tāmirmiryēētaab Yēyiin, kung'eetee komosaa kibo āynēētaab Yoortaan ānkōōrēētoot :Tāmirmiryoonoo ākoy suurkwēēn.

² Kiibuur wōloto bēsyōōsyēk artam kukirē āmiisyēēt. Yu kābēk :bēsyōōsyēchoo artamu, kwaam :kēmēwuut miisin. Kutākumii :Yēesu wōloto, kuchōōnchi *:Kēniintēēt kumāchē kutyem. ³ Kimwoochi kule, “Yoo inyiing' man ku Lakwataab Yēyiin ii, imwoochi rwaantaani kuyēk āmnyoontēēt.” ⁴ Kukētyi :Yēesu kule, “Ntēē mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, ‘Māsobēē :chiito āmit baateey.’†”

⁵ Kuwēeto :Kēniintēēt Yēesu ākoy lekemeet ake barak ānkung'oonkyi kukas kiriinkōōsyēk tukul ām kōōrēēt. ⁶⁻⁷ Kumwoochi Yēesu kule, “Yoo 'kēēkutung'woo, +māākōōniing' kāāmuukēywēēk ibayte kiriinkōōsyēchuut tukul kāroorānēch kut kōōtēnytēēnyē, kuuyu anii :nyēē āboontē kāāmuukēywēēk ākoochi chii ake tukul nyoo kaacham.” ⁸ Kukētyi :Yēesu kule, “Ntēē mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule māchāktōōs /kēēkutunkyinē Yēyiin /ānkiiywēyē inee nkit.”†

3:38 Toowu. 5:1-32; 11:10-20; 25:19-26; 29:35 **4:2** Luuka 4:18; Ibu. 4:15 † **4:4** Kiruu. 8:3 **4:6-7** Mat. 28:18 † **4:8** Kiruu. 6:13 **4:8** Kiruu. 5:9

⁹ Nto mii yoo, kuwēeto subak :Kēniintonoo Yēesu ākoy Yēerusālēēm ānkōōkoochi kōōyyoonyēē yēē kotootyēēt ām barakuutaab tōōtēetaab *Kōōtaab Yēyiin.*^{*} Yooto, kumwoochi :Kēniintēēt kule, “Yoo inyiing’ man Lakwataab Yēyiin ii, iraantee baa, yuutēyu ¹⁰ kuuyu mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, ‘Mākōōyook :Yēyiin malayikaanikyii bokuriibing’. ¹¹ Makutaaching’ malayikaanichaa ānkōōrēētootiing’ simeenachiing’ :rwaa.’†”
¹² Kukētyi :Yēesu kule, “Mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, ‘-Meetyem Yēyiintēēng’uung’.’†”

¹³ Yu kaakutyem :Kibrōkōsyoontēēt Yēesu, kubakaakta ānkuwēēchi keey ākoy bēsyēēt ake.

Kitoowunēē :Yēesu yiisyēēnyii yēēmēētaab Kalilaaya

(Mataayo 4:12-17; Māārko 1:14-15)

¹⁴ Yu kāwokunyōōr :Yēesu kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēēt, kooyeey yēēmēētaab Kalilaaya ankuyey tukuuk chēē chaang’ chēē / kiilātē. Kitookunēē :kaayneenyii yēēmoonoto tukul.
¹⁵ Kiikoostooy :chii ake tukul wōlēē kiinēētitooy ām *kooiikaab saayeet.

/Kikeetay Yēesu ām saang’nyii

¹⁶ Nto mii yoo, kooyeey :Yēesu Nāāsārēēt wōloo kinērēē. Nto mii bēsyēētaab *Sabaato, kōōwut *kōōtaab saayeet kuu kwaak. Kumii kō, kung’et kumāchē kusuman ng’ālyoontēētaab

* **4:9** Yuutēyu yēē kiitōrōōroot ām tōōtēetaab Kōōtaab Yēyiin yēē kicham kukuutēē :mbo kibkōrōs aryeembuut kumāchē kōōbāroostoochi biikaab Yēerusālēēm ng’aleek. † **4:11** Tyēenwookik 91:11-12 † **4:12** Kiruu. 6:16 **4:14** Luuka 4:18; Yēyuut. 1:8

Yēyiin. ¹⁷ / Kiiyokoochi lōkōōywēk chēē kisir :wōōrkooyoontēētaab Yēyiin *Isaaya. Kung'aany yēē kimāchē ankusuman kule,

¹⁸ “Āboontē Tāmirmiryēētaab Yēyiin, kuuyu kikweya :Yēyiin

ā-āmchinootē bānoonik lōkōōywēk chēē kāroomēch.

Kiiyookwoo :Yēyiin chāāmwoochi biiko kule +/makiityaakta choo rātootiin ām choolwookātēēt.

Nto choo kōryootiin, +/mākēēng'oonkyi koonyek kukasta.

Nto choo kiikōōtiiny :biiko alake ām bāytooyiisyēēt, mākubāw keey.

¹⁹ Kiiyookwoo :Yēyiin chāāmwoochi biiko kule bēsyōōsyēk :chu chēē makuchamee :Yēyiin icheek.”†

²⁰ Yu keewaany :Yēesu kusuman siruutēchoo, kukētyi chiito nyēē kiyyoonkyinē saayeet ānkōōbuur ng'wēny sukoobanybaany ng'aleechaa. Kiirōōtoot :biiko tukul Yēesu miisin. ²¹ Kimwoochi bichoo kule, “Kāākuyityiin :bēsyooni āk kiyēē mwooyē :siruutēchu.” ²² King'ērēkyi :biiko tukul chēē kimii yooto Yēesu ankoolat miisin ām wōlēē king'ālooltooy, kuuyu ki kāroomēch :ng'aleekyii.

Nteenee kimwooy :biiko alake kule, “Māchē :chiichi kumwooy kule inee ku *Kāārārookiintēēt? Acha ēē, wē, ntēē araab Yōōsēēf.” ²³ Kukētyi :Yēesu kule, “Ānkēt kule ōmuuchē ōmwoowoo ng'ālyoontoonoo kimwooy :booyoo nyēbo kēny

4:18 Luuka 1:35; 3:16, 22; 4:1, 14; 10:21; 24:49; Yēyuut. 1:2, 5, 8; 2:4, 17, 18, 33, 38 † **4:19** Isaaya 61:1-2 **4:19** Luuka 7:22 **4:22** Yoowa. 6:42

kule, 'Isoob keey kurook :kāānyooyiintēēt.' Ōmiitē ōmwooyē kule ntēē -māāyēyē :anii ng'al chēbo kwōng'uut ām saang'nyuu kuu yoo kyāāyēyē ām Kaabernaam. ²⁴ !Kāāmwoowook, -/mākēēchāmē *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin ām saang'nyii."

²⁵⁻²⁶ Kumwoochi :Yēesu subak kule, "Osoot yoo kiyēyē :Yēyiin kuwo :roobta kēnyiisyēk sōmōk āk ārook lo. Kichō :kēmēwuut kōōrēēt / ānkiiyookto wōōrkooyoontēētaab Yēyiin *Eliiya kuwo ākoy *kiriinkēēt ake nyēē / kikēēkuurēē Sarefaat ām kōōrēētaab Sitōōn wōlēē kimii :koorko nyēē ki musuk nyēē mēēbērē ki Cheebyuutayaa. Ntēē kimii naas, :kooruuk alake chēē chaang' chēē ki Cheebyuutayiis āmēēbērē / kikiiyookto Eliiya kuwēēchi icheek? ²⁷ Okas, baa, mbo yoo kiisoobē :wōōrkooyoontēētaab Yēyiin Eliisya Naaman nyoo kikinam *:makereenik ānkibo kōōrēētaab Siirya. Ntēē kimii :biiko chēē chaang' chēē ki Yuutayeek chēē kiboonto makereenik āmēēbērē / kikiisoob?"

²⁸ King'woonchi :ng'aleechaa bichoo ām kōyooto bo saayeeet. ²⁹ Kung'ēētyo ānkukwēryoot Yēesu kumāchē kule wokuwunuktēē kēēbēeryēēt ake nyēē kilēēkitēē yooto. ³⁰ Nteenee kibotēē :Yēesu yooto ānkuwēēchi keey.

*Kāāmuukēywēēkaab Yēesu
(Māārko 1:21-28)*

³¹ Kiwēēchi keey ākoy Kaabernaam. Kyoomchi biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām *kōōtaab saayeeet yēē ki bēsyēētaab *Sabaato. ³² Kiilat :biiko ām

wōlēē kiinēētitooy :Yēesu, kuuyu king'āloolē ām kāāmuukēywēēk.

³³ Kimii :chiito ake kōyooto nyēē kiiyiimē *:tāmirmiryēēt nyēē miyaat. Kubōlchi Yēesu :tāmirmiryoonoo kule, ³⁴“Ō! Yēesu nyēbo Nāāsārēēt, imāchēēnēēch nee? Imāchē iwaang'teech? Ntēē ānkētiing' :anii. Inyiing' nyoo ichurtaat ānkiichōōnēē Kaab Yēyiin.” ³⁵ Kōōburyoong'to :Yēesu tāmirmiryoonoo kule, “Siis ankiichuwunee chiichi.” Kōōryookyinē :tāmirmiryoonoo miyaat chiichoo ng'wēny kukāsē :biiko tukul ānkuchuwu nyēē manaayeyee chiichoo kiy. ³⁶ Kiilat :biiko tukul ankuteebee keye kule, “Ng'al nee :chu! Ntēē boonto :chiichi kāāmuukēywēēk chēē ibēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch ānkukāsyi?”

³⁷ Kiisambaakta :ng'aleechaa kut kuyit yēēmoonoto tukul.

Kiisob :Yēesu biiko chēē chaang'
(Mataayo 8:14-17; Māarkō 1:29-34)

³⁸ Yu kang'eetee :Yēesu *kōōtaab saayeeet bēsyoonoto, kuwo ākoy kaab Simōōni. Kiiimnyoonē cheebyoosyeetaab biikooy bo Simōōni miisin. /Keesaaysaay Yēesu kule, “Isoob cheebyoosyaani.” ³⁹ Wokōōyyoonyēē :Yēesu yēē kimii :cheebyoosyeet ānkōōbēbēēto bōōrto. Kusob :cheebyoosyaanaa areet akeenke ānkubāyiis.

⁴⁰ Yu kararakta :asiista bēsyoonoto kukāākubēk :āsiiswēkaab *Sabaato, kōōmutyi :biiko Yēesu biiko chēē chaang' chēē kitinyē bōōrwoonik chēē mak-erkeye. Yu kātiinyēē :Yēesu bichoo āwunnyēk, kusobcho. ⁴¹ Kiibēbēētooy mbo tāmirmirook chēē

miyootēch chēē chaang' chēē kiiyiimē biiko. Yu chuwu :tāmirmiroochoo, kuwookyinē barak kumwoochinē Yēesu kule, “Inyiing' ku Lakwataab Yēyiin!” Nteenee kuuyu kiinkētē :tāmirmiroochoo miyootēch kule *Kāārārookiintēēt :Yēesu, kibōlchinē :Yēesu kusiisyo.

Kyaamtaat :Yēesu lōkōōywēk chēē kāroomēch ām kooriikaab saayeet

(Mataayo 4:23-25; Māārko 1:35-39)

⁴² Yu kāyyēēkunēē, kuwēēchi keey :Yēesu wōlēē kimālēēkitēē :chii. Kicheeng'aat :biiko ām wōlto ake tukul. Nto yu /kābokēēnyōōr, /keesaaysay kule tākōōbuur kiriinkoonoto bo Kaabernaam. ⁴³ Nteenee kumwoochi :Yēesu kule, “Māchāktōōs āwē kiriinkōōsyēk alak waa-amtaate lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Bāytooyiisyeētaab Yēyiin, kuuyu chooto :chēē kiyey /kiiyookwoo āchōō kōōrooni.”

⁴⁴ Kutas taay :Yēesu kwoomchinoot biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām kooriikaab saayeet ām kōōrēētaab Yuutayeek.

5

Tēkiisyēētaab burburiinēk nyēē /kiilātē

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kumii :Yēesu kwoomchinē biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām sakaramteetaab Tōōliilēētaab Keneesareet, * kōōroruukyi keey :biiko chēē chaang'. Kiwunuk keey :bichoo kut kuriich Yēesu miisin. ² Yooto, kukas :Yēesu mwēēnkōōsyēk alak āyēēng' chēē /kikiyyoong'tēē tōōliil taban.

4:43 Mat. 4:17 * **5:1** /Kēēkuurēē Tōōliilēētaab Kalilaaya ām āsiiswēk alak kule Tōōliilēētaab Keneesareet.

Kimii :biikaab mwēēnkōōsyēchoo kōōwuunē ānkuyēytooy nēētiinēk ām mwēēnkōōsyēchooto taban. ³ Yu kakas :Yēesu bichooto, kukuur nyēē / kikēēkuurēē Simōōni nyi ki nyeenyii :mwēēnkēēt ake. Kulaany :Yēesu mwēēnkoonoo ānkumwoochi Simōōni kuwunukto takoonaaata kisich kuwo bēēko sukunyōōr :inee bārooyinto nyēē koomchinēē biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Kiwunukto mbo :Simōōni mwēēnkoonooto ankulaany :nkicheek āriit. Kōōbuur :Yēesu ng'wēny ām mwēēnkoonoo ānkwoomchi biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin.

⁴ Yu keewaany kumwoochi Simōōni kule, “Obe, baa, yuun chaang' bēēko bōōwiirchi nēētiinēk bēēko onam *burburiinēk.” ⁵ Kukētyi :Simōōni kule, “Mokoryoontēēt, kokyaam booryēēt kuyyeech āmākēēnāmē kiy mbo kisich. Nteenee kuuyu 'keemwaay, +makeesyeeem.”

⁶ Nto bērē kusyeem, kunam burburiinēk chēē chaang' miisin kut wuu nyēē mākung'ētyo :nēētiinēk. ⁷ Yu kakas :Simōōni kuu nyooto, kukuurēē āwut chōōrōōnuutēkwaa chēē kināmiisyootē tukul bokuyēētyēēchi kukālāb burburiinēchoo. Kubeeta :choo mwēēnkēēng'waa. / Kikiinēm burburiinēk chēē kiinyiit mwēēnkōōsyēk tukwaay kut wuu nyēē makuling'ta. ⁸ Yu kēēnkēt :Simōōni kiyēē kaakuyeyakay, kukutunyēē taayeetaab Yēesu ānkumwoochi kule, “Ibakaaktaa oō, mokoryoontēēt, ntēē ākoo āchoolwookēnoot nyēē mēērooko mbo ālēēkitēēning'.” ⁹ Kimwooy :Simōōni kuu nyooto, kuuyu kiilat :inee miisin āk biiko choo kiboonto keey ām burburiinēk

chēē kinam. ¹⁰ Kiilat :nkicheek Yāākōbō ākoo Yoowaana wērichoo kibo Sebetaayo, choo kiyēyiisyootē āk Simōōni. Kumwoochi :Yēesu Simōōni kule, “-Mēēmuy! Kāmēētēēnāmootē burburiinēk kung'eetee raat ānkuwo taay, nteenee +mēēyisunootē biiko.” ¹¹ Yu / kāākēemwoochi kuu nyooto, kukwaanee mwēēnkōōsyēkwaa ākoy sakaramteet ānkubākookyi tukuuk tukul yooto sukuyēk rubiikaab Yēesu.

*Kiisoob :Yēesu chii nyēē kiboonto makereenik
(Mataayo 8:1-4; Māārko 1:40-45)*

¹² Nto mii bēsyēēt ake, kuruutoochi :Yēesu *kiri-inkēēt ake. Kichō :chiito ake nyēē kiboonto *makereenik.

Yu kakas :chiichoo Yēesu, kōōryookyi keey ng'wēny ānkumwoochi kule, “Mokoryoontēēt! Ānkētē kule 'imuuchē isooboo. Kunyoo, yoo ichāmē, itiliilo am bōōri.” ¹³ Kuchuul :Yēesu āwunyii kutiiny chiichoo ānkumwoochi kule, “Āchāmē! Kunyi, itililiitu.” Yu kāmwooy :Yēesu kuu nyooto, kusob :chiichoo areet akeenke. ¹⁴ Yu kāākusob, kōōkiimchi :Yēesu kule, “-Mēēmwoochi chii ng'aleechu, nteenee wēēboorchi keey kibkōrōs sukuyēwuung' kōrōsēēk kuu yoo kimwooyē *:Muusa am kiruutēk, siitooku am taayeetaab biiko kule 'kēētililiitu.”

¹⁵ Nteenee / kikiibaraastaat ng'aleechaa mi-isin kuyit komoswookik tukul chēbo kōōroonooto. Yu kakas :biiko ng'aleechaa, kuwoolchi Yēesu

bokuyēbchi yiit / ānkiisoob. ¹⁶ Kichāmē :Yēesu kuwēētii wōlēē mālēēkitēē :chii wokusooyē.

*Kāāmuukēywēēkaab Yēesu kunyōōchi biiko kaat
(Mataayo 9:1-8; Māārko 2:1-12)*

¹⁷ Nto mii bēsēyēt ake, kumii :Yēesu kōōnēētiiisē, kimii *:Farisaayēek alake ākoo kāānēētikaab kiruutēk yooto. Kikwoonēē :bichoo Yēerusālēēm ākoo saang'ta ake tukul ām yēmēētaab Kalilaaya ākoo yēmēētaab Yuuteeya. Kiyēyiisēē :Yēesu kāāmuukēywēēk kukwaanee wōlēē mii Yēyiin kōōsoobēē biiko.

¹⁸ Yooto, kuyit :biiko alake chēē kiimutu chiito ake nyēē kisōnkōchoot kukālāboonunēē tiirbeet. Kisyēem :bichoo kule kubilbil biiko choo kikiiruruukyi keey yooto sukunyōōr Yēesu, ¹⁹ nteenee maneemuuch. Kunyoo, kulaany kōōto barak ānkubut tukuuk chēē /kikeesyēbee kutook :koong'ta nyēē kēyokooytēē chiichoo kumii tiirbeet ākoy yēē kimii :Yēesu.

²⁰ Yu kēēnkēt :Yēesu kule kēēkoosēē keey inee :bichoo, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot kule, “Wēnyoo, /kākēēnyōōwuung' kaat ām choolwookātēēng'uung'.” ²¹ Kukāsē :Farisaayēechaa ākoo :kāānēētichoo bo kiruutēk kuu nyooto, kumwaayee moo kule, “Yibē keey :chiichi kule inee ku ng'oo ēē? Bērē tōōs inee ku Yēyiin? Ng'oo :ake nyēē imuuchē kunyōōchi biiko kaat ām choolwookātēēt yoo mā Yēyiin nkit?” ²² Kiinkētē :Yēesu kiyēē kimii :bichoo

5:15 Māārko 7:36 **5:16** Māārko 1:35; 6:46; Luuka 3:21; 6:12; 9:18, 28-29; 11:1; 22:39-46; Yēyuut. 12:5 **5:20** Māārko 2:5 **5:21** Tyēēn. 130:4; Isa. 43:25

kōōsōōtē. Yooto, kuteebē kule, “Ām nee soosoot :akweek kuu nyooto? ²³ Nkōnō :nyēē kuskus, āmwoochi chiichi kule, ‘/Kākēēnyōōwuung’ kaat, nto āmwoochi kule, ‘Ng’eet, ānkiwēēsyēt’? ²⁴ Ōkāsē ra kule āboontē anii, *Wēritaab Chii, kāāmuukēy ām kōōrooni ānyōōchi biiko kaat ām choolwookātēēt.” Yooto, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot kule, “Yooony ankiinam tiirbeeng’uung’ ānkiwēēchi keey kaa.” ²⁵ Kung’eet :chiichoo areet akeenke kukāsē :biiko tukul ankunam tiirbeenyii ānkuwēēchi keey kaa. Kiikaastaat :chiichoo Yēyiin miisin.

²⁶ Kiilat :chii ake tukul nyēē kimii yooto ānkumuy miisin. Nto tēē yoo, kookaastaat Yēyiin kut kōōyēēchinē kumwooyē kule, “Kaakeekas ra ng’ālyoo nyēē -/mākyoomu.”

*Chāmē :Yēēsu mbo biiko chēē -/mākiiriiku
(Mataayo 9:9-13; Māārko 2:13-17)*

²⁷ Kumii :Yēēsu ākoo rubiikyii kung’ēētyēē kiriinkoonoto, kukas chiito ake nyēē / kikēēkuurēē Laawi† kumii kēryō kōōruruuchē *syuuruut. Kumwoochi :Yēēsu chiichoo kule, “Irubwaa!” ²⁸ Kubākooktooy :nyoo kāāruruukiisyonoo bo syuuruut ānkurubē Yēēsu. ²⁹ Nto yityo kumwoochi :Laawi Yēēsu kule kuruutoochi ām kanyii. Kucham :Yēēsu.

Yu kayit :Yēēsu ākoo rubiikyii kaab Laawi, kuyēchi :Laawi saakweet. Kimii nkicheek :kāāruruukikaab *syuuruut alake yooto ākoo tāyēēk alak chēē kyoomiis ākoo Yēēsu.

5:24 Yoowa. 5:36 † **5:27** /Kikēēkuurē Laawi ām kaayneet ake kule Mataayo. **5:28** Mat. 8:21-22 **5:29** Mat. 9:10

³⁰ Nteenee kiing'unyng'uunkyi *:Farisaayeek āk kāānēētikaab kiruutēk rubiikaab Yēesu kule, “Ntēē ō-āmchiintōōsii āk kāāruruukichu bo syuuruut ākoo mbo alak chēē -/mākiiriiku!” ³¹ Kukētyi :Yēesu kule, “Chēēng'ootē :biiko choo imnyoontōōs kāānyooyiintēēt āmēēbērē chēēng'ootē :choo sobchootiin. ³² Kichāākuurē :anii biiko choo choolwookēnootiin āmā choo isōōtē kule churtootiin.”

*Kāānēētiisyēētaab Yēesu nyēē lēēl
(Mataayo 9:14-17; Māārko 2:18-22)*

³³ Nto mii yoo, kōōng'unyng'uunyiiis :biiko alake kumwoochinē Yēesu kule, “Ntēē *kirē :rubiikaab Bātisāniintēēt Yoowaana ākoo chēbo Farisaayeek āmiisyēēt ānkusooyē āmākirē :cheekuuk?” ³⁴ Kukētyi :Yēesu kule, “-Mēērukuutē keyy :chōōrōōnuutēkaab saanteetaab leekwa ām saakweetaab kooyēey yoo boonto keyy saanteet. ³⁵ Nteenee yitu :bēsyēēt nyēē +/ mākiinēmuneē saantaanaa wōlēē mii :chōōrōōnuutēkyii. Yooto nanyuun :yēē makoorkuut keyy :chōōrōōnuutēkyii.”

³⁶ Kōōboorchinēē :Yēesu bichoo tyoonkōōchēēt kule, “/Mākēētilē ankeet nyēē tākulēēl /ānkēēkinēē sireet nyēē yoos. Yoo /kakeeyey kuu nyooto kusirinyāktōōs :ankaanaa ānkung'ēti yooto kubarayiit :koong'ta miisin. ³⁷ -/Mākēēroonkyinē mbo kibkeetiis choo /kātākēēyēyē wōōnkit nyēē yoos. Yoo /kakeeyey kuu nyooto, kōōtōlē :wōōnkit kuwasta keyy :kibkeetiisyek. ³⁸ Māchāktōōs /kēēroonkyinē kibkeetiisyek choo /kātākēēyēyē wōōnkit nyēē lēēl. ³⁹ Yoo kiikunooyēē :chii

ātēbuutēkyii choo bo kēny, mēēbērē chāmē kurub
kāānēētiisyēēt nyēē lēēl, kuuyu isōōtyēēchinē kule
tōōs kāroomēch :ātēbuutēchoochii.”

6

Bāwu :Yēesu Sabaato
(Mataayo 12:1-8; Māārko 2:23-28)

¹ Nto mii yēē ki *Sabaato, kumur :Yēesu ākoo
rubiikyii mbareet ake nyēbo nkoonuuk. Yooto,
kuswech :rubiikyii mētēwookaab nkoonuuk anku-
biiriir ānkulākyi kuut.

² Nto bēre kukas *:Farisaayeeek alake chēē kimii
yooto, kumwooy kule, “Ntēē ōmiitē ō-iryēē kiruu-
tyēēt nyoo yēētē /kēēkēsiis ām bēsyēētaab Sabaato.”

³ Kumwoochi :Yēesu kule, “Manoosuman
:akweek, yoo ki-iryēē :Bāytooyiintēēt *Tāwuti
kiruutēk, yoo kyoomē kēmēwuut ākoo biiko choo
kiboonto keey? ⁴ Kiwo :Tāwuti *Kōōtaab Yēyiin
/ānkiikoochi mukaatiinek choo /kikēēchāmchinē
mbo *kibkōrōs nkit kwaam. Kyaam :Tāwuti
mukaatiinechaa ānkōōkoochi nkicheek biiko
choo kiboonto keey kwaam.” ⁵ Yu keewaany
:Yēesu kumwoochi Farisaayeechaa kuu nyooto,
kumwooy kule, “Bāwu *:Wēritaab Chiī bēsyēētaab
*Sabaato.”

Kiisobiis :Yēesu yēē ki Sabaato
(Mataayo 12:9-14; Māārko 3:1-6)

⁶ Kiwo :Yēesu subak ām bēsyēēt ake nyēbo
*Sabaato kōōto ake nyēbo saayeeet ānkōōnēētiis.
Kimii kōyooto :chiito ake nyēē kisōnkōchoot
:āwutaab taay ⁷ ānkimii :nkicheek *Farisaayeeek

alake yooto ākoo kānēētik alak chēbo kiruutēk. Kimāchē :bichoo kukas yoo kēesoobso ām bēsyēētaab Sabaato, subokōōyyoong'tēē kōōk.

⁸ Kiinkētē :Yēesu kiyēē kimii kōōsōōtē :bichoo. Yooto, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot :āwut kule, “Chōō, baa, chēēyyoonyēē yu bo taay.” Kuwo :chiichoo. ⁹ Kukēēyyo :chiichoo yooto, kuteebee :Yēesu Farisaayeechaa āk kānēētichoo bo kiruutēk kule, “Chāmweēch :kiruutēkyoo /keeyey kiy nyēē karaam ām bēsyēētaab Sabaato, nto nyēē miyaat? /Kiisobiis nto /kēēbākākiis?” ¹⁰ Kiirōōtoot :Yēesu chii ake tukul. Nto mii yoo, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot :āwut kule, “Chuul āwut.” Kuchuulē āwunoo, kukārāmiitu.

¹¹ Yu kakas :Farisaayeechaa āk kānēētichoo bo kiruutēk kuu nyooto, kunyēēr miisin ānkutoow kusat kiyēē makuyeyee Yēesu.

Kwēyiisyēētaab lēbkēēyikaab Yēesu taman āk āyēēng'

(Mataayo 10:1-4; Māārko 3:13-19)

¹² Nto mii bēsyēēt ake, kuwo :Yēesu ākoy leke-meet ake wokusaay Yēyiin kuyyeech.

¹³ Yu kayyeech :kōōrēēt, kukuur rubiikyii, kukwey chēē kiyitē taman āk āyēēng' ānkukuur chooto kule *lēbkēēyik.

¹⁴ Kikwey Simōōni nyēē kitoochi kaayneet ake kule Bētērō, Antereeya nyēē ki ng'eetaabkaametiitaab Bētērō, Yāākōbō, Yoowaana, Filibō, Baatolomaayo, ¹⁵ Mataayo, Toomaas, Yāākōbō araab Alfaayo, Simōōni nyēē

kāng'unoot, ¹⁶ Yuuta* araab Yāākōbō ākoo Yuuta Iskaryoot nyoo kichokuchoomtooy Yēesu lētuunoo.

Kiisob :Yēesu biiko chēē chaang'

¹⁷ Yu kārēkunēē lekem, kōōruruukyi keey :rubiik āk biiko alak chēē chaang' chēē kikwoonēē Yēerusālēēm, yēēmēētaab Yuuteeya tukul, yēēmēētaab Tiirō ākoo nyēbo Sitōon chēē kimii sakaramteetaab araarayta. ¹⁸ Kikwoonii :bichoo bokuyēbchinē yiit kiyēē kiinēētē :Yēesu ānkimāchē mbo kule /kiisob. Kiisob :Yēesu mbo alak chēē kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch. ¹⁹ Kimāchē :bichoo tukul kule kutiiny Yēesu, kuuyu kiboonto :Yēesu kāāmuukēywēēk chēē kyāānkutiiny :chiito, kusobē.

Ng'erekweek āk nyalilta

(Mataayo 5:1-12)

²⁰ Nto mii yoo, kuweech keey :Yēesu ānkōōrōōtoot rubiikyii ānkumwoochi kule, “Ōmiitē sōō, nyēē karaam kule nee :akweek choo ōmoong'tēē keey Yēyiin, kuuyu nyēēng'woong' :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.

²¹ Ōmiitē sōō, nyēē karaam kule nee :akweek choo -mōōboontē kiy, kuuyu +/mākēēkōōnook ām lētuunoo. Ōmiitē sōō, nyēē karaam kule nee :akweek choo ōbuntēē wuuyin, kuuyu +moong'erech lētuunoo.

* **6:16** /Kikēēkuurē Yuuta araab Yāākōbō ām kaayneet ake kule Taataayo. **6:16** Yoowa. 1:40-44; Yēyuut. 1:13 **6:19** Mat. 9:20 **6:21** Tyēēn. 126:5; Isa. 61:3

22 Ōbēruurootiin :akweek sōō kule nee
yoo keenkwelaak :biiko alake ankutayaak
ānkuchubook ānkung'ōōmook, kuuyu ōyēnchinē
*Wēritaab Chii. 23 Yoo kāyēwook kuu nyooto,
ōtyēen ankooraan kubo ng'erekweek, kuuyu mii
:kiito nyēē wōō nyēē mākutuwēnēēnook :Yēyiin ām
kibkōnkōy. Ōmuytoochi kuuyu /kikiikēēyēchinoon
nkicheek *wōōrkooyikaab Yēyiin choo kibo taay
kuu nyooto.

24 Mii sōō, nyēē miyaat kule nee
:biiko choo mēēntōōs,
kuuyu makung'etee :ng'erekweekwaa
kōōrooni.

25 Mii sōō, nyēē miyaat kule nee
:biiko choo isōōtē kule boonto kiy ake tukul,
kuuyu mākubotyī :tukuuchooto
ām lētuunoo.

Mii sōō, nyēē miyaat kule nee
:biiko choo mii kung'ērēktōōs,
kuuyu mākuriiryō
ānkubuntēē ng'woonin lētuunoo.

26 Mii sōō, nyēē miyaat kule nee
:biiko choo /kēēng'aloolēē nyēē karaam kibta-
man.
Kuuyu, /kiikeeng'alaalaanunee *wōōrkooyikaab
lembech
choo kibo kēny kuu nyooto.”

*Icham chii ake tukul ānkoo mbo nyēē buunyoo
(Mataayo 5:38-48)*

6:22 Mat. 10:22; 24:9; Yoowa. 15:18-19; 16:2; Yēyuut. 5:41; 1Bēt.
4:14 6:23 Mat. 5:2-12 6:23 2Tēt. 36:16; Yēyuut. 7:52 6:24
Mat. 19:23-24; Yāāk. 5:1 6:25 1Kōōr. 4:8 6:26 Cherem. 5:31;
Yāāk. 4:4

27 Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kāāmwoowook akweek choo ōkāswook kule ōchāmē buunikwook. Ōyēchi chii nyoo wēchook tukuuk chēē kāroomēch. 28 Ōsooyē Yēyiin kōōbēruur choo kāchubook ānkōōsoochinē choo yēwook ng’aleek chēē miyootēch. 29 Yoo kasyeeching’ :chiito kwermetuut komosta ake, iwēēkyi ake. Yoo kamach :chiito kābuutiing’uung’, imuytoochi mbo kaansuut. 30 Yoo kāsooming’ :chii kiy, ikoochi. Nto, yoo kāyib :chii kiing’uung’, -mēmwoochi kukētuung’. 31 Ōyēchinē biiko alak wuu wōloo ōmāktuoy akweek /kēēyēytoowook.

32 Kiy nee :nyēē +mōōnyōōru yoo koocham baateey biiko choo chāmook? Ntēē yēyē mbo :biiko choo -mēēnkētē Yēyiin kuu nyooto.

33 Kiy nee :nyēē +mōōnyōōru, yoo kōōyēchi nyēē karaam biiko choo yēwook nyēē karaam? Yēyē nkicheek mbo :biiko choo -mēēnkētē Yēyiin kuu nyooto.

34 Kiy nee :nyēē +mōōnyōōru, yoo kōōbēsēēnchi biiko choo ōnkētē kule yookwook? Ntēē ibēsēēnchinē keey mbo :biiko choo -mēēnkētē Yēyiin ānkumāchē :nkicheek kule /kēēyookyi tukul.

35 Nteenee kāāmwoowook, ōchāmē buunikwook ānkōōyēchinē ng’al chēē kāroomēch. Ōyētyēēchinē mbo biiko choo māchāmē kuyēētyēēchook. Yoo kooyey kuu nyooto, mākutuwēnook :Yēyiin miisin ānku +mōōyēyē tukuuk kuu wōloo yēytooy :Yēyiin, kuuyu yēchinē :Yēyiin biiko tukuuk chēē kāroomēch ānkoo mbo choo māng’ērēkyinē kiyēē /kākēyēchi

āk mbo choo sooy. ³⁶ Māchāktōōs ōriirēē biiko kuu wōloo yēytooy :Baaba.

*Masiming'alaalee chii nyēē miyaat
(Mataayo 7:1-2)*

³⁷ -Mēēmwoochi chii kule miyaat :kiyēē kayey kumānēērōōtootē, / simākēēyēwuung' nkinyiing' kuu nyooto. -'Meeruuste chii /simakiiruustiing' nkinyiing'. Yoo kāyēwuung' :chii kiy nyēē miyaat, māchāktōōs inyōōchi kaat / sikēēnyōōwuung' nkinyiing' kaat. ³⁸ Yoo 'kēēkooytē kiyēē iboontē ām mooyēēt nyēē lēēl, mākukōōning' nkinyiing' :Yēyiin alak ānkurisuung'. Chēē 'kēēkooytē, /kēēkētuum' chēē tēē chooto.”

Ng'oo :nyēē yēmē kōōntōōchi chuut?

³⁹ Kimwooy :Yēēsu chēbo tyoonkōōchēēt kule, “Imuuchē man :cheebkoraatyaanteet ake kōōrēētoot ake? Yoo kātēbi kut kuyey kuu nyooto, kōōsuuchinē :tukwaay ng'wēēn. ⁴⁰ Mābiirē :ng'oomnānēētaab mang'an nyēbo boonwookēēt, nteenee yoo kātītir nyoo ka mang'an kooneet keey mākunyōōr ng'oomnātēēt kukerkeyiit boonwookēēt.”

⁴¹ Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Ām nee siikāsē :inyiing' sikitityaa nyēē miitē koong'taab ng'eetaabkoomēt ameekeas musukyēēt nyēē miitē koong'ta nyeeng'uung'? ⁴² Imuuchē kule nee imwoochi ng'eetaabkoomēt kule, 'Kany ānēmuung' sikitityaa ām koong'ta,' nto kutēē yooto tukul

6:35 Laawi. 25:35-37 **6:37** Mat. 6:14-15 **6:38** Māārkō 4:24

6:39 Mat. 15:14 **6:40** Mat. 10:24-25; 23:8-10; Yoowa. 13:13-16

kumiitē :musukyēēt koong'uung' nkityō? Kiblembechaantaani! Māchāktōōs inēmu kurook musukyēēt nyoo mii koong'uung' nkityō siikaste kāroomin siinēmchi ng'eetaabkoomēt sikitivityaan-teet ām koong'nyii.”

/Kiinkētēē chiito ātēbuutēkyii

⁴³ Kimwoochi subak :Yēesu kule, “-Mēēmuuchē :kēētīt nyēē karaam kuyey lokoyeek chēē miyootēch, nto kuyey :kēētīt nyēē miyaat lokoyeek chēē kāroomēch. ⁴⁴ /Kiinkētēē kēētīt lokoyeek chēē yēyē. Māyēyē :kateet mbuuniik āmāyēyē :sikoowēēt lamayeek. ⁴⁵ Yēyē :chiito nyēē karaam tukuuk chēē kāroomēch, nto nyoo miyaat kuyēyē :nyoo tukuuk chēē miyootēch. Kuuyu ng'aleek alak tukul choo isōōtē :chiito, kukwoonēē kuutiinyii.”

*Rubiintēētaab Yēesu nyēbo man
(Mataayo 7:24-27)*

⁴⁶ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Ām nee sukukuuroo :biiko alake kule, ‘Mokoryoontēēt,’ āmāyēyē kuu wōlēē āmāktooy. ⁴⁷ Rubiintēēt nyēbo man ku nyoo kāsē kiyēē āmwooyē ānkuyēyē kuu wōlēē āmāktooy. ⁴⁸ Kerkeyy :rubiintonooto āk chii nyēē bālē yēē māchē kutēēkyi kōōto kut wokunyōōr kitaweeet nyēē kāsishinchi kōōto. Yoo keeyiin :āynōōsyēk ānkutwoor keyy :bēēko, -mēēmuuchē kōōsimsiimākoy :kōyooto mbo kisich, kuuyu /kikēētēēkyi yēē kiimoot. ⁴⁹ Nteenee rubiintēēt nyēē mābo man ku nyoo kāsē kiyēē āmwooyē, āmāyēyē kuu wōlēē āmāktooy. Kerkeyy :nyooto chii nyēē tēēkyinē kōōto yēē ng'āsng'āsēch

:teng'EEK. Yoo keeyiin :āynōōsyēk ānkutwoor keey :bēeko, kōōturbuubē kōyooto kule syō!”

7

*Kiikoosēē keey Yēesu :chii nyēē kimā Yuutāyiin
(Mataayo 8:5-13)*

¹ Yu keewaany :Yēesu kwoomchi biiko ng'aleechaa, kuwo ākoo rubiikyii ākoy Kaabernaam. ² Kimii ām bēsyōōsyēchooto :kāantōōyiintēēt ake nyēbo lukēetaab booryēēt nyēē mēēbērē ki Yuutāyiin. Kiboonto :chiichoo motwooriintēenyii nyēē kichāmē miisin.

Nto mii yoo, kumnyaan :motwooriintonoo miisin. ³ Yu kakas :kāantōōyiintonoo /kyoomtooy Yēesu, kōōyookto booyik alak chēbo Yuutayeek bokung'āloolchi Yēesu chokōōsoobchi motwooriintēenyii.

⁴ Yu kayit :booyichoo yēē kimii :Yēesu, kusaaysaay kule, “Yoo mii :chii nyēē māchē / kēēyēētyēēchi, ku chiichoo, lēyyē, ⁵ kuuyu kichameech acheek Yuutayeek miisin kut kiikutēēkwēech *kōōtaab saayeet.” ⁶ Kucham :Yēesu kuwēeto keey booyichoo.

Kumānāāyitē kaab chiichooto, kōōyooku :kāantōōyiintonoo biiko alak kutōrōōk mbo Yēesu. Kutuuyēē Yēesu kēēltaab too, kumwoochinē kule kālē :kāantōōyiintonoo, “Mokoryoontēēt, -'meeyiim keey ichōō kanyuu kuuyu mayemaat.

⁷ Nto subak, manaamuuch :anii nkit ātōrōōkuung', kuuyu māāyēmē ayey kuu nyooto. Nteenee ing'alaal baateey ām yoo imiitē, mākusob

:motwooriintēenyuu. ⁸ /Kēēbāytoō ānkumii :biiko chēē ābāytooy :nkanii. Yoo kāāmwoochi biikyuu kuyey kiyēē bēre nto nyēē bēre, kuyēyē. Nto mbo yoo kāāmwoochi motwooriintēenyuu kuyey kiyēē bēre, kuyēyē. Kunyoo, yoo 'keemwaay buch kule kusob :motwooriintēenyuu, kusobē." ⁹ Kiilat :Yēesu miisin yu kakas ng'aleechaa! Kōōrōōtoot biiko chēē kimii yooto ānkulē, "Manaakas bēsyeēt ake ām Yuutayeek tukul chii nyēē ikoosēēnoo keey kuu chiichi."

¹⁰ Yu keeyeey :bichoo /kikiyooktooy, bokunyōōr motwooriintonoo kimnyoonē kukāākusob.

Kiing'eetee :Yēesu meet lakwataab cheebyoosya nyēē ki musuk

¹¹ Yu kāyyēēkunēē kutākyi keey :Yēesu āk rubi-ikyii *kiriinkēētaab Nayiin ānkirubootē :biiko chēē chaang'.

¹² Yu makuyit oreetaab biiwuutaab kiriinkoonoo, kutuuyēē biiko alak kukālāboonu muustaab wēero, kuboontoonu keey biiko chēē chaang' chēē kimēēysē. Ki leekwa akeenke baateey nyēbo cheebyoosya nyēē musuk.

¹³ Kikāsyi :Yēesu cheebyoosyaanaa kiisayta ānkumwoochi kule, "Cheebyoos, -mateeriir!"

¹⁴ Kuwo :Yēesu ankunam tiirbeet nyoo kimii :muusyoontēēt. Yu kanam, kōōyyoong'iis :bichoo. Yooto, kung'āloolchi :inee muusyoontoonoo kule, "Wēnyoo, ng'eet baa!" ¹⁵ Kumwooyē kuu nyooto, kung'ēētē :wēritkēy areet akeenke ānkōōbuurē ng'wēny ānkōōkoor. Nto mii yoo, kōōmutyi :Yēesu lakwanaa kaamet.

16 Kimuuyo :biiko tukul miisin choo kimii yooto ānkumwooy kule, “Wōō :Yēyiin, lēyyē! Kāākutook ra *:wōōrkooyoontēēt nyēē wōō ām kwēenuunyoo. Kāākōboorwēēch ra :Yēyiin kāāmuukēywēēkyii.”

17 /Kikyaamtaatee ng'aleehaa kōōrēētaab Yuu-tayeek kumukuul ākoy mbo kōōrōōsyēk choo ki laatoosyeyyii.

*Kiititiir :Yēēsu Yoowaana
(Mataayo 11:2-6)*

18 Nto mii yoo, kuba :rubiikaab Bātisāniintēēt Yoowaana wōlēē / kikēērātyi Yoowaana ānkubokumwoochi ng'aleek tukul chēē kiikuyeyaan :Yēēsu. 19 Kumwoochi :Yoowaana rubiikyii āyēēng' kule, “Booteebēē Yēēsu yoo inee man ku *Kāārārookiintēēt nyoo / kōkēēbērē mākuchō, nto mii :ake nyēē tākēēkānyoonu.”

20-21 Kuyitē :rubiichooto wōlooto, kimii :Yēēsu kōōsoobē biiko chēē kiboonto bōōrwoonik chēē kimakerkeey ānkōōbēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch kung'ēētyēē biiko ānkōōsoobē cheebkoraatiisyek. Yooto, kumwoochi Yēēsu kule, “Kēēyookwēēch :Bātisāniintēēt Yoowaana bokeetebeeniing' yoo inyiing' man ku Kāārārookiintēēt nyoo / kōkēēbērē mākuchō, nto mii :ake nyēē tākēēkānyoonu.”

22 Kumwoochi :Yēēsu kule, “Oyeey ānkubōōmwoochi Yoowaana kiyēē kookas: Kāstooy ra :cheebkoraatiisyek, bēēsyētē :choo kichunkutootiin, kōōkusobcho :choo kikiikwaam *:makereenik, kāsē ra mbo ng'aleek :choo kikiikumiiinkyō, kōōkung'ēētyēē meet mbo

:choo kikiikubēk / ānkōōkyoomchi lōkōōywēk chēē kārōomēch choo imoong'tēē keey Yēyiin. ²³ Kunyi, bōōmwoochi kule ibēruuroot :chii ake tukul nyoo tākōōkoosēēnoo keey.”

*Kiyēē kimwooy :Yēesu kurubta keey Yoowaana
(Mataayo 11:7-11)*

²⁴ Yu kāākubēēchi keey :rubiichoo kiiyooktooy :Yoowaana, kumwoochi :Yēesu biiko kule, “Kyōōbēēti bōōkāsē nee ām kōōr nyēē suurkwēēn? Ara ki tōōywoo nyēē kiimuuchē kōōsooyēn :yoomat yoo kāwus? ²⁵ Ara ki chii nyēē kikiilaach sirooy chēē kārōōrānēch? Acha, chēē chāmē leles ānkōōlooche sirooy chēē ālē beesaan chēē chaang' kuminyē kaab bāytooyik. ²⁶ Ara kyōōbēēti bōōkāsē ng'oo nanyuun? Ara ki *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :nyi kibōōnyōōru? Kubooyiit man, kyōōnyōōru wōōrkooyoontēēt nyēē wōō kusiir wōōrkooyoo ake tukul. ²⁷ Inee :nyoo ng'ālōolēē :Yēyiin ām yoo / kikeesir kule, ‘+Māāyooktē kiiyookiintēēnyuu koonto wokuyēytoowuung' kēēlto.’† ²⁸ !Kāāmwoowook, māmii :chii kōōrooni nyēē wōō kusiir Yoowaana, nteenee wōō :nyoo mātookunoot nyēbo laat ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin kusiir inee.”

*Kitay :biiko chēē chaang' Yoowaana āk Yēesu
(Mataayo 11:12-19)*

²⁹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Biiko chēē chaang' choo kikas kāānēētiisyēētaab Yoowaana ānkōōyēnchi Yēyiin, kubatisan :Yoowaana ākoy mbo choo ki kāāruruukikaab syuuruut. ³⁰ Nteenee

† 7:27 Mal. 3:1 7:27 Luuka 1:76 7:29 Luuka 3:7, 12

kitay *:Farisaayeek ākoo kāānēētikaab kiruutēk mākuutēkaab Yēyiin āk bātisāniisyēt.

³¹ Kunyoo, +maakerkeeyee nee biich chēē wuu chu oō, lēyyē? ³² Kerkeey lēēkōōy chēē mii wōlēē chaang' :biich āmāchāmē ng'aleekaab chuut yoo / kēēkuurchinē kule,
'Kakeekuutwaak kurēēruut
āmōōtuum,
kēēlē kēēriiryē,
otay omēēysē.'

³³ Wuu nyooto wōlēē kiyibto :biiko Yoowaana āk anii. Kimoomē :Yoowaana āmit chēbo leles nto kuyyēē tifaayiin. Yooto /kēēmwooy kule, 'Boonto *tāmirmiryēt nyēē miyaat.' ³⁴ Kuchō *:Wēritaab Chii kwoomiisyē ānkuyyēē tifaayiik, yooto omwaay kule, 'Kimooroong'nyaa, kibōōkityoo ānku choorweetaab kāāruruukikaab *syuuruut āk biich choo -/mākiiriiku.' ³⁵ Nteenee biiko choo rubē ng'aleekyuu :chēē inkētē kule ng'oōmnān :nyooto."

Baybay :chii miisin yoo / kākēēnyōōchi kaat ng'ōōki nyēē wōō

³⁶ Nto mii yoo, kumwoochi :akeenke ām *Farisaayeek Yēesu kule bokwoomiis ām kanyii. Kucham :Yēesu.

³⁷ Yu kēēnkēt :koorkēt ake nyēbo kiriinkoonoto nyēē ki chēēmurēnnyoo kule kimii :Yēesu kwoomiisyē ām kaab *Fārisooyiintonoo, kuchōōnto mwaayta nyēē kiboong'u nyēē anyiny.

³⁸ Kuyitē kōyooto, kōōyyoonyēē Yēesu komos

kuriikyī kērēēnkōōkyīi ankuriir. Kitēchi :lōōkik kērēēnkōōkaab Yēesu kut koonuun. Nto mii yoo, kumasee buutēēk lōōkik choo kitēchinē kērēēnkōōkaab Yēesu. Kuuyu kimāchē :koorkoonoo kōōboor kule kākoonyit Yēesu, kuchuuchun kērēēnkōōk ankooyiilee mwaayaa.

³⁹ Yu kakas :Fārisooyiintonoo kibo :kayta kuu nyooto, kumwaayee moo kule, “Nto kātinyē :chiichi kāāmuukēywēēk kukwaanee wōlēē mii :Yēyiin, nto kāākōōnkēt ng'ōōkistaab koorkooni.”

⁴⁰ Kumwoochi :Yēesu chiichoo kule, “Simōōni! Mii :kiyēē āmāchē āmwoowuung'.” Kumwooy :Simōōni kule, “Kāānēētiintēēt, imāchē imwoowoo nee?”

⁴¹ Kumwoochinēē :Yēesu tyoonkōōchēēt kule, “King'eet :chiito ake, kōōbēsēēnchi biiko alak āyēēng' beesaanik. Kiibēsēēnchi ake chēē chaang' miisin, nto ake kōōbēsēēnchi chēē ng'eri.

⁴² Nto yu kabiir kibēsēniisyēchoo tukwaay kuyook beesaanichaa, kunyōōchi kaat :chiichoo kutēērchi bēsēnoo. Kunyi ātēēbē kule ii, ng'oo ām bichooto tukwaay :nyēē kibaybayiit miisin?”

⁴³ Kukētyi :Simōōni kule, “Ām kāāsōōtēywēēkyuu, nyēē king'erech miisin ku :nyoo kitinyē bēsēnto nyēē wōō.” Kulēēnchi :Yēesu, “Keemwaay man!”

⁴⁴ Kuweech keyy :Yēesu ankukas koorkoonoo, ānkumwoochi Simōōni kule, “Keekas koorkooni miitē yu? Kāākōōwuunēē lōōkikyīi kērēēnkōōkyuu ankumasee buutēēkyīi. Ayitu kang'uung', maneemuuch :inyiing' mbo ikōōnoo bēēko chēē /kākiiwuuntoowunēēnoo tēertit ām kērēēnkōōkyuu.

⁴⁵⁻⁴⁶ Maneemuuch :inyiing' itoroochaa kuu wōloo

/kēētōrōōktooy tāyēēk, nto iyiil mētinyuu. Nteenee kāākukoonyitoo :koorkooni kut koomuuch kooyiil kērēēnkōōkyuu.

47 Kunyoo, chamateet nyēē wōō nyi kāākōōboorwoo :koorkooni, kōōbooru kule / kōōkēēnyōōchi kaat ng'ōōkisto nyēē wōō. Nto chii nyoo kōtinyē ng'ōōkisto nyēē mining' /ānkēēnyōōchi kaat, mā tyaa :chamateet nyēē ibooru.”

48 Kumwoochi :Yēēsu koorkoonoo kule, “Kāānyōōwuung' kaat ām choolwookātēēng'uung'.”

49 Yu kakas :biiko chēē kimii kwoomiisyē ākoo Yēēsu ng'aleechaa, kuteebee keyy kule, “Ng'oo :chiichi ēē, nyi imuuchē kunyōōchi biiko kaat ām choolwookātēēt?”

50 Yooto, kumwoochi :Yēēsu koorkoonoo kule, “Iwēētē kaalyeet. / Kaakiiraraachiing', kuuyu 'kēēkoosēēnoo keyy.”

8

Chēēbyōōsōōk chēē kiyēētyēēchinootē Yēēsu

1 Nto mii yoo, kuwēēsyētootēē :Yēēsu kiriinkōōsyēk āk soong'wēk chēē chaang' āk rubiikyii. Kyoomtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. 2 Kiboontootē keyy chēēbyōōsōōk alak ām baanaa. Kimii ām chēēbyōōsōōchoo :chēē kikiikōōbēbēētoochi :Yēēsu *tāmirmirook chēē miyootēch ākoo alak chēē kikiikōōsoobchi bōōrwoonik chēē kiboonto. Alak ām chēēbyōōsōōchooto ku Maaryaa nyēbo *kiriinkēētaab Maktaala, nyoo kikiikōōbēbēētoochi :Yēēsu tāmirmirook chēē

miyootēch tisab. ³ Nto ake ku Choowaan, cheebyoosyeetaab Kuusa nyoo kiiyyoonkyinē kaab Ērōōtē. Kikēēkuurē ake Susaana āk alak chēē chaang' chēē kiyēetyēechinootēē Yēesu ākoo rubiikyii tukuukwaa chēē kiboonto.

Makerkeey :teng'eeek

(Mataayo 13:1-9; Māārō 4:1-9)

⁴ Kikwaanaatee :biiko kiriinkōōsyēk ku chaang' ānkōōruruukyi keey Yēesu. Kumwoochi :Yēesu bichoo tyoonkōōchēēt ake kule, ⁵ “King'eet :kāābātiintēēt ake kuyis nkoonuuk. Kōōsuuchi :alake kēēltaab too. Kootartaar choo :biiko chēē kibēētēē kēēlooto ankukwey alak :tāriitēk. ⁶ Kōōsuuchi :alake kitaweet. Kubiityo :choo. Nto mii yoo, kusisyo ānkubēk, kuuyu kitēwērēr :teng'eeek. ⁷ Kōōsuuchi :alake wōlēē miitē :kātook. Yooto kubiityo :kātoochoo ānkōōrēēwoon nkoonuuk kut kumanaayey āmit. ⁸ Kōōsuuchi :alake teng'eeek chēē kāroomēch. Kubiityo :choo nyēē karaam ankuyey āmiik chēē chaang'.” Yu keewaany :Yēesu kurār tyoonkōōchoonoo, kumwooy kule, “Nyoo yēbē yiit, kukas.”

/Kiibāng'boonkyinē rubiik nkit ng'aleek

(Mataayo 13:10-17; Māārō 4:10-12)

⁹ Nto mii yoo, kuteebee :rubiik Yēesu kumwoochi kiyēē ibooru :tyoonkōōchoonoo. ¹⁰ Kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “/Kookeekweyaak akweek ōnkēt kiyēē iyeelaat kurubta keey :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nteenee

8:3 Mat. 27:55, 56; Māārō 15:40, 41; 16:1; Luuka 23:49, 55-56; 24:10; Yoowa. 19:25; Yēyuut. 1:14

mākukāsēē :biiko chuut alake ng'aleek tukul
 tyoonkōōchoy. Kuu yoo siraat kule,
 †+Mōōyēbchinē yiit,
 āmōōnkētē kiy.
 +Mōōkāsēē koong',
 āmōōkāsē kiy.†

*Kirāchi :Yēesu rubiikyii kiyēē ibooru
 :tyoonkōōchoonoo bo teng'eeek
 (Mataayo 13:18-23; Māārko 4:13-20)*

¹¹ Okany āboorwook tyoonkōōchooni. /
 Kikiikerkeeyee ng'ālyoontēētaab Yēyiin
 kēbuswēēchoo. ¹² Kerkeey :biiko alake
 kēēltaab too. Kāsē ng'ālyoontēētaab Yēyiin,
 nteenee chōōnii *:Kēniintēēt areet akeenke
 ankusaree ng'ālyoontoonoo simēēyēnchi /
 ankiiraraach. ¹³ Kukerkeey :biiko alake yēbo
 kitawēet. Kāsē ng'ālyoontēēt ankutorooch
 ām ng'erekweek, nteenee, māchutitooy
 :ng'ālyoontoonoo mētēwookwaa. Nto yoo kakwa
 :tyēmuutēk koochuchuuy keey. ¹⁴ Kerkeey :biiko
 alake teng'eeek chēē kibiityēē :kātook. Kāsē
 ng'ālyoontēēt, nteenee, bēng'tēē tukuukaab
 kōōrooni, bāytit āk muchastaab tukuuk chēbo
 leles. Irēēwoonē :tukuuchoo tukul ng'ālyoontēētaab
 Yēyiin kumayey kiy. ¹⁵ Kerkeey :alake teng'eeek
 chēē kāroomēch. Kāsē ng'ālyoontēēt ānkukiilchi
 ām manta āk mooyēēt nyēē lēēl. Yēyiisyēē
 ng'ālyoontoonoo ām muytaayeet sukuyi keey.”

*Kōōnu :Yēesu lēbkēēyyēēt
 (Māārko 4:21-25)*

¹⁶ Kitas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii subak kule, “Māmii :chii bēsyēēt ake nyēē tābē taariit ankuwunyee tēr, nto kurērē. Nteenee /kēētābē taariit /ānkiikoochi yēē tōrōōr sukulēbkēchi biiko choo kwoonii kō, ¹⁷ kuuyu, kiyēē wunyaat, mākutook, nto nyoo iyēēnoot, +/makeeng'aany. ¹⁸ Kunyi, māchē ōyēbchinē yiit ng'aleek ām kēelto nyēē karaam, kuuyu nyoo yēyiisyēē kiyēē boonto, +/mākēētāsyi ake, nto nyoo māyēyiisyēē, +/mākiinēmunēē mbo kiyēē isōōtē kule boonto.”

*Ng'oo :nyēē tuubchēē Yēesu nyēbo man?
(Mataayo 12:46-50; Māārko 3:31-35)*

¹⁹ Nto mii bēsyēēt ake, kumii :Yēesu kwoomchinē biiko lōkōōywēk, kuyit :kaamet ākoo mbo ng'eetaabkaamet. Nteenee kimēēmuchē kut kuba kō wōloo kimii :Yēesu kuuyu kikiikiich keey :biiko miisin. ²⁰ Yooto, /kēēmwoochi Yēesu kule, “Mii :koomēt āk mbo ng'eetaabkoomēt kukuuring' ām saang' kumāchē kukasing'.” ²¹ Kukētyi :Yēesu bichoo kule, “Chii ake tukul nyoo kāsē ng'ālyoontēētaab Yēyiin ankuyey kuu wōloo māktooy :Yēyiin nyēē moomo nto ku ng'eetaabiya.”

*Kiyey :Yēesu kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko
(Mataayo 8:23-27; Māārko 4:35-41)*

²² Nto mii bēsyēēt ake, kulaany :Yēesu ākoo rubiikyii mwēēnkēēt ānkumwoochi rubiik kutākyi mwēēnkēēt biitēēt nyiin ake. ²³ Kumii kwooytōōs, kunam Yēesu :rwoonik. Kutākumii rwoo, kuchō :wusōōnēēt nyēē nyikiis ānkuwus bēēko kusyōōlchi

8:16 Mat. 5:15; Luuka 11:33

8:17 Mat. 10:26; Luuka 12:2

8:18 Mat. 25:29; Luuka 19:26

8:21 Luuka 11:28

mwēēng' kut kimii :mwēēnkēēt wokuling'tooy.
 24 Yu kakas :rubiik kuu nyooto, kuba yēē kimii :Yēesu ankoong'eet kule, “Mokoryoontēēt, Mokoryoontēēt, ing'eet! Ntēē kākēēbēku!” Kung'eet :Yēesu ānkōōburyoong'to wusōōnēēt āk bēēko. Kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko areet akeenke.

25 Yooto, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “-Mōōkoosēēnoo keey?” Kinam kuut rubiik ānkumuuyo miisin ankuteebēē keey kule, “Chii nee :chiito nyi iburyoong'tooy mbo wusōōnēēt āk bēēko ānkukāsyinē?”

Kiisoob :Yēesu chii nyēbo tāmirmiroy chēē miyootēch

(Mataayo 8:28-34; Māarkō 5:1-20)

26 Kuyit :Yēesu biitēēt nyiin ake nyēbo yēēmēētaab Kataara,* 27 Yu kāloong'unēē :Yēesu mwēēng', kuchō :chiito ake nyēē kimii kibchuraat nyēē kikiikooyiimaan *:tāmirmirook chēē miyootēch ām bēsyōōs chēē chaang'. Kiminyootē :chiichoo kochonkoos chēē / kikēēmuchinē biiko.

28 Yu kayit yēē kimii :Yēesu, kōōnchō ānkōōryookyi keey ng'wēny, ānkubōloobōl kule, “Imāchēēnoo nee oō, Yēesu Lakwataab Yēyiin nyoo Iyweyaat? Āsooyiing' kule -'meenyalilaa.”

29 Kimwooyē :chiichoo kuu nyooto, kuuyu kimii :Yēesu kōōbēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch choo kikiikooyiimset. / Kikiikeeratee chiichoo nyōrōōrōōnik ākoo tiinkēēnik kule simāmwey, nteenee king'ētyēē tukul ankusoor suurkwēēn.

8:24 Tyēēn. 89:9 **8:25** Mat. 14:31 * **8:26** Mwooyē :siruutēk alake kule, 'Kerkeesa' nto 'Keraasa'. **8:28** Māarkō 3:11

³⁰ Kuteebee :Yēesu chiichoto kule, “/ Kēēkuurēēniing' ng'oo?” Kumwooy kule, “/ Kēēkuurēēnoo 'Lukēēt.' ” Kimwooy kuu nyotoo, kuuyu kiboonto lukēētaab tāmirmirook chēē miyootēch. ³¹ Kisaaysaay :tāmirmiroochoo Yēesu kumakwet icheek kuba wōlēē +mābokunyāliil kibchuulyo.

³² Kimii :ākwootiit nyēbo tōōrōōk yēbo lekemeet ake nyēē kilēekitēē yotoo. Kusoom :tāmirmiroochoo Yēesu kuchāmchi icheek bokōōwut tōōrōōchoo. Kuchāmchi :Yēesu. ³³ Kuchuwunee :tāmirmiroochoo chiichoo ānkōōwut tōōrōōchoo. Yotoo, kōōtiiriis :tōōrōōchoo kōōtuultēē keey lekem ānkubokutōōrchi keey tōōliil kuliny :bēēko ānkubēk! ³⁴ Kukāsē :biiko chēē kiriibē tōōrōōchoo kuu nyotoo, kumwēy ankubokwaamtaat kiyēē kiyeyakay ām rōōrōōkiisyēk tukul āk kiriing'.

³⁵ Kuba :biiko yotoo bokukas kiyēē kaakuyeyakay. Kuyitē, kunyōōru chiichoo kikiikooyiimset :tāmirmirook chēē miyootēch kukaakukaramiit ankoolaakaat ānkumii kēēbuurto keey Yēesu. Kimuuyo :bichoo miisin yu kakas kiyēē kiyeyakay.

³⁶ / Kēērārchi bichoo wōlēē / kākiisoobto chiichoo. ³⁷ Yu kakas :bichoo kuu nyotoo, kumwoochi Yēesu kung'eetee saang'aata, kuuyu kikiikumuyo miisin. Kung'eet :Yēesu ākoo rubiikyii kumāchē kooyeey biitēēt nyoo kākwoonēē. ³⁸ Nto baanta nyoo kāng'ēētyo, kusaaysaay :chiichoo /kākiisoobē kule kubeeta keey tukul. Ntee-nee kimwoochi :Yēesu kule, ³⁹ “Iwē kang'uung' ankuweemwaayte kiyēē kāakuyēwuung' :Yēyiin.”

Nto mii yoo, kung'ēētyo ankuba. Kiwo :chiichoo ankuwokwaamtaat ng'aleechaa am wōlooto tukul.

*Sobē :chii nyoo ikoosēē keey Yēesu
(Mataayo 9:18-26; Māārkō 5:21-43)*

⁴⁰ Yu kayit :Yēesu ākoo rubiikyii biitonooto kibēētii, kutorooch :biiko chēē kimii kukānyiisyē. ⁴¹⁻⁴² Kimii :chiito ake yooto nyēē / kikēēkuurēē Chāyirō nyēē ki kāāntōōyiintēētaab *kōōtaab saayeet. Kiboonto :boontoonoo chēēbnyii nyēbo kēnyiisyēk taman āk āyēēng'. Ki lakwanyii :nyooto baateey. Kimnyaanaat :lakwanaa nyēē kikiikukasakay miisin. Kikutunyēē :boontoonoo taayeetaab Yēesu ānkuriirchi kuwēēto keey kanyii. Kucham :Yēesu.

Kikiikiichaataat :biiko Yēesu miisin yooto kubēētii. ⁴³ Kimii :nkinee koorkēēt ake baanaa nyēē kikiikumnyaan am kēnyiisyēk taman āk āyēēng' kusāyē :korotiik. Kikiikōōbootyi tukuukyii tukul cheeb-saakitiisyek amāsobē. ⁴⁴ Kuchōōnēē :koorkoonoo lēt ānkutiiny *maaseekaab kotootyēētaab sireetaab Yēesu. Yu kātiiny maaseechaa, kōōyyoong'iis :korotiik!

⁴⁵ Yooto kumwooy :Yēesu kule, “Ng'oo nyi kāākutiinyo?” Kutuuch keey :chii ake tukul. Kumwoochi :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, ikāsē oob kule keekiich keey :biiko am yēē imiite?” ⁴⁶ Kukētyi :Yēesu kule, “Ānkētē man kule kāākutiinyo :chii, kuuyu kāākuyēyiis :kāāmuukēywēkyuu.”

⁴⁷ Yu kakas :koorkoonoo kule kāākōōnkēt :Yēesu kiyēē kaakuyeyakay, kumuy kut kubōōtānē.

Kuwo ānkukutunyēē taayeetaab Yēēsu ānkumwoochi kiyēē keesach sukutiiny siraanaa āk wōlēē kāsobto areet akeenke. ⁴⁸ Kumwoochi :Yēēsu kule, “Kuuyu 'kēēkoosēēnoo keey ii, chēē, 'kēēsob. Kunyoo, iwēētē bāybooyyēt.”

⁴⁹ Kutākumii :Yēēsu kung'āloolē, kuyitu :chiito ake nyēē kichōōnēē kaab Chāyirō ānkumwoochi Chāyirō kule, “Boontēt, -mateeyiim kāānēētiintēt, ntēē kaakung'et :lakwang'uung'!” ⁵⁰ Kisiil yiit Yēēsu :ng'aleechaa. Yooto, kumwoochi kwaaniitaab lakwanaa kule, “-Mēēmuy, nteenee ikaaseenaa keey baateey. Mākusob :leekweet.”

⁵¹ Yu kabokuyit :icheek tukul kaab Chāyirō, kumwooy :Yēēsu kule, “-Mēēwut :chii ake tukul kōyi mii :lakwani. Āmāchē baateey Bētērō, Yoowaana, Yāākōbō āk sikiikaab leekweet.”

⁵² Ki chaang' :biiko kayaata chēē kiriirtōōs ānkōōnchōōytōōs. Kumwoochi :Yēēsu bichooto kule, “-Mātōōriiryē! Manaame :lakwani nteenee mii kāruchi keey.” ⁵³ Kiroorchi :bichoo Yēēsu kuuyu kiinkētē :icheek kule kaakume man :leekweet. ⁵⁴ Kuwo :Yēēsu yēē kimii :lakwanaa ankunam āwut ānkukuur kule, “Chēēmining', ing'eet!” ⁵⁵ Yooto bakeenke kusob :chēēboo. Kung'eet kōōyyo. Kumwaayta :Yēēsu / keebay lakwanaa. ⁵⁶ Kiilat :kwaan āk kaamet. Nteenee kiichiich :Yēēsu icheek kumāmwoochi chii ake tukul kiyēē kaakuyeyakay.

9

*Kiiyookto :Yēēsu rubiikyii taman āk āyēēng'
(Mataayo 10:5-15; Māārkō 6:7-13)*

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kukuur :Yēēsu rubiikyii taman āk āyēēng' ānkumwoochi kule, “Kāākōōnook kāāmuukēywēēk chēē ōbēbēētēē *tāmirmirook tukul chēē miyootēch ānkōōsoob biiko chēē mnyoontōs. ² Kunyoo, boo-amtaate lōkōōywēkaab Bāytooyiisyēētaab Yēyiin ānkōōsoobootē biiko.”

³ Kumanaaba :rubiichoo, kōō-āmiisēē :Yēēsu ng'aleechu kule, “-Moonamaate kiy ake tukul ām baani. Manam :chii kirōk, lool, āmnyoo, beesaan nto ku sira. ⁴ Yoo kōōruutoochi kayta ake, ōbuur yooto kut ōng'ēētyēē saang'aa. ⁵ Nto yoo kooyit saang'ta ake, amatoroochaak :biikaab saang'aa, olelekte tēertit ām kwēyōōnikwook ānkōōbēēchi keey kōōboor kule tākōōbuurto ng'ōōkisng'waa.”

⁶ Yu keewaany :Yēēsu kōō-āmiisēē rubiikyii ng'aleechaa, kubeesyetaatee soong'wēkaab kōōroonooto kwoomtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch ānkōōsoobootē biiko chēē mnyoontōs.

*Kyaam mēt :Ērōōtē kule ki ng'oo Yēēsu?
(Mataayo 14:1-2; Māārko 6:14-16)*

⁷ Kiyityi Bāytooyiintēēt *Ērōōtē :ng'aleek chēē kimii :Yēēsu kuyēyē. Kimwooyē :biiko alake kule ki Bātisāniintēēt Yoowaana :Yēēsu nyēē kaakung'eetee meet. ⁸ Kimwooyē :alake kule *Eliiya :nyoo, nto alak, kumwooyē kule, “Wōōrkooyoontēēt ake :nyoo nyēē wuu *wōōrkooyik choo kibo kēny nyēē kāākōōyēēw.”

⁹ Kumwooy :Ērōōtē kule, “Ntēē kyāābērē kyaachwente mētitaab Yoowaana. So, ng'oo :ake

subak nyi mii kuyēyē ng'aleechu tukul?" Kibotyi :tonkoy. Yooto, kumach kule kōōnkēt chiichooto.

Kibay :Yēesu biiko chēē kikeēytēē kisyēērōōk muut

(Mataayo 14:13-21; Māārko 6:30-44; Yoowaana 6:1-13)

¹⁰ Yu kēēyēēw :lēbkēēyichoo /kikiiyooktooy, kumwoochi Yēesu kiyēē kibokuyey.

Kung'eet :Yēesu ākoo rubiikyii kumāchē kuba yēē kimālēēkitēē :chii ake tukul. Kibeetee mwēēnkēēt kutākyi keey *kiriinkēētaab Beetsaayta.

¹¹ Yu kēēnkēt :biiko kule kāākuwo :Yēesu, kuruub inee koosaab sakaramteetaab tōōliilēēt. Yu kayit :Yēesu sakaramteet, kooneet bichooto kiyēē rubtooy keey āk Bāytooyiisyēētaab Yēyiin ānkōōsoob choo kimāchē /kiisoob.

¹² Kumii :kōōrēt wokwiimēnē, kubēēchi :rubiik ānkumwoochi kule, "Mwoochi bichu bokucheeng'aat kiyēē kaam āk wōlēē mākuruyyo kwēēmowuuni ām soong'wēchu lēēkitēē yuutēyu. Kuuyu, māmii kiyēē imuuchē kwaam ām suurkwēēnooni."

¹³ Kukētyi :Yēesu rubiichoo kule, "Ōkoochi :akweek kiyēē kaam." Kumwooy :rubiik kule, "Imiitē imwooyē nee? Ntēē kēēboontē mukaatiinek muut āk *burburiinēk āyēēng' baateey. Māyēmē :choo / keebayee bichu. Kyoolēē nee āmit chēē sukuyem biich chēē tēē chu?"

¹⁴ Ki chaang' :bichooto miisin nyēē kikeēytēē kisyēērōōk muut. Kumwoochi :Yēesu kule, "Ōtet kōōbuurootēē konom." ¹⁵ Kutet :rubiik biiko kōōbuuroot kuu nyooto. ¹⁶ Kunam :Yēesu mukaatiinechaa āk burburiinēchoo,

kukas barak ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Nto yityo, kubcheyaabchey mukaatiinek ākoo burburiinēk ānkōōkoochi rubiik kubchēchinoot bichoo. ¹⁷ Kyoomiis :biiko kut kubiyoong'iis. / Kikiiruruuch āmiik chēē king'ēt koonyiit kērēbōōsyēk taman āk āyēēng'.

*King'oonkyi :Yēyiin Bētērō kule ki ng'oo :Yēēsu
(Mataayo 16:13-20; Māārko 8:27-31)*

¹⁸ Kimii :yēē kisaay :Yēēsu kuboonto keey ākoo rubiikyii nkit. Nto mii yoo, kuteebē rubiik kule, “Mwooyē :biiko kule anii ku ng'oo?” ¹⁹ Kukētyi :rubiik kule, “Mwooyē :biiko alake kule inyiing' Bātisāniintēēt Yoowaana nto *Eliiya. Nto alak kumwooyē kule inyiing' akeenke ām *wōōrkooyik choo kikiikubēk nyēē kaakung'eetee meet.”

²⁰ Kulēēnchi :Yēēsu rubiik, “Nto akweek ōbērē anii ku ng'oo?” Kulēēnchi :Bētērō, “Inyiing' ku *Kāārārōokiintēēt nyēē kāākōōyookwēēch :Yēyiin.”

²¹ Yu kāmwooy :Bētērō kuu nyooto, kōōkiimchi :Yēēsu icheek masimkumwaaytaat ng'aleechaa.

²² Kumwoochi subak kule, “Ākoy kubuntēē *:Wēritaab Chii nyāliluutēk chēē chaang'. Makutay :booyik, mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk. Nto subak +/-makeebakach nto miitē bēsyeētaab sōmōk /kiing'eetee meet.”

*Wuuyinto nyēē buntēē :rubiintēētaab Yēēsu
(Mataayo 16:24-28; Māārko 8:34–9:1)*

²³ Kutas taay :Yēēsu kumwoochi rubiichoo āk biiko chēē kimii yooto kule, “Chii ake tukul nyoo

9:17 Luuka 15:32-39 **9:18** Luuka 5:16 **9:19** Mat. 14:1-2;
Māārko 6:14-15; Luuka 9:7-8 **9:20** Luuka 22:67; Yoowa. 6:68-69
9:21 Māārko 9:9 **9:22** Luuka 17:25; 24:6-7

māchē kurub ng'aleekyuu, kutay kiyēē māchē :mooyēēnyii āmānyōkōriitu meet* ākookoy. Yoo kaakucham kuyey kuu nyooto, kuruba. ²⁴ Nyoo kāyēētyi keey soboontaab kōōrooni, mākōōboot soboonnyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēēkooyto soboonnyii ām kōōrooni kubo anii, mākunyōōr *sobontaab kibchuulyo. ²⁵ Kāroomnyo nee nyēē nyōōru :chii yoo kēētukuulchi keey tukuuk tukul ām kōōrēēt ānkōōboot soboonnyii bo kibchuulyo?”

²⁶ Kimwoochi subak :Yēesu biiko kule, “Chii ake tukul nyoo kataya āk ng'aleekyuu, +maatay :nkanii, *Wēritaab Chii, bēsyoonoo āchōōnii ām lēbkēēyyēēnyuu āk nyēbo Baaba ākoo nyēbo malayikaanikyii. ²⁷ !Kāāmwoowook, mii :biiko alake yu chēē mābēku kumanaakas Bāytooyiisyēetaab Yēyiin.”

*Kiweek :eertaab Yēesu
(Mataayo 17:1-8; Māārko 9:2-8)*

²⁸ Nto yu kābēk :bēsyōōsyēk chēē māchē kuyitē sisiit kukāmwooy :Yēesu ng'aleechaa, kukuur rubiikyii sōmōk: Bētērō, Yoowaana ākoo Yāākōbō. Kuwēeto keey rubiichoo ākoy tulwēēt ake barak wokusaay. ²⁹ Kumii :Yēesu kusooyē, kuweek :ernyii koolekecheech miisin. Kuwēēkiis :nkicheek sirook chēē kiiloochē kuleelakiitu kule mang'!

* **9:23** Yoo /kākēewēēkyiin yuutēyu ng'alyoo āk ng'alyoo kumwooyē kule 'ankunam murtooywoontēēnyii'. Ām bēsyōōsyēchooto, ki yoo kanamaat :chiio murtooywoontēēt kōōbooru kule miitē /bokēēbākachē. **9:23** 1Bēt. 2:21 **9:24** Mat. 10:38-39; Luuka 14:27 **9:26** Luuka 12:9; 2Tēm. 1:8; 2:12 **9:29** Luuka 5:16

30-31 Kutook *Muusa ākoo *Eliiya ām lēbkēyyēētaab Yēyiin ankung'alaal :tukwaay āk Yēesu. King'āloolē ruutooyyii nyēē kimii wokuyiyiintōōs ām Yēerusālēēm.

32 Yu king'āloolē :Yēesu ākoo mbo Muusa, kikiikunam :rwoonik Bētērō āk rubiik chuut āyēēng'. Nto bēre kukās, kukas Yēesu kukeelaambuuch :lēbkēyyēēt ānkiboonto keey mbo Muusa. 33 Yu keeteryeech :Muusa ākoo Eliiya ng'aleekwaa kumāchē kuba, kumwoochi :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, karaam yu kēemiitē yu. Kany keeyte kēryōōsyēk sōmōk, nyeeng'uung', nyēbo Muusa ākoo nyēbo Eliiya.” Kimēēnkēt :Bētērō kiyēē kimwooyē.

34 Kutākumii :Bētērō kung'āloolē, koolaambuuch nkicheek :boolteet. Kimuuyo :icheek misin. 35 Yooto, kuchōōnēē :kuutiit booltaanaa nyēē mwooyē kule, “Lakwanyuu :nyi nyēē āchāmē.† Kunyoo, ōkāsyi kiyēē mwooyē.”

36 Yu bēku :ng'aleechaa, ki Yēesu nkit āk rubiichoo chēē kimii yooto. Kisiista :rubiichoo ng'aleechaa kiyēyāktōōs nyēē mānāātwēkyi chii ake tukul ākoy bēsyēēt ake.

*Imuuchāktōōs:kii ake tukul ām chii nyoo ikoosēē
keey Yēyiin
(Mataayo 17:14-18; Māārko 9:14-27)*

9:30-31 Luuka 24:25-27, 44-46; Yēyuut. 26:22-23 **9:32** Yoowa. 1:14 † **9:35** Mwooyē :siruutēk alake kule 'nyēē kyaakwey'.
9:35 Kiruu. 18:15; Isa. 42:1; Mat. 3:17; 12:18; Māārko 1:11; Luuka 3:22 **9:36** 2Bēt. 1:16-18 **9:36** Luuka 9:21

³⁷ Yu kāyyēekunēē, kukāākurēkunēē :Yēesu ākoo rubiichoo ki sōmōk lekem, kutōrōok :biiko chēē chaang’.

³⁸ Kooteeyee keey :chiito ake ām kwēēnuutaab bichooto kule, “Kāānēētiintēēt, mii yu :wērinyuu anku lakwanyuu nyooto baateey. ³⁹ Tēryēkyinē *:tāmirmiryēēt nyēē miyaat kwaak. Yoo kātēryēkyi, kōōnchōōyē, kōōsōrsēētē ānkukābusē. Ryooksētē nyēē miyaat āmāwuntooy areet akeenke. ⁴⁰ !Kwāātēēchi rubiikuuk kōōbēbēētoochi tāmirmiryoonoo, nteenee maneemuuch.”

⁴¹ Yooto, kumwooy :Yēesu kule, “Kunuurēch sōō, :biiko alake nyēē tyaa. Nto yu manookaaseenaa keey! +Māābuurtook ānkāāmuytoochook ākoy āyu?” Yooto, kumwoochi kwaaniitaab wēērooto kule, “Imutu baa wēērooto.”

⁴² Kumii / kiimutu wēēriit, kutēryēkyi :tāmirmiryoonoo ānkōōsōrsēēt. Kōōbēbēēto :Yēesu tāmirmiryoonoo miyaat kung’etee wēēroo. Yooto, kusob :wēēroo bakeenke /ānkēēkētyi kwaan.

⁴³ Kiilat :biiko tukul choo kimii yooto, yu kakas wōlēē kiwuu :kāāmuukēywēēkaab Yēyiin.

King’alaalee :Yēesu subak meenyii āk ng’eteetaab meet

(Mataayo 17:22-23; Māārko 9:30-32)

Kumii :biiko tākōōlātē tukuuk chēē kiikuyeyaan :Yēesu, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, ⁴⁴ “Āmāchē ōyēbchi yiiit kiyēē āmiitē wāāmwoowook ānkōōnāmtooy mēt. Mii / bokiiyokoochinē *Wēritaab Chii āwunnyēkaab biikaab kōōrooni.”

⁴⁵ Mānēnkēt :rubiik kiyēē kimii kumwooyē :Yēesu. Kiiyeelaat, nteenee kinyōkōriitu kuteebee Yēesu.

Ng'oo :nyēē wōō?

(Mataayo 18:1-5; Māārko 9:33-37)

⁴⁶ Kutoow :rubiik kumooyo wōōyinto. ⁴⁷ Nteenee kōōnkēt :Yēesu kiyēē kimii kumooytōōs :icheek. Yooto, kōōyyoong'tēē leekweet ake yēē kimii :inee ānkumwoochi rubiikyii kule, ⁴⁸ “Chii ake tukul nyoo kataach leekwa kuuyu nyeenyuu :lakwanaa, kaakutaacha anii. Nto yoo kataacha, kaakutaach Yēyiin nyoo kiiyookwoo. Wuu nyooto, nyoo yibē keey ng'wēny ām akweek, ku nyooto :nyēē wōō.”

Nyoo mākwilook ku nyēēng'woong'

(Māārko 9:38-40)

⁴⁹ Kimwoochi :Yoowaana Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, kimii :chiito ake nyēē kikeekas kōōbēbēētooy *tāmirmirook chēē miyootēch kuyēyiisyēē kaayneeng'uung'. Yooto, keeyeetee chiichoo kuyey kuu nyooto, kuuyu kimā rubiintēēng'uung' ake.” ⁵⁰ Kukētyi :Yēesu kule, “-Mooyeetee, kuuyu chii nyoo mākwilook ku nyēēng'woong'.”

Mēērook /kēēyookunēē miyootyēēt ake, ake

⁵¹ Yu kikiikuriikyii Yēesu :bēsyōōsyēkyii chēē +/ mākēēyibēē kuwo kibkōōnkōy, kuwo ākoo rubiikyii nyēē kaakurat moo kutākyinē keey Yēerusālēm.

⁵² Kumii kwiimēnē :kōōrēēt kikiikuriich :Yēesu ākoo rubiichoo saang'ta ake ām kōōrēētaab

9:45 Luuka 9:21-22 **9:45** Luuka 18:34 **9:48** Luuka 22:24-26

9:48 Mat. 10:40; 22:26 **9:50** Mat. 12:30; Luuka 11:23 **9:51**

Māārko 10:1; Luuka 9:31; 24:50-51; Yēyuut. 9:1, 22

*Samaaryaa. Kōōyookto biiko alak kuba ākoy saang'aa bokukāsyi bārooyinto wōlēē sukōōmuunyēē. ⁵³ Nto yu kayit :bichoo wōlooto, kutay :biikaab saang'aata kutorooch, kuuyu kimii kuwēētii *Kōōtaab Yēyiin ām Yēērusālēēm.

⁵⁴ Yu kāmwooy :bichoo / kākiiyooktooy kule kātāyiis :biikaab saang'aa, kumwoochi :Yāākōbō ākoo Yoowaana Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, +makeeyeyee nee bichoo ēē? Ara kēēmwoochi Yēyiin kutōōrchi iileet kōōmukuus ēē, nto nee?”

⁵⁵ Kuweech keey :Yēēsu ānkōōburyoong'to rubiichoo āyēēng'. ⁵⁶ Nto mii yoo, kutākyi keey saang'ta ake.

*Wuuy :kēēltaab Yēēsu
(Mataayo 8:19-22)*

⁵⁷ Nto mii bēsyēēt ake, kumii kēēltaab too kubēētii, kumwoochi :chiito ake Yēēsu kule, “Ārubiing' :anii ānkoo 'kēēwē ānō!” ⁵⁸ Kukētyi :Yēēsu chiichoo kule, “Boonto kimōkōyiinēk wōlēē minyē ānkuboonto nkicheek :tāriitēk wōlēē minyē, nteenee māboonto *:Wēritaab Chiī wōlēē imuunyēē.”

⁵⁹ Kukuur :Yēēsu chiito ake chokuyēk rubiintēēnyii ake, nteenee kumwoochi :chiichoo Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, kany kut amuy baaba, nto ārubiing'.” ⁶⁰ Kukētyi :Yēēsu chiichoo kule, “Ikany kumuy keey :muuswēk ankiirubwaa, nteenee ichōō :inyiing' chee-amtaate lōkōōywēkaab Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

⁶¹ Kumwoochi :nkinee chiito ake subak Yēēsu kule, “Awēy, Mokoryoontēēt, āmiitē :nkanii

āchōōnii, nteenee kany kurook wāā-āmiis biiko
ām kaa.” ⁶² Kukētyi :Yēesu nyoo kule, “Chii nyoo
tēbēnē mōkōōnkē ānkukusē lēt, kumānyoolchinē
Bāytooyiisyēetaab Yēyiin.”

10

Kiiyookto :Yēesu rubiikyii alak tāmānwookik tisab

¹ Nto mii yoo, kukwey :Mokoryoontēēt Yēesu ru-
biik alak chēē kiyitē tāmānwookik tisab* kumāchē
kōōyookto simkoonto. Kimāchē kule kubeetaatee
āyēēng' āyēēng' ākoy kiriinkōōsyēk āk soong'wēk
tukul chēē kikiikuchōb :inee kuruutoochi lētuunoo.

² Kumānāāng'ēētyo :rubiik, kōō-āmiisēē :Yēesu
ng'aleechu, “Wōō :kēsiisyēēt, nteenee ng'ēri :kēsiik.
Kunyoo, osoom kutās :chiitaab yiisyēēt biiko alak.

³ Ōnkēt kule okerkeeye kēēchiir chēē iwēērē su-
uyiik kwēēn. ⁴ Manam :chii beesyaa nto lool
nto mbo kwēyōōnik alak, amookaayaate keyy ām
kēēltaab too.

⁵ Yoo kōōwut kayta ake tukul, ōmwoochi biikaab
kayaata kule, ‘Ōnyōōru bērurto!’ ⁶ Yoo yēmāktōōs
kunyōōr :bichoo bēruroo, mākunyōōr. Nto yoo
māyēmāktōōs, mākōōyēēchook :bēruroo.

⁷⁻⁸ Nto yoo kōōwut saang'ta ake / ankee-
toroochaak ām kayta ake, -mōōlumootēē
koorin chēē chaang'. Ō-āmē ānkōōyyēē kiyēē
kākōōnook :biikaab kayaata kuuyu yēmē :chii
nyoo kāākubirto nkuruukyii /kiikoochi kiy. ⁹ Ōsoob

9:62 Filib. 3:13 * **10:1** Tāsyinē :siruutēk alake ng'aleechu 'āk
āyēēng'. **10:2** Mat. 9:37-38 **10:3** Mat. 10:16 **10:4** 2Bāy.
4:29; Luuka 22:35 **10:6** Luuka 2:14 **10:7-8** 1Kōōr. 9:6-14;
1Tēm. 5:18

chēē mnyoontōōs ānkōōmwoochinē biiko kule,
'Kāākuyityook :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.'

¹⁰ Nteenee yoo katay :biikaab *kiriinkēēt
ake kutoroochaak, ōng'ēētyē ānkōōbēēchi
keyy. Ōmwoochi biikaab kiriinkoonoo kule,
¹¹ 'Kiibuukwook tēertitaab kiriinkēēng'woong'
nyi mii kērēēnkōōkyoo sōōsōōtēē keyy,
nteenee māchāktōōs ōnkētē kule kaakuriik
:Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.' ¹² !Kāāmwoowook, +/
mākiing'woonchi biikaab kiriinkoonoto miisin
kusiir mbo ng'wooninto nyēē mākunyōōr :biikaab
*kiriinkēētaab Sōtōm ām bēsyoonoo itiiilchinē :Yēyiin
ng'aleek biiko ām kōōrēēt."

*Ng'wooninto nyēē mākunyōōr :kiriinkōōsyēk
choo kitay Yēēsu*

(Mataayo 11:20-24)

¹³ Kutas taay :Yēēsu kumwooy kule,
"Kiriinkōōsyēkaab Koorasiin ākoo Beetsaayta,
wuusyō! Tyaa sōō, :ng'wooninto nyēē mii
kukānyoonwook akweek choo kyāāyēwook ng'al
chēbo kwōng' uut. Nto ki biikaab Tiirō nto ku
chēbo Sitōōn :chēē / kikēyēchinē ng'aleechaa
bo kwōng' uut, nto kiikōōbuurēē aryaanteet
ankoolaach sirook chēē ibooru kule kookuweek
ām miyootyēēt nyēē kōboonto. ¹⁴ Lēyyē, mākunyōōr
:biikwook ng'wooninto nyēē siirē nyoo mākunyōōr
:biikaab Tiirō ākoo Sitōōn bēsyoonoo itiiilchinē
:Yēyiin biiko ng'al ām kōōrēēt. ¹⁵ Nto akweek
biikaab Kaabernaam ii, ōbērē +moobe :nkakweek
kibkōōnkōy ēē? Acha, +moobe ng'wēny!

16 Chii ake tukul nyoo kākāswook kukāākukāswoo. Nto nyoo katayaak, kukaakutaya. Nto nyoo kaakutaya, kukaakutay Yēyiin nyoo kiiyookwoo.”

Kiyēē māchāktōs koong'ereech rubiik

17 Nto yu kābokōōyēēw :rubiichoo ki tāmānwookik tisab, kumwoochi Yēesu ām ng'erekweek kule, “Mokoryoontēēt! Kāsweēch ra :tāmirmirook chēē miyootēch, yoo kāākēyēyiisyēē kaayneeng'uung'.” 18 Kukētyi :Yēesu kule, “Man sinee kāswook. Kwaakas /kēēwunuku Syeetaani kōōsuuwunēē barak kuu iilat nyēē kārārāk.

19 Kāākōōnook kāāmuukēywēēk chēē ootoortoorēē ēērēēnōōk āk kēnēyiisyēk ānkōōsyēēntēē kāāmuukēywēēk tukul chēbo Syeetaani. 20 ! Kāāmwoowook, -mōōng'ērēēkiisyē kule kāswook :tāmirmirook chēē miyootēch, nteenee ōng'ērēēkiisyē, kuuyu sirootiin :kooynōōkwook ām Kaab Yēyiin.”

Ibēruurootiin :choo kōōkōōnkēt wōlēē wuu :Yēyiin (Mataayo 11:25-27; 13:16-17)

21 Yooto kōōnyiityi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Yēesu ng'erekweek. Kusilto Yēyiin kumwooyē kule, “Achāmting' inyiing' Baaba Yēyiin, nyoo ibāwu barak āk ng'wēny, kuuyu 'kwēēboorchi biiko choo yibē keey ng'wēny kiyēē iwunyēē biiko choo isōōtē kule inkētē chēē chaang' ānkung'oomēch. Kōōnkōy, Baaba, kuuyu wuu nyooto :wōlēē imāktooy :inyiing'. 22 Kikōōnoo :Baaba kiy ake tukul nyēē āboontē.

10:16 Mat. 10:40 **10:17** Luuka 9:10 **10:18** Isa. 14:12; Yoowa. 12:31; Ng'oong'. 12:9 **10:19** Kiruu. 8:15; Māarkō 16:18 **10:20** Ng'oong'. 3:5; 20:12 **10:21** Luuka 4:18; 1Kōōr. 1:26-29

Baaba nkit :nyēē inkētē wōlēē wuu :lakwanyii, āmēēbērē mii subak :chii nyēē inkētē wōlēē wuu :Baaba, nteenee anii nkit ākoo biiko choo kyaak-
wey āboorchi :chēē inkētē.”

²³ Nto mii yoo, kuwēēkyi keey :Yēēsu rubiikyii ānkulēēnchi, “Ōbēruurootiin ām wōlēē mii :Yēyiin ām kiyēē kookas! ²⁴ ! Kāāmwoowook, kiikukanyaan *:wōōrkooyikaab Yēyiin chēē chaang' āk bāytooyik kule nto kas ānkuyēbchi yiit kiyēē ōmiitē :akweek ōkāsē ānkōōyēbchinē yiit amanaakas.”

Chiitaab Samaaryaa nyēē kilēēl :moo

²⁵ Nto mii yoo, chokutyem Yēēsu :kāānēētiintēēt ake nyēbo kiruutēk. Kiteebēē kule, “Kāānēētiintēēt, māchāktōōs ayey nee sāānyōōru *soboontaab kibchuulyo?” ²⁶ Kukētyi :Yēēsu kule, “Mwooyē nee :kiruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu *:Muusa?” ²⁷ Kukētyi :chiichoo kule, “Mwooyē kule icham Mokoryoontēēt Yēyiintēēng'uung' ām mooyēēt akeenke, soboonng'uung' tukul, nkuruukuuk tukul āk kāāsōōtēywēēkuuk tukul.† Māchāktōōs mbo icham laatyeeng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keey.”† ²⁸ Kukētyi :Yēēsu chiichoo kule, “Wuu nyooto! Kunyi, yoo 'keeyey kuu nyooto, +mēēnyōōru soboonto.”

²⁹ Kimāchē :chiichoo kōōboorchi biiko alak kule kichurtaat :inee. Kunyoo, kuteebēē Yēēsu kule, “Ng'oo :laatyeenyuu ēē?”

10:22 Mat. 11:27; 28:18; Yoowa. 1:18; 3:35; Yoowa. 10:15 **10:24**
Luuka 2:30-31; 1Bēt. 1:10-12 **10:25** Luuka 18:18 † **10:27**
Kiruu. 6:5 † **10:27** Laawi. 19:18 **10:28** Laawi. 18:5; Mat.
19:17; Yoowa. 13:17; Room. 10:5

³⁰ Kōōboorchinēē :Yēesu chiichoo tyoonkōōchēēt kule, “Kimii bēsyēēt ake :chiito ake nyēē ki Yuutāyiin nyēē kiwēētēē Yēerusālēēm kurēktooy Yēerikō. Kumii kēēltaab too kutuchi :sāsiik alake. Kibuutēē :sāsiichoo sirookyii ānkubirsēēt nyēē kitabakach ānkubākookyi kēēlto komos kukalyelta.

³¹ Kuchō *:kibkōrōs ake. Nto bērē kukas chiichoo kimii kārū kēēlto komos, kumur taban anku-keeyta.

³² Kuchō subak :chiito ake nyēē kiyēētyēēchinē yiisyēēt ām *Kōōtaab Yēyiin. Yu kakas :nkinee nyoo chiitkēy, kumur taban.

³³ Nto yityo, kuchō :chii nyēbo kōōrēētaab *Samaaryaa, nyēē kichōōnēē sikiryēēt. Nto bērē kukas chiichoo kuriiree. ³⁴ Kuwo yēē kimii ānkumāysi ng'woowōōk, koonyaay ānkurātyi. Yu keewaany, kukālābchi sikiryēēt. Kikwēryoot ākoy kayta nyēē /kikiimuuchē /kyaalee kiyēē /kyoomē āk rwoonto ānkōōbuurto keey.

³⁵ Yu kāyyēēkunēē, kōōnēm :chiichooto beesaanik ānkōōkoochi chiitaab kayta. Kimwoochi kule, ‘Iriibwoo, baa, chiichi ākoy āyēēwu. Nto yoo kakeeytee :beesaanik chēē 'kēēriibēē chu kāākōōning', +māchāātāsuung' laatit nyēē imāchē yoo kāāchōō.’ ”

³⁶ Yu keewaany :Yēesu kurār tyoonkōōchoonoo, kuteebēē kāānēētiintonoo bo kiruutēk kule, “Yoo 'keekas ii, ng'oo ām bichuutēchu sōmōk :nyēē ki laatyēetaab chiichoo kibirē :sāsiik?” ³⁷ Kukēt :chiichoo kule, “Nyoo kiriiree.” Kulēēnchi :Yēesu chi-

ichoo, “Man! Kunyoo, wēēbooru :nkinyiing' ki-isayta nyēē wuu nyooto.”

Yēesu, Maariita āk Maaryaa

³⁸ Kitas taay :Yēesu ākoo rubiikyii ām baanng'waa ākoy saang'ta nyēē kiminyē :cheebyoosyeet ake nyēē /kikēēkuurēē Maariita. Yu kayit, kutorooch :cheebyoosyaanaa kuba kōōnyii. ³⁹ Kiboonto keey :Maariita cheebkaamet nyēē /kikēēkuurēē Maaryaa. Kwoomu :Yēesu lōkōōywēk, kimii :Maaryaa yēbo kērēenkōōkyii kuyēbchinē yiit kiyēē kiinēētē.

⁴⁰ Nteenee kimii :Maariita kusuuysuuyēē ng'aleekaab āmiik. Nto tēē yoo, kuwo yēē kimii :Yēesu ānkulēēnchi, “Mokoryoontēēt! Nto yu kānyikisyoo :yiisyēētaab āmiik, kany chokuyēētyēēchoo :Maaryaa.” ⁴¹ Kukētyi :Yēesu kule, “Maariita, ntēē imiitē iyimēē keey tukuuk chēē chaang', ⁴² nteenee, mii :kiito akeenke nyēē māchāktōōs /keeyey. Kaakukwey :Maaryaa kiy nyēē karaam nyēē mēēbērē /tākiinēmunēē.”

11

*Kiineet :Yēesu rubiikyii wōlēē /kēēsooytooy
(Mataayo 6:9-13; 7:7-11)*

¹ Kimii bēsyēēt ake yēē kisooyē :Yēesu. Yu kee-waany, kuwēēchi :rubiintēenyii ake ānkumwoochi kule, “Mokoryoontēēt, kēēmāchē 'ineeteech wōlēē /kēēsooytooy kuu wōloo kiinēētitooy :Bātisāniintēēt Yoowaana rubiik cheechii.”

10:38 Yoowa. 11:1-2; 12:1-3 **10:39** Luuka 11:28; Yēyuu. 16:14

10:40 Luuka 12:22, 29-31 **10:42** Tyēēn. 27:4 **11:1** Luuka

5:16

² Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Ōsooyē kule,
‘Baaba Yēyiin,
kutōrōriit :kaayneeng' uung',
kuyit :bāytooyiisyēēng' uung'.

³ Ikōōnēēch kiyēē kyoomē ām bēsyēēt ake tukul.

⁴ Inyōōwēēch kaat ām choolwookātēēnyoo,
kuu yoo kēēnyōōchinē kaat :nkacheek chii ake
tukul nyoo choolwookēenchēēch.

Itiyyēēch /simakeekentech.’ ”

⁵⁻⁶ Kutas taay :Yēesu takooneet rubiikyii kurubta
keyy ākoo saayeet kule, “Yoo kāchōōnchiing'
:toontēēt kwēēmooy, imuuchē wēēng' ēētiisyē kule,
‘Laatya, kāānyōōru toontēēt ēē, wē, āmāmii āmnyoo
nyēē kaam. Kōōnoo, baa, mukaatiinek sōmōk.’

⁷ Imuuchē :laatyaanaang' uung' kukuuruung'
ām kō kule, ‘Kāākēēruuyē ākoo lēēkōōk kunyoo,
-mēēmuuchē :chii takuyaat kurkeet kwēēmooy ku
tēē nyi. Kunyi, māmii :wōlēē āyēētyēēchintiing'.

” ⁸ Yu keewaany :Yēesu tyoonkōōchoonoo,
kumwoochi rubiikyii kule, “! Kāāmwoowook,
ānkoo ku choorweeng' uung' :chiichoo, mēēbērē
makung' eet areet akeenke ānkukōōning' kiyēē
'kēēmāchē. Nteenee yoo 'keetas taay ing' ēētiisyē,
mākuyootuung' kurkeet ām lētuunoo ānkukōōning'
kiyēē 'kēēmāchē kuuyu !kēēmuytoochi.

⁹ Kunyoo, soomsē, /kēēkōōning', cheeng', in-
yōōru, ānkiing' ēētiisyē /kēēyootuung'. ¹⁰ Chii nyoo
soomsē, /kiikoochinē, nyoo chēēng' sē, kunyōōru,
nto nyoo ing' ēētiisyē, /kēēyootyinē.”

11 Yu keewaany :Yēesu, kumwoochi rubiikyii kule, “Ātēbēē chii ake tukul nyoo boonto leekwa kule ii, yoo kateeb :lakwanaa *burburyoontēet, ikoochi eereen? 12 Nto yoo kateeb mēkēyoo, ikoochi kēnēyoo? 13 Kunyi, yoo ōchāmē :akweek choo -mōōchurtootiin ōkoochi lōkōkwook tukuuk chēē kāroomēch ii, /keemwa nee nanyuun Kōōn nyoo mii kibkōōnkōy? Inēmu keey :nyoo miisin kukōōnook Tāmirmiryēēnyii, yoo kōōsoom.”

Yēesu āk Syeetaani

(Matayo 12:22-30; Māārko 3:22-27)

14 Nto mii bēsyēēt ake, kōōbēbēēto :Yēesu *tāmirmiryēēt nyēē miyaat nyēē kikiikuyey chiito ake kunamakay :kuut. Yu kēēbēbēēto tāmirmiryoonoo, kukaramiit :chiichoo ankung'alaal nyēē karaam. Kiilat :biiko 15 nteenee kumwooy :alake kule, “Ānkoo sinee imuuchē kōōbēbēēto tāmirmirook chēē miyootēch, kwoonēē :kāāmuukēywēkyii wōlēē mii :Bēēlsēbuul nyoo kāāyyoong'iintēetaab tāmirmirook chēē miyootēch.”

16 Yooto kuteebee :alake Yēesu kumāchē kutyem kule, “Kiy nee :nyēbo kwōng'uut nyēē +meeyey siiboornēēnēēch kule iboontē kāāmuukēywēēk chēē kwoonēē kibkōōnkōy?” 17 Kuuyu kiinkētē :Yēesu kiyēē kimii :bichoo kōōsōōtē, kumwooy kule, “Yoo kaakubar keey :lukēetaab booryēēt nyēbo kōōrēēt ake, kuburyētē :kōōroonoo. Nto yoo kaakukwiil keey :kayta ake tukul, kuburyētē. 18 Ōmwooyē kule kikōōno anii :Bēēlsēbuul kāāmuukēywēēk chēē ākwētēē lukēēnyii. Nto

kikiikukōono, nto mii kubooryēē keey nkit. Nto yēē kāākubooryēē keey nkit, kuburyētē :bāytooyiisyēenyii. ¹⁹ Nto yoo ākoo kāākukōono anii :Bēēlsēbuul kāāmuukēywēēk, kukiikoochinē :ng'oo nkicheek rubiikwook kāāmuukēywēēk choo ibēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch? Oteebee, baa, akweek kumwooy. ²⁰ Nteenee yēē ākoo ābēbēētooy :anii tāmirmirook chēē miyootēch ānku Yēyiin nyēē kōōnoo kāāmuukēywēēk chēē āyēyiisyēē, kōōbooru :yooto kule kāākuyityook :bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ²¹ Yoo mii :chii kanyii ānkukiimoot ānkutinyē kariikaab booryēt chēē yēmootiin, kumāmii :chii nyēē imuuchē kubooryēē kut kōōnēmunēē tukuukyii. ²² Nto yoo kāchō :ake nyēē kiimoot miisin ānkuboonto kariikaab booryēt chēē kōlkōlēch, kōōsyēēntooy chiichoo ānkōōnēmunēē kariikaab booryēt tukul choo kāyēētēē keey ankubcheyta tukuuchoo kābāru.

²³ Chiito nyēē bāloo ku nyoo māmii komosnyuu. Nto chii ake tukul nyoo māyēētyēēchoo kiiruruuch tukuuk, ku inee :nyēē isērēētē.”

*Iyēēchinē chiito :tāmirmiryēēt nyēē miyaat
(Mataayo 12:43-45)*

²⁴ Kimwooy Yēesu subak kule, “Yoo / kāākiibēbēēto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat kuchuwunee chiito, makoombakaatee suurkwēēnēēt nyēē kilay :asiis kuchēēng'ē wōlēē kēēmuunyēē. Nto yoo kāmānyōōr, kumwooyē kule, ‘Kaykay ayeey wōloo kyāāminyē.’ ²⁵ Nto yoo kēēyēew, kunyōōru wōlooto kumasaat ankuyeytaat nyēē karaam. ²⁶ Kuwēētii

ānkuwokuchōōntooy keey tāmirmirook alak tisab chēē miyootēch kusiir inee ānkubokōōwut :tukul chiichooto. Kunyi, miyātiitu :chiichoo kusiir yoo kibo taay.”

Ibēruurootiin :biiko choo Yēyē kiyēē mächē :Yēyiin

²⁷ Kutākumii :Yēesu kung'āloolē, kukuurchi :chee-byoosyeet ake nyēē kimii yooto kikiiruruukyi keey :biiko kule, “Ibēruuroot :koomēt nyoo kisich-ing' ānkōōrēēryiing'.” ²⁸ Kukētyi :Yēesu cheebyoosyaanaa kule, “Man, nteenee chēē ibēruurootiin miisin ku biiko tukul choo kāsē ng'ālyoontēētaab Yēyiin ankuyey kuu wōlēē /kēēmāktooy.”

*Mākunyōōr ng'wooninto :biiko chēē tāyē Yēesu
(Mataayo 12:38-42)*

²⁹ Yu kachaang'iit :biiko miisin ām yēē kimii :Yēesu, kumwoochi :Yēesu kule, “Miyootēch sōō, kule nee :biiko alake chēē mii yuutēyu. Mächē kule /kiiboorchichiy nyēbo kwōng'uut. Ng'aleek baateey chēbo kwōng'uut chēē +/mākiiboorchichiy ku choo kibo Yoona. ³⁰ Kuu yoo kyoomchinē :Yoona biiko chēbo *kiriinkēētaab Ninaawi kule kuweek ām miyootyēt nyēē kiboonto, mii :nkinee *:Wēritaab Chi kwoomchinē biiko kuu nyooto.”

³¹ Kutas taay :Yēesu kumwooy kule, “Mākōōyoo :cheebyoosya nyēē kibāytooy kōōrēētaab Sōōy bēsyoonoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek. Makooruusta biiko chēē wuu chuutēchu, kuuyu kichōōnēē :cheebyoosyaanaa lōōyin chokuyēbchinē yiit ng'aleekaab ng'oomnāteēt

chēē kimwoowu :Sōlōmōōn. Nteenee miitē yu raat :nyēē wōō kubiir Sōlōmōōn. ³² Mākōōyyoong'iis :nkicheek biikaab Ninaawi bēsyoonoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek. Makooruusta biiko chēē wuu chuutēchu, kuuyu kiikuwēēkiis :icheek kurubta keey ākoo āmtooyiisyēētaab Yoona ānkumii yu ra :nyēē wōō kusiir Yoona.”

*Kōōnu :kāānēētēywēēkaab Yēēsu lēbkēēyyēēt
(Mataayo 5:15; Māārko 4:21)*

³³ Kutas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Māmii :chii nyēē tābē taariit ankuwuny, nto kōōkubuuyēē kērēbēēt. Nteenee /kiikoochinē yēē itōrōōroot sukulēbkēchi chii ake tukul nyoo chōōnii kō.”

*Ing'oonkyinē keey lēbkēēyyēētaab Yēēsu
(Mataayo 6:22-23)*

³⁴ Kutas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Koong'uung' :nyēē ikoochinē bōōrng'uung' lēbkēēyyēēt. Yoo kāstooy :koong'uung' nyēē karaam, iboontē lēbkēēyyēēt. Nto yoo mākāstooy nyēē karaam, imiitē mēēnān nyēē mā mining'.”
³⁵ Kunyoo, ōriib keey -mookany ōbērē tōōs ōboontē lēbkēēyyēēt ākoo mēēnānēēt. ³⁶ Yoo kēēng'oonkyi bōōrng'uung' tukul lēbkēēyyēēt nyēē māmii wōlēē kāng'ēt, kōōloombuuchiing' :lēbkēēyyoonoo. Kerkeey ākoo yoo keekwenyiing' :taariit nyēē māmii :kiyēē kakerekta, lēbkēēyiitu :bōōrng'uung' tukul.”

*Kichuur :Yēēsu Farisaayēek
(Mataayo 23:23-27)*

37 Kutākumii :Yēesu kung'āloolē, kumwoochi *:Fārisooyiintēēt ake kubeeta keey inee kanyii bokwoomiis. Kucham :Yēesu.

38 Yu kayit, /kiikoochi āmiik. Kwoomiis :Yēesu amaneentasiim āwunnyēk kuu wōlēē kiwuu ātēbuutēkaab Yuutayeeek. Kiilat :chiitaab kayta miisin.

39 Yu kakas :Yēesu kule kinam kuut Fārisooyiintonoo :kiyēē kiyeyakay, kulēēnchi, “Ōchāmē :akweek *Farisaayeeek ōtiliilē bōōrwoonikwook saang', nteenee ōbākooktooy āriit kutuur. Ōsāsunootēē biich tukuuk ānkōyēyē ng'al chēē miyootēch. 40 Ōbērbērēch sōō nyēē tyaa! -Mōōnkētē :akweek kule Yēyiin :nyēē kiyēyē bōōrtaab chiito saang' ākoy āriit? 41 Ōkoochinē biiko choo bānoon kiyēē ōboontē kusiir yoo kātōōsāsunēē. Yoo !kooyey kuu nyooto, mākutlilit :kiy ake tukul ām wōlēē ōmiitē.

42 Ōmiitē sōō nyēē miyaat kule nee *:Farisaayeeek! -Mōōkustooy ōnēmchi Yēyiin akeenke ām taman nyēbo kiy ake tukul nyēē ōnyōōru ānkoo ku mining' nyēē tyaa. Nteenee -mōōkāsē tukuuk chēē wōōyēch. Tukuuchooto ku ōyēchi chii ng'ālyoo nyēbo man āk kule ocham Yēyiin. Māchāktōōs nto kyōōyēyē tukuuchuutēchu wōōyēch -āmōōwuutyēē nkicheek choo minkēēch.

43 Ōmiitē sōō nyēē miyaat kule nee, :Farisaayeeek! Kyoocham ōkwēyē ng'ēchērōōk choo bo taay ām *koooriikaab saayeeet. Ōchāmē mbo /kiisubooyootook nyēbo koonyit ām wōlēē chaang' :biich.

44 Ōmiitē sōō mbo subak nyēē miyaat kule nee! Okerkeeye kiy nyēē tiliil ām saang' ankununaat :wōliin bo āriit nyēē yoo kāsiir :chii yēē ōmiitē, -mēēnkētē kule ōnuunyoottiin.”

Kichuur :Yēesu nkicheek kāānēētikaab kiruutēk (Mataayo 23:4, 13, 29-36)

45 Kumwoochi :kāānēētiintēēt ake nyēbo kiru-utēk Yēesu kule, “Kāānēētiintēēt, yoo 'keeng'alaal kuu nyooto, imiitē intosuurēech nkacheek.”

46 Kumwoochi :Yēesu nyoo kule, “Ōmiitē sōō :nkakweek kāānēētikaab kiruutēk nyēē miyaat kule nee! Kyoocham ōng'irēē biiko alak tukuuk chēē nyikiisēch āmōōmāchē :akweek kut ōtiiny.

47 Ōmiitē nyēē miyaat kule nee! Kibākāchē mbo :kuukoong' *wōōrkooyik choo kibo kēny ānkōōmiitē :akweek ōtēēkyinē tukuuk chēē / sikiisōōtēē / kēēkoonyitē. 48 Yoo ōmiitē ōtēēchē tukuuchoo, ōchāmchiintōōsii kule karaam :kiyēē kiyey mbo :kuukoong'. Kibakach :icheek wōōrkooyik ānkōōmiitē :akweek ōtāsē taay ōnoomēē yooto kibākookyinē :icheek. 49 Ākoo man yoo kimwooyē :Yēyiin kule, '+Māāyooktē wōōrkooyikyuu āk *lēbkēēyikyuu. +/Makeebakach alak nto alak +/ mākēēwus.' 50 Kunyoo, +/ mākiing'woonchook akweek kāānēētikaab kiruutēk āk biiko alak choo kiikuyey kuu nyooto kuuyu kyoobakachaanu biikaab Yēyiin kung'eetee yēē / kikeeyeyee kōōrēēt. 51 / Kikiinaamee yoo / kikēēbākāchē Ābēl ākoy yoo / kikēēbākākyinē Sekaryaa yoo kibo kwēēnuutaab *kāābkōrōs āk *Kōōtaab Yēyiin.

Man, +/mākiing'woonchi bichoo tukul :choo yēyē ng'aleechaa miyootēch.

⁵² Ōmiitē :akweek kānēētikaab kiruutēk nyēē miyaat kule nee! Ōbērē ōboontē ng'oomnānēēt nyēē wōō kurubta keey ākoo Yēyiin. Nteenee kyootay orub kiyēē mākwook :Yēyiin kule oyey. Ōkērēktooy mbo biiko alak kuyey kiyēē mākyinē icheek :Yēyiin.”

⁵³ Yu kang'eetee :Yēesu yooto ākoo rubiikyii, kwoowēsyi :kānēētichoo bo kiruutēk āk *Farisaayeeek ānkutoow kuteebaatee tēēbuutēk chēē chaang'.

⁵⁴ Kimāchē :bichoo kule kutech Yēesu ām kiyēē mākumwooy /sikeenam.

12

-Mookerkeyiitu :nkakweek Farisaayeeek (Mataayo 10:26-27)

¹ Kikwa :biiko ānkōōruruukyi keey yēē kimii :Yēesu kut kukuunykuuny :mētēwook. Yooto, kung'āloolchi :Yēesu rubiikyii kule, “Ōriibēē keey ng'aleekaab Farisaayeeek, kuuyu yēyē keey :bichu kule kāroomēch, nteenee māwuu nyoo. ² Kiy nyēē iyēēnoot +/mākiiboor, nto kiy nyēē wunyaat ākoy kutook bēsyēēt ake. ³ Kiy nto ng'ālyoo ake tukul nyēē mwooyē :chiito kōōsōōtē kule tōōs mēēbērē /makeekas, kusyooru keey :ng'ālyoontoonoo bēsyēēt ake. Nto yoo kāchoomchi :chii ake ng'al kumiitē kōōto nyēē maalaat, ākoy /kēēkāsunēē ng'aleechaa saang'.”

11:51 Toowu. 4:8-10; 2Tēt. 24:21 **11:52** Mat. 16:19; 23:13

11:54 Luuka 20:20 **12:1** Mat. 16:6; Määrkō 8:15 **12:2** Määrkō 4:22; Luuka 8:17

*Ōkēnēē keey Yēyiin
(Mataayo 10:28-31)*

⁴ Kutas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “Biikyuu, -mōomuyēē biiko choo boonto kāāmuukēywēēk kubakach bōōrwoonikwook, nteenee māboonto kāāmuukēywēēk kusiir yooto. ⁵ Mii :nyēē māchāktōōs ōmuyēē! Boonto :nyooto kāāmuukēywēēk kutōōrchook wōlēē bo maataab kibchuulyo, yoo kōōbēku.

⁶ /Kyooltēē oob kootiitiyēēnik muut beesaan chēē mābo laat? Ānkoo kuwuu nyooto, mēēbērē mākuwuutyēē :Yēyiin ake tukul. ⁷ Ntēē inkētē mbo :Yēyiin wōlēē tēē :buutēēk ām mētitaab chiito. Kun-yoo, -mōōmuuyē, kuuyu isōōtook akweek :Yēyiin miisin kusiir kootiitiyēēn chēē chaang’.”

*Ōkiilchi Yēesu
(Mataayo 10:32-33; 12:32; 10:19-20)*

⁸ Kutas taay :Yēesu kumwoochi rubiichoo kule, “Yoo kāchāmchiin :chii ām taayeetaab biiko kule chāmoo, +maacham :nkanii, *Wēritaab Chii, chi-ichoo ām taayeetaab *malayikaanikaab Yēyiin kule chiinyuu. ⁹ Nteenee nyoo kataya ām taayeetaab biiko, +maatay :nkanii ām taayeetaab malayikaanichaa.

¹⁰ +/Mākēēnyōōchi kaat biiko choo ng’āloolēēnoo nyēē miyaat, nteenee -/mākēēnyōōchinē kaat biiko choo chubē Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

¹¹ Yoo / kākiyyoong’tēēnook kōōk ām kōōkwōōsyēkaab Yuutayeek āk chēbo bāytooyik alak, -mookany kooyiimaak mēt :kiyēē

+moomwaay nyēē ōtuuchēē keey. ¹² Mākukōōnook yooto :Tāmirmiryēētaab Yēyiin ng'aleek chēē +moomwaay.”

Berber :nyēē tiyēē mēt bāytitaab kōōrooni

¹³ Yu keewaany :Yēēsu ng'aleechaa, kumwooy :chiito ake ām biiko kwēēn kule, “Mokoryoontēēt, mwoochinoowoo baa ng'eetaabiya kubchēwoo tukuukaab baaba.” ¹⁴ Kukētyi :Yēēsu chiichoo kule, “Mānāmoo :ng'ala chēē wuu choo.”

¹⁵ Kumwoochi :Yēēsu biiko kule, “Ōriib keey! Māmāchāktōōs ōtukuulchinē keey tukuuk ām kōōrooni, kuuyu mārubtooy keey :soboonto nyēbo man āk bāytit nyēē boonto :chii.”

¹⁶ Kutas taay :Yēēsu kurār tyoonkōōchēēt ake kule, “Kimii :chiito ake nyēē kiboonto mbareenyii nyēē wōō. Kiyey :āmiik ām mbaraanaa miisin.

¹⁷ Yooto, kumwaayee moo kule, ‘+Maayey kule nee? Ākōnōrēē ānō āmiichu tēē chu tukul?’ ¹⁸ Kumwooy kule, ‘Kiito nyēē miitē, +maaburyeet chookēēnik choo kōbo kwaak ankaateech chēē wōōyēch. Mākukōōno :chooto bārooyinto wōlēē +maakonoree āmiikyuu tukul āk tukuukyuu tukul. ¹⁹ Yoo kaakonor, āmwoochi keey kule: Kany atankas ankaabaybayiitu kuuyu kaakonor āmiik chēē yēmoo ām kēnyiisyēk chēē chaang' choo kwoonii.’ ²⁰ Nteenee kumwoochi :Yēyiin chiichoo kule, ‘Iberber sōō kule nee! Mii /bokiinēmunēēniing' soboonng'uung' kwēēmowuuni. Kunyi ii, mākubooyiit ng'oo :tukuuchoo 'keekonor?’

12:12 Mat. 10:19-20; Māarkō 13:11; Luuka 21:14-15; Yēyuut. 4:8

12:15 Luuka 18:22-25; 1Tēm. 6:9-10 **12:20** Tyēēn. 49:10-20

21 Kunyoo, berber :chii nyoo itukuulchinē keey bāytit ām kōōrooni āmātinyē bāytit ām wōlēē mii :Yēyiin.”

*Ikoosēē keey Yēyiin
(Mataayo 6:25-34, 19-21)*

22 Yooto, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Kun-
yoo, āmwoowook kule -mooyiimee keey kule ō-
āmē nee, nto kule ōloochē nee. 23 Wōō :so-
boon kusiir āmit nto sirooy. 24 Māchē ōkāsēē
tāriitēk. Māchoonsē, mākēsiisyē āmātinyē mbo
chookēēn, nteenee tākubāyē :Yēyiin. Ntēē ōbooyē
:akweek koomānuut ām wōlēē mii :Yēyiin kusiir
tāriit! 25 Mātāsyinē keey :bēsyēēt mbo akeenke
yoo keeyiimee keey :chii soboontaab kōōrooni.
26 Nto yēē ākoo -mēēmuuchē :yooto kuyēētyēēchook
kiy mbo kisich ii, nyēbo nee kooyiimaak :tukun
mētēwoy?”

27 Kutas taay :Yēesu tākumwooy kule, “Okas
baa, wōlēē wuu :taabta ake tukul ām wuuyēēt.
Māchiiryootē āmāyēchinē keey sirooy. !
Kāāmwoowook, ānkoo kiboonto :Sōlōmōōn
bāytit nyēē tyaa, kimāboonto sirooy chēē
kārorānēch kuu :toobtōōchoo. 28 Nto akweek
chu -mōōkoosēēnoo keey kuyem ii, yoo imuuchē
:Yēyiin kookaraaran toobtōōy choo lēēltōōs raat
nto nyēē mā tyaa kurarach, kucham nee wōlēē
makoolaaktaak akweek?”

29 -Mooyiimee keey ng'aleekaab āmiik nto
ng'al alak tukul. 30 Biiko choo -mēēnkētē Yēyiin
:chēē wuulyootēē tukuuchoo tukul, nteenee
inkētē :Kōōn kule ōmāchē :akweek tukuuchoo.

³¹ Kuchamta :chii kurook bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Yooto, mākurōrōōt :tukuuk chuut alake.

³² -Mōōmuuyē :akweek, biikyuu choo ōng'ērīnēch, kuuyu kōōkuchāmwook :Yēyiin kule ōwut Bāytooyiisyēēnyii. ³³ -Mōōtukuulchi keey tukuuk chēē ōboontē, nteenee ōyēētyēēchinēē choo boonto nyalilta. Yoo kooyey kuu nyooto, +mōōnyōōru bāytit nyēē mābēku ām Kaab Yēyiin. Māmii wōlooto :chōōriin āmāmii :kuutya nyēē makunyeeree. ³⁴ Tiyyēē :chii mēt wōloo miitē :bāytinyii.”

Ōchōb keey

(Mataayo 24:42-44; Māārko 13:33-37)

³⁵ Kutas taay :Yēesu subak kumwooy kule, “Oyeyte keey nyēē karaam obakaakte taariinek kulāytōōs. ³⁶ Okerkeyiitu motwoorik chēē mii kukānyē mokoryoontēeng'waa kōōyēewunēē saakweetaab kooyēēy. Yoo ōchōbootiin, +mōōyootyi mokoryoontēēt kurkeet areet akeenke, yoo kēēng'ēētiis. ³⁷ +/Mākiibēruur motwoorik choo / kākēēnyōōr kukāsu. !Kāāmwoowook, mākuyēytoochi :mokoryoontēēt motwoorichoo āmiik ankubay :inee nkityō.

³⁸ Imuuchē :mokoryoontēēt kuyit ām āsiiswēk alak tukul. Imuuchē ku kwēemooy kwēen nto kumānēērīr :kōōrēēt. Nteenee ām asiista ake tukul nyēē kayit, +/mākiibēruur motwoorik choo kānyōōr kuchōbootiin.

12:32 Mat. 14:27; 25:34; Luuka 22:29 **12:33** Mat. 6:20; Luuka 11:41; 18:22; Yēyut. 2:45; 4:32-37; Yāāk. 5:2 **12:36** Mat. 25:1-4
12:36 Ng'oong'. 3:20

³⁹ Māchāktōōs ōrōōtootē ng'ālyoontooni: Nto inkētē :chii āsiiswēk chēē isābunēē :chōōriin, nto riiibē kayta -/mākēēbut. ⁴⁰ Kunyoo, ōchōbē keey :nkakweek, kuuyu makucheeraak *:Wēritaab Chii.”

*Motwooriin nyēē /kiikoosēē keey
(Mataayo 24:45-51)*

⁴¹ Yooto, kuteebēē :Bētērō Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, acheek nkit :chēē imiitē imwoowēech ng'aleechu, nto chii ake tukul?”

⁴² Kukētyi :Yēēsu kule, “Motwooriin :nyēē ikoochinē :mokoryoontēēnyii kōōyyoonkyi chuut ku nyēē /kiikoosēē keey ānku ng'oom. ⁴³⁻⁴⁴ ! Kāāmwoowook, yoo karub :motwooriintonoo kuu wōlēē māktooy :mokoryoontēēnyii, kōōbēruuroot. +/Makiilaang'tee kōōyyoonkyi tukuuk tukul chēbo kayta.

⁴⁵ Imuuchē koosoot :motwooriintonoo kule lōō yēē wokōōyēēwunēē :mokoryoontēēt. Yooto mākubirsēēt motwoorik chuut kusiir yēē kātāyibē nyēē karaam ānkōōbootyi āsiiswēkyii āmiisyēēt āk yyēēsyēēt. ⁴⁶ Nto yoo kayit :mokoryoontēēt kumēēnkētē :motwooriintonoo / ānkēēnyōōr kumiitē kuyēyē kuu nyooto, +/ mākēēlālchi / ānkēēwēēkyi komosta nyoo bo choo -/mākiikoosēē keey. ⁴⁷ +/ Mākiing'woonchi chiichoo miisin, kuuyu kēēnkētē kiyēē /kākēēmākyinē kule kuyey āmēēbērē kayey kuu nyooto. ⁴⁸ Nteenee chii ake tukul nyēē -mēēnkētē kiyēē / kēēmākyinē kule kuyey āmēēbērē kayey, mēēbērē nyōōru :nyoo

12:40 Mat. 24:42-44; 25:13 **12:43-44** Luuka 19:17-19; 16:10

12:46 Ng'oong'. 21:8 **12:47** Yāāk. 4:17

ng'wooninto nyēē wōō kuu nyoo inkētē. Chii nyoo /kākiikoochi bārooyinto nyēē wōō kuyeyee kiito ake, +/makeemakee kiy nyēē wōō. Nto yoo /kākiikoochi ake kāāmuukēywēēk kusiir chēbo ake, +/makeemakee kiy nyēē wōō kusiir nyēbo nyiin.”

*Kicham :biiko alake Yēesu, nteenee kitay :alake
(Mataayo 10:34-36)*

⁴⁹ Kumwooy :Yēesu subak kule, “Kichāātoowu maata nyēē mākōōtiliil biiko ām kōōrēt. Lēyyē, ābērē nto /kaakiinaam mayi kuwōōyiit. ⁵⁰ Nteenee +/mākiibuuntēēnoo nyāliluutēk ām bēsyōōsyēk choo kwoonii ankaakukinyaataa :ng'aleechu ākoy bēsyēēt nyoo mākubēkunēē.

⁵¹ Ōsōōtē akweek kule āchōōntooy tāloosyēēt kōōrooni? Acha! Āyibu nyalilta ākoo bcheyateet. ⁵² Makubchey keey :biikaab kayta ake. Yoo kā muut :bichoo, makuchama :sōmōku ankutaya :chuut āyēēnku, nto mā nyoo, kuchama :āyēēnku ankutaya :sōmōku. ⁵³ Makuchama :wēēriit kutaya :kwaan, nto kutaya :wēēriit kuchama :kwaan. Mākuchuunchuun :chēēbto āk kaamet. Mākuyil :koonyit nyēē kōboontēē keey :koorkēētaab wēēriit āk chebyoosyeetaab biikooy.”

*Mākuyōōt :choo katay Yēesu
(Mataayo 16:2-3; 5:25-26)*

⁵⁴ Yooto, kuwēēkyi keey :Yēesu biiko ānkumwoochi kule, “Yoo kookas boolteet kuloong'unēē tinkey, ōmwooyē kule, ‘Mākurōōbēn ra,’ kuyeyakay kuu nyooto. ⁵⁵ Nto yoo kāwusunēē :yoomeet komostaab sōōy, ōmwooyē kule, ‘Makulay ra :asiista,’

kuyeyakay kuu nyooto. ⁵⁶ Ōbērbērēch! Ōbērē tōōs
ōnkētē chēē chaang'. Ōnkēt ōmwoowu kiyēē ibooru
:wōliin bo barak āk ng'wēny -āmōōnkētē kiyēē mii
kuyēyāktōōs bēsyōōsyēchu.

⁵⁷ Ām nee yu simōōnkētē :akweek kiyēē bo man?

⁵⁸ Yoo mii :chiito ake wokōōyyoong'tēēniing' kōōk,
kumāchāktōōs isyeem simōkāsyyinē āk chiichoo ku-
toombo kōōyititiing' kōōk. Yoo kameeyey kuu ny-
ooto, kōōmuuchē :chiichoo wokurating'. ⁵⁹ Nto yoo
/kaakeerating', mēēbērē /makiityaaktiing' ākoy
yoo 'keeyaakte bēsēntaab biich."

13

Oweeksee miyootyēēt

¹ Yooto, kukwoonchi :biiko alake Yēēsu
ānkumwoochi kule, "Kibakach *:Bilaato Yuutayeeek
alak chēbo Kalilaaya yoo kiyibu tukuuk /
kēēbēēlchinēē kōrōsēēk ām *Kōōtaab Yēyiin."

² Kuteebee :Yēēsu bichooto kule, "Ōbērē :akweek
kiboonto :bichoo ng'ōōkisto nyēē wōō kusiir
Yuutayeeek alak? Ara :kiyooto sōō nyēē
kiyey /sikeebakach?

³ Acha! Māwuu nyoo.
Nteenee yoo kamooweekse ām miyootyēēt nyēē
ōboontē +mōōbēku :nkakweek kutukul. ⁴ Nto

yoo kiturbubchinē :kiyoo ki kooy miisin ām
Siloowaam biiko taman āk sisiit kubēk ii, ōbērē
:akweek kiboonto :bichoo ng'ōōki nyēē wōō
kusiir biiko tukul ām Yēērusālēm? ⁵ Māwuu nyoo,
nteenee yoo kamoobakaakte ng'ōōkiswookikwook
+mōōbēku :nkakweek kutukul."

⁶ Nto mii yoo, kōōboorunēē :Yēesu tyoonkōōchēēt kule, “Kiboonto :chiito ake mbareetaab *musābiibuunēk. Kimii :kēētīt ake mbaraanaa nyēē / kīkēēkuurēē *mutiiniit. Kiirwoomē :chiichoo kēētooto kwaak ānkōōsyoochē āmānyōōru lokoyaa.

⁷ Kinyit :kēētoo chiichooto yooto, kumwoochi nyēē kiyēytooy mbareet kule, ‘Kēnyiitaab sōmōk :nyi ārwoomē kēēti āmānyōōru kiy! Ntēē kaker mbareet buch. Kunyi, iluultē!’ ⁸ Kukētyi :chiichoo kule, ‘Mokoryoontēēt, kany tākēēriibēē kēnyiiniitēnyi baateey! Āmāchē ayeyte ām kēēlto nyēē karaam kusiir kwaak āroonkyinē buurēēsik. ⁹ Yoo kātēbi kut kuyey lokoyeek, ku karaam, nto yoo kamayey, iluultē!’ ”

Kiiburyoong'to :Yēesu kāāyyoong'iintēētaab kōōtaab saayeet

¹⁰ Yu ki bēsyēētaab *Sabaato kōōnēētiis :Yēesu ām kōōto ake nyēbo saayeet. ¹¹ Kimii :cheebyoosyeet ake kōyooto nyēē kikuuykuuyoot :suweet ām kēnyiisyēk taman āk sisiit.

¹² Yu kakas :Yēesu cheebyoosyaanaa, kukuur kuchō taay ānkumwoochi kule, “Cheebyoos, kaatyaaktiing'!” ¹³ Kutiinyēē :Yēesu cheebyoosyeet āwunnyēk. Yooto, kuchuulakay :suweetaab cheebyoosyaanaa bakeenke ānkusilto Yēyiin kubirchinē kōōnkōy. ¹⁴ Nteenee kinyēēr :kāāyyoong'iintēētaab kōōtaab saayeet kuuyu kiisoobiis :Yēesu yēē ki *Sabaato.

Kimwoochi biiko kule, “Mii :bēsyōōsyēk lo chēē / kēēyēyēē yiisyēēt. Chooto :chēē

māchāktōōs ōkwoonii / bokiisoobook āmēēbērē
 bēsyēētaab *Sabaato.”¹⁵ Yooto kulē :Yēesu,
 “Kiblembechiisyechu! Ntēē ōyēyiisyē :nkakweek
 yēē Sabaato! Ōmāchē ōmwoowo kule -mōōtyoochē
 tany nto ku sikiryō ānkōōkwēr wokuyye
 bēēko yēē bēsyēētaab Sabaato?”¹⁶ Kikiikurat
 :Kibrōkōsyootēēt cheebyoosyaani kēnyiisyēk
 taman āk sisiit. Nteenee kēēkoosēē keey Yēyiin
 kuu *Abraam. Ara kaayey :anii ng'ālyoo nyēē
 miyaat atyaaktee nyalili ām bēsyēētaab Sabaato?”

¹⁷ Kichusyo :buunikaab Yēesu, nteenee
 king'erēkiis :biiko alake kubo tukuuk chēē /kiilātē
 chēē kiyey :Yēesu.

*Wōlēē nērtooy :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin
 (Mataayo 13:31-33; Māārko 4:30-32)*

¹⁸ Kiineet :Yēesu ng'ālyoo kurubta keey āk
 Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Kiteebē biiko kule, “Wuu
 nee :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin? Nto +/mākiiboorunēē
 nee?”¹⁹ Okany āmwoowook, kerkeey kēbuswoontēēt
 ake nyēē mining' nyēē /kēēkuurēē *aritaaliit. Yoo
 kabiit :kēbuswoontooni, kuwōōyiitu ankusabach
 kut koomuuch kuminy :tāriitēk.”

²⁰ Kimwoochi subak :Yēesu biiko kule, “Ker-
 keey :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin²¹ yoo kanam :chee-
 byoosya tukun choo ikuutu bus ankutankwarta
 busyeek chēē chaang' kut kukuut miisin.”

*Kurkeet nyēē mariich
 (Mataayo 7:13-14, 21-23)*

13:14 Chuy. 20:9-10 **13:16** Luuka 14:5 **13:16** Mat. 3:9;
 Luuka 3:8; 19:9; Yoowa. 8:33-47; Room. 4:12, 16-17; Kala. 3:7, 29
13:17 Māārko 2:27-28 **13:19** Ēsēk. 17:22-24; Mat. 13:31-32

22 Nto mii yoo, kumur :Yēesu kiriinkōōsyēk āk soong'wēk kōōnēētiisyootē yooto tukul kutākyinē keey Yēerusālēēm.

23 Yooto, kuteebē :chiito ake kule, “Mokoryoontēēt, makooraraach :Yēyiin biiko chēē ng'ēri sōō baateey?” Kukētyi :Yēesu kule, 24-25 “Mariich :kurkeetaab Kaab Yēyiin. Kunyoo, kōōkiil keey :chii sukōōwut kutakuyaataat :kurkeet, kuuyu yoo kāākutēmēl :chiitaab kōōto makusyēem :biiko chēē chaang' kule kōōwut, nteenee mēēmuukāksē. Nto choo /kaakeekerta saang' ānkōōkōnykōōny kurkeet / kēēyootyi, kumwoochinē choo :Mokoryoontēēt kule, ‘-Māānkētook.’ 26 Makuriiree keey :bichoo kule, ‘Ntēē kikyoomiisyootē tukul 'ānkiinēētiisyootēē soong'wēkyoo!’ 27 Mākumwooy :Mokoryoontēēt kule, ‘-Māānkētook, āmēēbērē +mōōwut kōyi kubo miyootyēēt nyoo oboontē. Kunyoo, obēēchi keey!’ 28 +Mabokuriirunee :biiko chēē chaang' ng'wēny kule nto kisimkusyēem kōōwut / kumanaakeeker kurkeet. Kumii kēēyyoong'iis saang', māukāsē *Abraam, Isaka, Yāākōbō ākoo *wōōrkooyikaab Yēyiin tukul choo mii kibkōōnkōy. 29 Makukwaanee :biiko komoswookik tukul ām kōōrēēt kumukuul ānkunyōōr ātēbng'waa ām Kaab Yēyiin. 30 Nteenee ōrōōtootē ng'ālyoontooni: Mākubooyiit lēt :choo yibē keey barak, nto choo yibē keey ng'wēny, makoonto.”

*Kāwōōtyoontiitaab Yēerusālēēm
(Mataayo 23:37-39)*

13:22 Luuka 9:51 13:24-25 Määrkō 7:13-14; 1Kōōr. 9:25; Kolos. 1:29; 1Tēm. 6:12; Mat. 25:10-12 13:27 Mat. 7:23; 2Tēm. 2:19
13:30 Mat. 19:30; 20:16

31 Kikwoonchi yooto *:Farisaayeek alake Yēesu ānkumwoochi kule, “Yoo imāchē isob, ing'eetee yu, kuuyu mii *:Ērōōtē kuchēēng'iing' kumāchē kubakachiing'.”

32 Kukētyi :Yēesu Farisaayeechaa kule, “Obe bōōmwoochi kimōkōyiinoo kule tāātāsē :anii taay ābēbēetootē tāmirmirook chēē miyootēch ānkāāmiitē āsoobootē biiko raat āk tuun, nteenee +māāyityi tabanta ām bēsyēētaab sōmōk. 33 Man sinee kule +māāwēēsyētē raat, tuun āk kōōyyiin. Māyēmāktōōs kumēēchi *:wōōrkooyoontēētaab Yēyiin wōlto ake tukul yoo mā Yēērusālēēm.

34 Wōōy, wēē, Yēērusālēēm, wē, Yēērusālēēm! Irumē wōōrkooyik ānkiiwiirēē rwoontōōk biiko choo iyooku :Yēyiin kule kuyisuung'! Kyaasyeem kunyil areet chēē chaang' kule āyisu biikuuk kuu wōloo yisuntooy :nkokya kinyiinyiiyēēnik kōōwut kebebaakyii, nteenee mānēēkōōnoo kut ayey kuu nyooto. 35 Kunyi kuyoochiin :kāng'woong'. !Kāāmwoowook, kuchakee raat kuwo taay mātābōōkāsōo, ākoy omwaay kule, 'Ibēruuroot :nyoo chōōnii ām kaayneetaab Yēyiin.'†”

14

Kinyikisiit :kwiilateet

1 Nto mii bēsyēēt ake, yēē ki bēsyēētaab *Sabaato, kuwo :Yēesu kaytaab chiito ake nyēē ki akeenke ām *Farisaayeek chēē ki wōōyēch. Kimii nkicheek :Farisaayeek alake kayaata. Kimii kuchēēng'ē kukas yoo makuchwees :Yēesu bēsyēētaab *Sabaato. 2 Kimii :nkinee chiito ake

† 13:35 Tyēēn. 118:26 13:35 Cherem. 22:5 14:1 Luuka 7:36

yooto nyēē kiikwaanaat :bōōrto. ³ Kuteebee :Yēēsu Farisaayeechaa āk kāānēētikaab kiruutēk kule, “Chāmweēch :kiruutēk /kiisoob chii yēē bēsyēētaab *Sabaato, nto acha?” ⁴ Mānāāwāl kiy :bichoo. Yooto, kunam :Yēēsu chiichoo āwut ānkōōsoob nto yityo, kumwoochi kuwēēchi keey.

⁵ Nto mii yoo, kuwēēkyi keey :Yēēsu Farisaayeechaa ānkumwoochi kule, “Yoo kēēsuuchi :lakwang'uung' nto ku teeng'uung' ng'wēēn yēē *Sabaato, ichuutunēē ng'wēēn oob areet akeenke?” ⁶ Mānāāwāl kiy :bichoo.

Ōyibē keey ng'wēny

⁷ Yu kakas :Yēēsu wōlēē kimii :tāyēēk kulēkwēltooy ātēbto / kēēmāchē / kyoomiis, kumwoochi kule, ⁸ “Yoo /kākēēkuurook obe saakwa ake tukul, -mōōmoymooyē ng'ēchērōōk chēbo koonyit. Āmwooyē kuu nyooto, kuuyu imuuchē kuyit :toontēētaab kayaata nyēē koonyitoot kusiiring'. ⁹ Mākukwēryoon :chiitaab kayta toontoonoo ankuchokoong'eeteeniing' yoo 'kēēbuurēē ankookeering' :toontoonoo. Yooto, +mēēchus ankiicheeng' ng'echer ake tukul nyēē kākēluung'. ¹⁰ Nto kiyēē māchāktōōs ōyēyē ku nyi: Ōtēbēē ng'ēchērōōk choo bo lēt. Inkētē :ng'oo yoo kāchō :chiitaab kayta ankukasing' imiitē 'kēēbuurēē yooto, makoong'eetiing' wēētēbēē ng'echereet nyēbo taay. Yooto, +/mākēēkoonyitiing' ām taayeetaab tāyēēk chuut.

¹¹ Kunyoo, chii ake tukul nyoo yibē keey barak +/makiichuchuuk. Nto nyoo yibē keey ng'wēny, +/mākiitōrōōr.”

-Mēēyēyē kiy imāchē kule /kēēyookuung'

¹² Nto mii yoo, kukētyi keey :Yēesu chiitaab kayta ānkumwoochi kule, “Yoo 'keeyey saakweet, māmachāktōōs ikuurē baateey chōōrōōnuutēkuuk, mbo ng'eetaabkoomēt, tilyōōnuutēkuuk nto laatoosyekuuk choo mokorēēn, choo inkētē kule mākuuuring' nkinyiing' bēsyēēt ake. ¹³ Nteenee māchāktōōs ikuurē bānoonik, choo ing'wooltōōs, choo sōnkōchootiin āk cheebkoraatiisyek ¹⁴ choo -mēēmuuchē kukuuring' bēsyēēt ake. Yooto, mākōōbēruuriing' :Yēyiin ānkutuwēniing' ām bēsyoonoo ing'ēētēē meet biiko choo churtootiin.”

*Saakweet nyēē wōō
(Mataayo 22:1-10)*

¹⁵ Yu kakas :chiito ake nyēē kyoomiisyē ākoo Yēesu ng'aleechaa, kumwooy kule, “Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo +mābokwoomiis ām saakweet nyoo bo Kaab Yēyiin.”

¹⁶ Kukētyi :Yēesu chiichoo kule, “King'eet :chiito ake kuyey saakweet nyēē wōō ānkukuur biiko chēē chaang' kukwa saakwaanaa. ¹⁷ Yu kayit :bēsyēēt nyēē /kikyoomēē saakweet, kōōyookto motwooriintēnyii wokumwoochinoot bichoo kukwa. ¹⁸ Nteenee kitoow :ake tukul ām bichooto kusoom nyooyeetaab kaat kuuyu kimēēmuuchē kuchō. Kimwooy :ake kule tākumiitē kumārārē mbareet nyēē kitākwoolē. ¹⁹ Kulē :ake kitākwoolē

yeeyiikyii taman kunyoo, kimii wokusyēemtooy.
²⁰ Nto ake kumwooy :nyoo kule kitākōōmutiisyē kunyoo, kimēēmuuchē kut kuchō.

²¹ Yu keeyey :motwooriintonoo kaa, wokumwaayta riirikaab bichoo. Yu kakas :chiitaab kayta kuu nyooto, kunyēēr. Kōōyookto motwooriintētkēy kubuntootēē kēēlwookik choo wōōyēch āk choo minkēēch ām *kiriinkēēng'waa wokukuuroot chii ake tukul nyēē banan nto nyēē sōnkōchoot nto nyēē ing'woolē ākoo nyēē koraat. ²² Ānkoo kiyey :chiichooto kuu nyooto, kitakubaraay :kōōto. ²³ Kumwoochi :chiichoo motwooriintētkēnyii subak kule, 'Āmāchē tāwēēkuurootē biiko alak kukwaanaatee rōōrōōkiisyēk tukul chēbo yēēmoonī. Kany kuchō :chii ake tukul nyēē 'kēētuyyēē nto anyuun koonyiit kōyi.' ²⁴ Māmii :chii mbo akeenke ām bichoo /kōsimkēēkuur nyēē makucharee kiy mbo kisich nyoo /kōōkēēyēytoochi."

*Yoo sukuyēk :chii rubiintēētaab Yēēsu
 (Mataayo 10:37-39; 5:13; Māārko 9:50)*

²⁵ Yooto tukul, kimii kurubootē :biiko chēē chaang' Yēēsu. Kuweech key :Yēēsu kukas bichoo ānkumwoochi kule, ²⁶ "Chii ake tukul nyoo māchē kuruba, kumāchāktōōs kuchama kusiir wōlēē chāmtooy kwaan, kaamet, koorkēēnyii, lōkōkyii, mbo ng'eetaabkaamet nto mbo cheebkaamet ankuchamta mbo soboonnyii kubo anii. Yoo māwuu nyoo, māyēku rubiintēēnyuu. ²⁷ Māmii :chii nyēē imuuchē kuyēk rubiintēēnyuu yoo

kamamuyta ng'wooninto nyēē mākunyōōr kubo anii.

²⁸ Ng'oo ām akweek :nyēē imuuchē kuteech kōōto yoo mǎnēēbuur ng'wēny ānkōōyiit tukuuk chēē boonto yoo yēmē kutēeksēē? ²⁹ Yoo -kāmēēyiit, kōōmuuchē kutoow tēēksēēt nto mii kwēēn āk kwēēn, kurār :tukuuk. Yooto, mākuroorchi :biiko kule, ³⁰ 'Kookas murooniin, kosyeem kutēēkso, nteenee kōsimkurārchi :tukuuk kumanaayit :kōōto teket.'

³¹ Nto, māmii :bāytooyiintō nyēē imuuchē kurat keey kule kuwo booryēēt, yoo mǎnēēbuur ng'wēny āk biikaab kōōkwēenyii. Mākyiintōōs kukas yoo imuuchē :lukēēnyii nyēbo murēnik kisyēērōōk taman, kōōbēl buunik kisyēērōōk tibtem. ³² Yoo kāsē kule mēēmuuchāktōōs, kumāchāktōōs kōōyookto alamaalyeet wokung'āloolchi buunik kutākumii wōlēē lōō sukung'eet kōōchoomnyo keey.

³³ Kunyoo, chii nyoo mǎchē kuyēk rubiintēēnyuu, māmāchāktōōs kuyēētyi keey soboontaab kōōrooni. ³⁴ Karaam :muunyeet.* Nteenee yoo kaakumiyatiit, mēēbērē tākumii wōlēē /kēēyēytooy sitakukaramiit. ³⁵ Muunyeet nyoo -meekukaraam, mēēbērē /tākēēyēyēē kiy. -/ Mākiisēērēē mbo mbareen kule sukooneer āmiik. Yoo kaakumiyatiit :muunyaanaa kumāchāktōōs /kēēlulukto. Nyoo yēbē yiit, kukas."

15

14:27 Mat. 10:38-39 **14:33** Luuka 9:62 * **14:34** Iyyoonkyinē :ng'ālyoontooni bo 'muunyeet' kule /kiinēmchi keey yiisyēetaab Yēyiin.

Kēēchiiryō nyēē kibot
(Mataayo 18:12-14)

¹ Kimii :yēē kikwoonchinē Yēēsu :kāāruruukikaab *syuuruut chēē chaang' āk biiko alak chēē kiyēyootē ng'al chēē miyootēch. Kibokuyēbchinē yiit :bichoo kiyēē kiinēētē :Yēēsu. ² Yooto kōōng'unyng'uunyiiis *:Farisaayēek āk kāānēētikaab kiruutēk kumwooyē kule, “Ntēē toochē :chiichi biich chēē kibng'ōōkisiis ānkwoomiisyē :tukul?”

³ Kumwoochi :Yēēsu bichoo kule, ⁴ “Yoo iboontē kēēchiirēkuuk bokol ānkubot :akeenke, ibākookyinē oob chuut tāmānwookik sokool āk sokool yeechey ankuweecheeng'aate nyoo kābotē? ⁵ Nto yoo 'kēēnyōōru, ikālābchinē oob buuy ānkiichōōntē kaa ām ng'erekweek? ⁶ Yoo 'keeyit kaa ii, ikuurē oob chōōrōōnuutēkuuk āk laatoosyekuuk ānkubōōng'ērēkiisyē :tukul kuuyu 'kēēnyōōru kēēchiiryoonoo?

⁷ Ām kēēlto nyēē wuu nyiitēnyi, makung'erech :nkinee Yēyiin kubo choolwookiintēēt akeenke nyoo kākēt keey kusiir biiko tāmānwookik sokool āk sokool choo kuurē keey kule churtootiin āmāmāchē kule kuweek.

Beesyaa nyēē kiisuuyto

⁸ Nto yoo boonto :cheebyoosya beesaanikyii chēbo koomānuut ānkōōsuuyto :akeenke, tābē oob taariit ānkōōbuuch kōōto tukul kuchēēng'so kut kunyōōr beesyaantaanaa? ⁹ Ara yoo kāākunyōōr ii, kuurē oob chōōrōōnuutēkyii āk laatoosyekyii ānkubokung'ērēkiis tukul?

10 Ām kēelto nyēē wuu nyiitēnyi, mākung'ērēkiis *:malayikaanik, yoo kaweeek :choolwookiintēēt akeenke.”

Wēero nyēē kibot

11 Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kimii :chi-ito ake nyēē kiboonto wērikyii āyēēng'. 12 Kimii :yēē kimwoochi :wēēriit nyēē mining' kwaan kule, 'Abayya, āmāchē irōōbwoo tukuuk chēē cheechuu.' Kucham kwaan. Kunyoo, kirōōbchi wēēriit nyēē wōō cheechii ānkurōōbchi nkinee nyēē mining' cheechii.

13 Yu kakeeyta :bēsyoōsyēk chēē ng'eri, kunam :wēēriit nyi ki mining' cheechii ānkuwēēchi keey kōōr nyēē lōō. Kiwokwaamee tukuuchoo tukul keelat.

14 Kichō :kēmēwuut kōōroonoto nyēē / kikeēbālē keey keelat. Kyaam wēeroo :kēmēwuut.

15 Kunyoo, kuwo kaytaab chiito ake ām kōōroonoto ankuwokusaaysaay kule kōōbuurto keey sukuyēchinē yiisyō ake tukul. Kōōkoochi :chiichoo kuriibē tōōrōōk. 16 Māmii :chii nyēē kiikoochi kiyēē kaam kunyoo, kilal :kēmēwuut kut kuriik kwaam āmiikaab tōōrōōk. 17 Koosotee keey ānkulē, 'Ntēē nyōōru :motwoorikaab baabaanii āmiik chēē yēmē kwaam kut kung'ēt :alake. Ām nee sukubakachaa :kēmēy ām wōli?

18 Kaykay ayeey kaa ānkuwāāmwoochi baaba kule: Kyāāchoolwookēnchi Yēyiin ākoo inying'.

19 Māyēmāktōōs tāāyēku lakwang'uung', nteenee iyiboo kuu motwooriintēēng'uung' ake tukul.'

20 Yu keewaany :wēeroo koosoot kuu nyooto, kunam baanta kooyeey kang'waa. Yu makuyit kaa, kutoobēn :kwaan. Kōōnkēt kule ākoo ki wēeroonyii. Kukāsyi kiisayta ankulabat wokutorooch. 21 Nteenee kumwoochi :wēeroo kwaan kule, 'Baaba, kyāāchoolwookēnchi Yēyiin ānkāāchoolwookēnchiing'. Māyēmāktōōs tāāyēku lakwang'uung'.

22 Kumwoochi :kwaan motwoorikyii kule, 'Ōyibu areet akeenke sireet nyoo karaam ām tukul, kimoorineet āk kwēyōōnik ānkōōlookyi wēeri.

23 Ōkwēru wuunweet nyoo neraat kēēyēēnkyi. Māchāktōōs kēēng'ērēkyi 24 kuuyu ākoo tākusoboot :wērinyuu nyi kyāābērē kiikume. Kikiikubot, neennyi kāākōōyēēw. Nto yityo, /kēētoow /kyaam saakweet.

25 Yooto tukul kimiitē :wēēriit nyēē wōō mbareen kuyēyiisyē. Nto yu rōōtu kaa, kukas kutyēēntōōs :biiko. 26 Kukuur motwooriintēēt ake ankuteebēe kule, 'Nee :nyi mii kutyēēnchinē :biiko?'

27 Kukētyi :motwooriintonoo kule, 'Kāākōōyēēw :ng'eetaabkoomēt kuchāmē keey, kunyoo kayeeny :kōōn wuunwaanaa koneraat kwaam :biiko kung'ērēkiis.' 28 King'woonchi wēeroo ki wōō kut kutay kōōwut kō. Kuchō :kwaan saang' ankuchokusaaysaay kule kuwo kō.

29 Nteenee kumwoochi kwaan kule, 'So, abayya! Kwāāyēwuung' :anii yiisyēēt ām kēnyiyēk chēē chaang' nyēē mānāākēwēynoon āmēēbērē 'kiikōōnoo mbo kwesta abaybaayee keey :nkani āk chōōrōōnuutēkyuu. 30 Nto yu kēēyēēw :wēēring'uung' :nyi kiwokwaamee

tukuukuuk keelat kōōbootyi chēēmurēniis, neennyi kāchēyēēnkyi wuunwa nyēē kōnāmē :koong'ta ām biiy ing'ērēkyi.'

³¹ Kukētyi :kwaan kule, 'Wēnyoo, kēēboontē keey :acheek āk inyiing' kwaak, anku nyeeng'uung' :kiy ake tukul nyēē āboontē :anii. ³² Aboontē man ayey saakwaani, kuuyu kikeēbērē kiikume :ng'eetaabkoomēt, neennyi ākoo tākusoboot. Kiki-ikubot, neennyi kāākōōyēēw.' ”

16

Kāāyyoong'iin nyēē ki ng'oomng'ook

¹ Nto mii yoo, kumwoochi :Yēesu rubiikyii subak kule, “Kimii :chiito ake nyēē ki mokoryoo nyēē kiboonto chiinyii nyēē kiiyyoonkyinē kosta nyēbo beesaanik. Kiyityi chiitaab kayta :ng'aleek kule kimii :chiichoo kwoomēē tukuuk keelat. ² Kukuur :chiitaab kayta chiichooto kuwo kō ānkumwoochi kule, 'Kwaakas ng'al chēē mā kāroomēch ām wōlēē imiitē. Kunyoo, āmāchē ichōb kiy ake tukul nyēē karaam, kuuyu āmiitē wāāyyoong'tiing' ām yiisyēēt.'

³ Koosotee keey :chiichoo yu /kābokēēmwoochi kuu nyooto ānkulē, 'Kāāboot yiisyēēnyuu! +Maayey nee? Ntēē -māāboontē nkur chēē sitaayeyaatee yiisyōōnuut chēē nyikiisēch -āmāriiku soomsēēt.

⁴ Aay, kāānkēt wōlēē āyēytooy yoo sāānyōōru chōōrōōnuutēk chēē sukuriibo yoo kāāboot yiisyooni.' ⁵ Kikuur biiko choo kiboonto bēsēntaab mokoryoontoonoo. Yooto, kuteebee nyēē kibo taay kule, '/ Kēēyoochiing' ata?' ⁶ Kulē :nyoo, 'Mwaaytaab *musēytuuniit wōōnkiichēk bokol.'

Kulē :kāāyyoong'iintonoo, 'Man, kunyoo, isir kule konom.' ⁷ Kuteebe nyēē kiikēērē kule, 'Ntēē inyiing' /kēēyoochiing' ata?' Kulē :nyoo, 'Nkoonuuk kuniyaanik bokol.' Kumwoochi nyoo nkinee kule, 'Isir kule tāmānwookik sisiit.'

⁸ Kumwooy :mokoryoontoonoo kule, 'Ntēē ākoo ng'oomng'ook man :chiichi.' "

Kunyoo, kumwooy :Yēēsu kule, "Inkētē keey :bi-ikaab kōōrooni ām wōlēē yēytooy tukuukwaa kusiir wōlēē inkētitooy icheek :biiko choo kiikunyōōr lēbkeēyyēetaab Yēyiin."

Māchāktōōs / kēēyēyiisyēē beesaanik ām kēēlto nyēē karaam

⁹ Yooto, kumwooy :Yēēsu kule, "Ōyisunēē beesaanik chōōrōōnuutēk chēē ām lētuunoo, yoo kāākuyēk buch :beesaanik, +mabokutaachaak ōminy kooriikaab kibchuulyo ām Kaab Yēyiin.

¹⁰ Chii nyoo /kiikoosēē keey ānkuriibē tukuuk chēē ng'ēri, kuriibē nkicheek chēē chaang'. Nto nyoo -/mākiikoosēē keey āmāriibē tukuuk chēē ng'ēri, kumāriibē mbo tukuuk chēē chaang'.

¹¹ Nto yoo -mōōriibē tukuuk chēbo mokornoontiitaab kōōrooni, ku ng'oo :nyēē mākuchāmwook ōriib mokornoontiitaab soboontaab Tāmirmiryēēt.

¹² Nto yoo -mōōmuuchē ōriibchi biiko alak beesaanikwaa kubo nee /kēēkōōnook chēēkwok?

¹³ Māmii :chii nyēē imuuchē kōōmēlchiin kirōkōōn āyēēng' kuuyu ākoy kulay :ake. Kunyoo, mēēmuuchāktōōs /kiinoomnyo yiisyēēetaab Yēyiin āk muchastaab beesaan."

16:8 Yoowa. 12:36; Ēfēēs. 5:8; 1Tēēs. 5:5 **16:9** Luuka 12:33

16:10 Luuka 19:17-19 **16:11** Luuka 12:42, 48 **16:13** Mat.

*Ng'aleek alak subak chēē kimwooy :Yēesu
(Mataayo 11:12-13; 5:31-32; Māārko 10:11-12)*

¹⁴ Yu kakas *:Farisaayeek alake kiyēē kimwooy :Yēesu, kuroorchi, kuuyu kicham :icheek beesaan miisin. ¹⁵ Nteenee kumwoochi :Yēesu kule, “Ōyēyē keey :akweek kule ōchurtootiin ām taayeetaab biiko, nteenee inkētē :Yēyiin tuuyintaab moo nyēē kyoowung'te keey. Kiyēē yibē :biiko kule bo koomānuut, ku buch ām wōlēē mii :Yēyiin.

¹⁶ Kumanaachokwaamtaat :Bātisāniintēēt Yoowaana lōkōōywēk, ki siruutēk choo kikōōnu *:Muusa āk lōkōōywēk choo kiyibu *wōōrkooyik :chēē /kikyoomu. Kung'eetee kāchō :Yoowaana ākoy ra, lōkōōywēk chēē /kyoomtootē ku chēbo Bāytooyiisyēetaab Yēyiin. Nteenee mii :biiko chēē chaang' kukwiilē. ¹⁷ Imuuchē kubot :barak āk ng'wēny nteenee mābotē :ng'ālyoontēēt mbo akeenke ām siruutēchoo. ¹⁸ Chii ake tukul nyoo kakwet koorkēenyii ankoomut ake, kaakubar kooyēēyto. Nto nyoo keemut koorko nyēē kaakukwet :saanteenyii kāākōōntosuur :nyoo kooyēēyoo.”

Lasaaro āk chii nyēē kiboonto bāyit

¹⁹ Kutas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kimii :chiito ake nyēē kiiloochē sirooy chēē kāroorānēch chēbo āliisyō nyēbo barak. Kikicham :chiichi kuyēyē sookwoonuut āk tukuuk chēbo leles.

²⁰ Nteenee kimii :ake nyēē /kikēēkuurēē Lasaaro nyēē kisyēnunoot ām ng'woowōōk miisin. / Kikikiimukoonchi kaytaab mokoryoontoonoo

kurkat. ²¹ Kumii yooto bo kurkat kubērē nto nyōōr mbo seeserik, kukwoonii :ng'ōōkiik bokumēēlē ng'woowōōk.

²² Nto mii lētuunoo chokume :Lasaaro. Kuyib *:malayikaanik wokōōbuurto keyy *Abraam. Nyēē mā tyaa, chokume :nkinee chiichoo kiboonto bāytit. / Keemuy, ²³ nteenee / kibokēētōōrchi tāmirmiryēēnyii wōlēē mii :maata nyēē māmīsē. Kumii wōlooto, kutoobēn Lasaaro kuboonto keyy Abraam.

²⁴ Kukuurso :chiichoo kule, 'Baaba Abraam! Ntēē keewaang'taa :maata! Iriireenaa ānkiiyooku Lasaaro chokōōwutēē moorineet bēēko kutiswoo ng'elyebta.' ²⁵ Nteenee kumwoochi :Abraam kule, 'Wēnyoo, māchāktōōs inkēt kule yoo kitēēsoboot, kiinyōōru tukuukuuk chēē kāroomēch chēē 'kiimāchē, nteenee kimii :Lasaaro ng'woonin. Kunyi, miitoochi keyy ra :Lasaaro wōlēē nusaat, ānkiimiitē :inyiing' ng'woonin. ²⁶ Nto subak, mii :nkōriit nyēē wōō miisin kwēēnuunyoo nyēē yoo kālē :chii ake tukul nyēē mii wōli kuchō komosaa, mēēmuuchāktōōs. Māmii mbo subak :chii nyēē imuuchē kuchōōnēē komosta nyoo imiitē kuchō komosi.' ²⁷ Kumwooy :chiichoo kule, 'Baaba Abraam, mwoochinoowoo naas Lasaaro kuwo kanyoo acheek ²⁸ wokumwoochi mbo ng'eetaabiya muut kule kuriib keyy / simākēētōōrchi nkicheek wōli tēē nyi :ng'woonin kōōyyiin kābēk.' ²⁹ Nteenee kukētyi :Abraam kule, 'Kany kuyēbchi yit siruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu *:Muusa āk *wōōrkooyik.' ³⁰ Kukētyi :nkinee chiichoo Abraam kule, 'Baaba, māyēmē kuu

nyoo baateey, nteenee kaykay yoo /kāākiyookto chiito ake nyēē kiikume. Imuuchē kuwēēkiis ām miyootyēēt nyēē kiikuyey.’ ³¹ / Kēēkētyi chiichoo subak kule, ‘Yoo māmāchē raat mbo :ng’eetaabkoomēt kukas kiyēē kimwooyē :Muusa ākoo wōōrkooyik, ku mākoy kukāsyi chii ake tukul nyēē kang’eetee meet.’ ”

17

Kentaayeet āk nyooyeetaab kaat
(*Mataayo 18:6-7, 15, 21-22; Māārko 9:42*)

¹ Nto mii yoo, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Mii :biiko chēē makuken biiko alak kutaya, nteenee mākung’woonchi sōō kule nee chii nyoo kakenta ake. ² Misyyinē / kēērātyi chiichoo rwaa nyēē wōō kaat / ānkēētōōrchi araaray kuling’ta, kusiir yoo kātākēnē biikyuu choo tākukuskus ām kāāyēnēēt. ³ Kunyoo, ōriib keey!

Yoo kāyēwuung’ :ng’eetaabkoomēt ng’ālyoo nyēē miyaat, iburyoong’tē. Nto yoo kāchokusooming’ nyooyeetaab kaat, inyōōchi kaat. ⁴ Ānkoo kāyēwuung’ nyēē miyaat kunyil areet tisab ām bēsyēēt ānkuchōōnii yooto tukul chokusoomē nyooyeetaab kaat, inyōōchinē.”

/Kiikoosēē keey Yēyiin /ānkēēkāsyyinē

⁵ Nto mii yoo, kumwoochi *:lēbkēēyik Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, teeyeyeek kiikaasee keey Yēyiin miisin.” ⁶ Kukētyi :Yēesu kule, “Nto ōtinyē mbo kaakaaseet nyēē kisich nyēē tēē kēbuswoontēētaab *aritaaliit, nto imuuchē kukāswook mbo :mōkōywooni, yoo kōōmwoochi

kung'eēwunēē keey tiikiit ankuwokuchaan keey araaray.

⁷ Imuuchē :chiito kuboonto motwooriintēenyii nyēē ākiisyē nto nyēē ibātiisyē. Nto yoo kārōōt kaa, māchāmchinē :mokoryoontēenyii simkwoomiis, ⁸ nteenee māchāktōōs kubay mokoryoontoonoo kurook. Yoo kaakoowaany :mokoryoontēēt āmiisyēēt, mākwoomiis :motwooriintēēt. ⁹ -/ Mākēēbirchinē kōōnkōy kuuyu kayey kiyēē / kākēēmākyinē. ¹⁰ Kunyoo, yoo kooyey :akweek kiy ake tukul kuu wōloo / kēēmāktooy, ōmwooyē kule, 'Yiisyēenyoo :nyooto.' ”

/Kiirāroochē chii nyoo ikoosēē keey Yēyiin

¹¹ Yu katas taay :Yēēsu ākoo rubiikyii kumii kutākyinē keey Yēērusālēm, kuyit yēē kibo kiyōōtēetaab yēēmēetaab Kalilaaya ākoo kōōrēetaab *Samaaryaa.

¹² Yu kayit saang'ta ake nyēē kimii yooto, kukas biiko alak taman chēē kiboonto *makareenik. Kimāmāchē :bichoo kulēēkityi Yēēsu. ¹³ Kukuur Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt Yēēsu, ankiiriiree-neech.” ¹⁴ Kumwoochi :Yēēsu bichooto kule, “Bōōboorchi keey kibkōrōs.” Kuba :bichoo. Nto kumii kēēltaab too, kukas keey kule kāākusobcho!

¹⁵ Kooyeey :akeenke wōloo kimii :Yēēsu ānkusilto Yēyiin kukuurchinē barak. ¹⁶ Kukutuny ānkuyim kutiiny :tokochta ng'wēny ānkubirchi Yēēsu kōōnkōy ānkoo kibo kōōrēetaab *Samaaryaa :chiichi. ¹⁷ Kumwooy :Yēēsu kule, “Kāmā taman :bichoo kāāsoobē? Mii ānō :chuut sokoolu?”

17:6 Māārkō 11:23; 4:31 **17:10** 1Kōōr. 9:16-17 **17:11** Luuka 13:22 **17:12** Laawi. 13:45-46 **17:14** Laawi. 14:1-32; Luuka 5:14

18 Ntēē sukōōyēēw naas nyi :soboyiintō akeenke chokubirchi Yēyiin kōōnkōy?”

19 Kumwoochi :Yēesu chiichoo kule, “Ing'eet ānkiwēēchi keey. 'Kēēsob kuchurta kuuyu 'kēēkoosēēnoo keey.”

Wōlēē chōōntooy :bāytooyiisyēētaab Yēyiin

20 Nto mii yoo, kuteebee *:Farisaayeeek alake Yēesu kule, “Chōōnii āyu :bāytooyiisyēētaab Yēyiin?” Kukētyi :Yēesu kule, “Māmii :kiyēē ibooru yēē chōōnii :bāytooyiisyoonoo kuu wōloo ōsōōtitooy :akweek. 21 Māmii mbo :chii nyēē mācumwooy kule, 'Ong'nyiin' nto 'Ong'nyi.' Ntēē ōboontē keey kēny Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

*Kurubta keey āk yoo iyēēwu :Yēesu
(Mataayo 24:26-27, 37-41)*

22 Kutas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “Makukwa :bēsyōōsyēk chēē +moomwaay kule nto āyēēwu :anii, *Wēritaab Chii. Nteenee -mōōkāsoo. 23 +Mōōkāsē / kēēmwooyē kule, 'Kāākōōyēēw! Ong'nyiin mii yuun!' nto 'Ong'nyi mii yu!' -Moobe kule boocheeng'aataa, 24 kuuyu mābotwook yoo kāāchōō. Makukerkeyiit yoo keewech kulebkeyiit :kōōrēēt tukul. 25 Nteenee +maanyalil kurook nyēē -/mākyoomu ankutaya :biiko choo -mēēyēnwoo.

26 Makukerkeyiit mbo :yoo kariik kōōyēēwunēē :Wēritaab Chii āk bēsyōōsyēchoo kibo Noowa.

27 Kyoomiisyē yooto :biich ānkuyyēēsye ānkōōmutiisyē ākoy bēsyoonoo kiwutē :Noowa āk biikyii mwēēnkēet. Nto mii yoo, kuchō

:taambiliilyeet kōōrēēt tukul nyēē kiimukuus biich.

²⁸ Makukerkeyiit mbo subak ākoo bēsyōōsyēchoo kibo Lōōt. Kiwuulyootēē :biiko yiisyōōnuutēkwaa kuu kwaak kwoomiisyē ānkuyyēēsyē, kiyēyē mung'aareeng'waa, kichoonsē ānkutēēchē kooriikwaa ²⁹ ākoy bēsyēēt nyoo kibākooktooy :Lōōt Sōtōm. Yooto, kuroong' :Yēyiin aryaanteet ake nyēē layaat ām barak nyēē wuu roob. Kiimukuus biiko tukul. ³⁰ Makunyach biich nkinee *:Wēritaab Chii ām kēēlto nyēē wuu nyooto.

³¹ Yoo kanyoorta :ng'aleechu chii saang', -meeyeey kō wokōōruruuch tukuukyii ameeyeey kaa mbo :choo mii mbareen. ³² Okasee kiyēē kiyeyakay ām wōlēē mii :cheebyoosyeetaab Lōōt. ³³ Nyoo kāyēētyi keey soboontaab kōōrooni, mākōōboot soboonnyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēēkooyto soboonnyii ām kōōrooni, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo.

³⁴ Yoo mii :biiko āyēēnku kuruuytōōs yēēt akeenke, +/mākēēyib akeenke /keebakaakta ake. ³⁵ Nto yoo mii :kooru āyēēnku kung'oosyē ām yēēt akeenke, +/mākēēyib akeenke /keebakaakta ake.*"

³⁷ Kuteebēē :rubiik Yēēsu kule, "Mokoryoontēēt, +makeenyoortiiing' ānō?" Kukētyi :Yēēsu kule, "Yoo mii :mōtōōng'wēk, kumii yooto :muuswēk."

17:29 Toowu. 19:24-25 **17:31** Māārko 13:15-16 **17:32**

Toowu. 19:26 **17:33** Mat. 10:38-39 * **17:35** Tāsyinē :siruuutēk alake kērēywoontooni 36: Nto yoo mii :murēn āyēēnku kuyēyiisyē ām mbareen, +/mākēēyib ake /ankeebakaakta ake.

18

Muytaayeet :kirkit

¹ Nyēē mā lōō, kumwoochi :Yēesu rubiikyii wōlēē kimāchāktōōs kusooytooy ākookoy ānkumuytooy.

² Kimwoochi kule, “Kimii :chiito ake kiriinkēēt ake nyēē kiitiilē ng'al ām kōōk. Kimēēywēyē :chiichoo Yēyiin āmākoonyitē biiko. ³ Kimii :nkinee cheebyoosyeet ake kiriinkoonooto nyēē ki musuk. Kiwēētii :cheebyoosyaanaa wōlēē mii :chiichoo kibtaman kumāchē kule /kēēyēytoochi ng'aleekyii.

⁴ Kikwētyi ng'aleekaab cheebyoosyaanaa nyēē lōō. Nto mii lētuunoo kumwaayee moo kule, ‘Ānkoo -māāywēyē :anii Yēyiin nto chii ake tukul, ⁵ +māāyēchi cheebyoosyaani manta, kuuyu kaakootaaraa kōōyiimsētoo mēt.’ ”

⁶ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Yoo imuuchē :choolwookiintō nyēē wuu nyoo kuyēchi cheebyoosyaanaa manta ii, ⁷ /bokeemwa nee Yēyiin? Muytoochinē kut kukas kule kāyēchi manta biikyii choo sooyē inee kibtaman. ⁸ ! Kāāmwoowook, yoo kāākuyityiin, mākuyēchi biikyii manta areet akeenke. Nteenee kany ateebeenaak: Ata :biiko chēē makumuyta kut ayitu :anii *Wēritaab Chii, ānkāānyōōru kōōkoosēēnoo keey?”

Māyib keey :chii barak

⁹ Nto mii yoo, kurāchi Yēesu ng'ālyoo biiko alak chēē kikuurē keey kule churtootiin ānkimōōntooy biich. Kimwoochi kule, ¹⁰ “Kimii :biiko alake ayēēnku chēē kibokusaay ām *Kōōtaab Yēyiin.

18:1 Room. 12:12; Ēfēēs. 6:18; Filib. 4:6; Kolos. 4:2; 1Tēēs. 5:17

18:5 Luuka 11:7-8

Ki *Fārisooyiin :ake, nto ake ku kāāruruukiin bo *syuuru. ¹¹ Kichō :Fārisooyiintonoo taay ankusaay kule, 'Yēyiin, ābiruung' kōōnkōy, kuuyu -māāyēku choolwookiin kuu wōloo wuunto :sāsiik, kibrōkōsiis, choo mārtootē āk mbo kāāruruukiintoniin bo syuuruut. ¹² *Ākirē āmiisyēēt areet āyēēng' ām wiikiit ānkāākooytooy akeenke ām taman nyēbo kiy ake tukul nyēē anyōōru.'

¹³ Nteenee kikiyyo :kāāruruukiintonoo bo syuuruut wōliin bo lēt. Maneemuuch kukas barak, kusooyē, nteenee kinam keyy kwermet ankuriiree keyy ām wōlēē mii :Yēyiin kumwoochinē kule, 'Baaba Yēyiin, iriireenaa anii nyi kyāāchoolwookēn.'

¹⁴ ! Kāāmwoowook, chiito nyēē kiiyeey kaa / kukāākēenyōōchi kaat ku kāāruruukiintonoo bo syuuruut nyoo kiyibē keyy ng'wēny āmēēbērē Fārisooyiintonoo. Kunyoo, chii nyoo yibē keyy barak +/ makiichuchuuk, nto nyoo yibē keyy ng'wēny, +/mākiitōrōōr."

*Ng'oo :nyēē nyoolchinē bāytooyiisyēētaab Yēyiin?
(Mataayo 19:13-15; Māārko 10:13-16)*

¹⁵ Nto mii bēsyēēt ake, kōōmutyi :biiko alake Yēēsu lēēkōōk chēē minkēēch kumāchē kule kutiinyēē āwunnyēk ānkōōbēruur. Yu kakas :rubiik bichoo, kōōburyoong'to. ¹⁶ Nteenee kimwooy :Yēēsu kule, "Ōbāroochi lēēkōōy kukwa wōlēē āmiitē, kuuyu biiko chēē wuu chuutēchu :chēē nyoolchinē Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ¹⁷ ! Kāāmwoowook, mākoy kōōwut Bāytooyiisyēētaab Yēyiin :chii nyoo mächāntooy Bāytooyiisyonoo kuu lōkōchoo."

18:12 Mat. 6:16-17; Luuka 11:42 **18:13** Cherem. 31:19; Luuka 5:32; 23:48 **18:14** Mat. 23:12; Luuka 14:11; Yāāk. 4:6 **18:17** Mat. 18:3

*Wuuy kōōwut :chii nyēē boonto bāytit Kaab Yēyiin
(Mataayo 19:16-26; Māārko 10:17-27)*

¹⁸ Yooto, kuchōōnchi :kāāntōōyiintēēt ake nyēbo Yuutayeek Yēesu ānkumwoochi kule, “Kāānēētiin iyēku chii nyēē karaam! +Maayey kule nee sāānyōōru *soboontaab kibchuulyo?” ¹⁹ Kukētyi :Yēesu kule, “Kēēsōōtyēēchoo nee siimwaay kule akaraam :anii? Ntēē Yēyiin nkit :nyēē karaam! ²⁰ Ābērē kiisuman kiruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu :Muusa choo mwooyē kule, ‘-Meemarte, -mēērumiisyē, -mēēchōōrsē, -mēēmōlōlchi chii ng’ālyoo. Koonyit kōōn āk koomēt.’†” ²¹ Kumwooy :chiichoo kule, “Ānkētē tukul choo 'keemwaay. Kyāākir kung'eetee āmining'.” ²² Kumwoochi :Yēesu chiichoo kule, “Botuung' :kiito akeenke. Wee-alte kiy ake tukul nyēē iboontē ānkiiyēētyēēchinēē bānoonik. Yoo 'keeyey kuu nyooto, irubwaa. +Mēēnyōōru bāytit nyēbo man ām Kaab Yēyiin.” ²³ King'woonchi :ng'aleechaa chiichoo, kuuyu kiboonto bāytit nyēē wōō. ²⁴ Yu kakas :Yēesu wōlēē kāwēeto :chiichoo, kumwooy kule, “Wuuy sōō kule nee kucham :biiko choo boonto bāytit Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ²⁵ Nyumnyum mbo kubuntēē *:tembes koong'taab sintaniit kusiir kōōwut :chiito nyēē boonto bāytit Kaab Yēyiin.” ²⁶ Kumwooy :biiko chēē kikas ng'aleechaa kule, “Ara ng'oo, naas, :nyēē imuuchē / kiiraraach?” ²⁷ Kukētyi :Yēesu bichoo kule, “Kiyēē mēēmuuchāktōōs ām wōlēē mii :biiko, kōōmuuchāktōōs ām wōlēē mii :Yēyiin.”

18:18 Luuka 10:25 † **18:20** Chuytaayeeet 20:12-16; Kiruutēk 5:16-20 **18:22** Mat. 8:21-22; Luuka 12:33 **18:27** Āyub 42:2

*Kiyēē nyōōru :biiko choo kaakurub Yēēsu
(Mataayo 19:27-30; Māārko 10:28-31)*

²⁸ Kuteebēē :Bētērō Yēēsu kule, “Kas kookeebakaakte :acheek tukuukyoo tukul ankeerubiing’?” ²⁹ Kumwoochi :Yēēsu kule, “! Kāāmwoowook, chii ake tukul nyēē kaakubakaakta kooriikyii, koorkeēnyii, mbo ng'eetaabkaamet, kwaan āk kaamet nto lōkōkyii kubo yiisyēetaab Yēyiin, ³⁰ mākōōkoochi :Yēyiin chēē chaang' raat kusiir choo kōboonto. Mākunyōōr mbo *soboontaab kibchuulyo ām kōōrēēt nyoo chōōnii.”

*Nyēbo sōmōk kung'ālōolēē :Yēēsu meenyii āk
ng'eeteenyii*

(Mataayo 20:17-19; Māārko 10:32-34)

³¹ Kuwēēto :Yēēsu rubiikyii choo ki taman āk āyēēng' komos ānkumwoochi kule, “! Kookas, kēēmiitē kēēbēētii Yēērusālēm. Yoo kakeeyit wōlooto, mākuyityiin man kuu wōloo kikiikung'oorta :wōōrkooyikaab Yēyiin kēny kurubta keey ākoo *Wēritaab Chii. ³² +/Makeenam /ānkiiyokoochi biikaab Rooma chēē mākōōntosuur, kung'utyi, ³³ kubirsēēt kulālchi ankubakach. Nto mii bēsyēetaab sōmōk, kung'eetee meet.”

³⁴ Maneemuuch :rubiik kōōnkēt kiyēē kimii :Yēēsu kung'ālōolēē. Kiiyeelaat :ng'ālyoontēēt.

Kiisoob :Yēēsu cheebkoraatyaa

(Mataayo 20:29-34; Māārko 10:46-52)

³⁵ Yu kikiikuriik kuyit :icheek *kiriinkēetaab Yēērīkō, kunyōōr cheebkoraatyaanteet ake

nyēē kisoomsē ām kēēlto komos. ³⁶ Yu kakas :cheebkoraatyaantaanaa bōlātēētaab biiko chēē chaang' chēē kikēēytooy, kumwooy kule, “Ng'oo :bichu mii kung'āloolootē ēē?” ³⁷ / Kēēmwoochi kule Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt nyēē kimii kumurē yooto. ³⁸ Kukuurchinē :chiichoo barak bakeenke kule, “Yēēsu, *Mōchōkōrēētaab Tāwuti, iriireenaa!” ³⁹ Kōōburyoong'to :biiko chēē kimii taay kule kusiis. Nteenee kikuurchi barak miisin kule, “Mōchōkōrēētaab Tāwuti, ankiiriireenaa!” ⁴⁰ Kōōyyo :Yēēsu ānkumwoochi biiko kule, “Ōrēētoonuu baa chiichoo kuchō yu.” Yu /kakiyyiit, kuteebēē :Yēēsu kule, ⁴¹ “Imāchē āyēwuung' nee?” Kulē :chiichoo, “Mokoryoontēēt, āmāchē akaste.” ⁴² Kulēēnchi :Yēēsu, “/ Kāākiisooobiing', kuuyu 'kēētinyē kaakaaseet. Kunyoo, ikaste.” ⁴³ Kumwooyē :Yēēsu kuu nyooto, kukāstooy :chiichooto bakeenke ānkuwēēto keey Yēēsu kusiltootē Yēyiin. Kisilto nkicheek :biiko tukul Yēyiin choo kikāsē ng'aleechaa.

19

Yēēsu ākoo Sakaayo

¹ Kitas taay :Yēēsu āk rubiikyii ankuyit Yēērikō.
² Kimii :chiito ake wōlooto nyēē / kikeēkuurēē Sakaayo. Ki kāāruruukiintēētaab *syuuruut nyēē wōō ānkiboonto bāytit nyēē wōō miisin.
³ Kisyēem :Sakaayo kule kukas Yēēsu, nteenee kimēēmuuchē, kuuyu ki chaang' :biiko, nto subak kibar :nwookinto. ⁴ Yu kakas kuu nyooto, kulabat taay ankuwokulaany mōkōywēēt ake sukukas

Yēesu nyēē karaam. ⁵ Yu kayit :Yēesu yooto, kukas barak ānkumwooy kule, “Sakaayo, rēku baa areet akeenke, kuuyu āyēku ra toontēng'uung!”

⁶ Kukāsē :Sakaayo kuu nyooto, kurēku areet akeenke ānkuwēeto keey Yēesu ākoy kanyii nyēē kabaybayiit miisin. ⁷ Nteenee mānāāng'ērēkyi :biiko alake ng'aleechaa. Kiing'unying'uunyiis kule, “Nto yu kāruutoochi :Yēesu chii nyēē tinyē ng'ōōki kuu nyi?”

⁸ / Kēēmii / kyoomiisyē, kōōyyo :Sakaayo ānkumwooy kule, “Mokoryoontēēt, +māānēmu kisiincheetaab beesaanikyuu ānkāākoochi bānoonik. Nto yēē ākoo mii :chii nyēē kyāānēmunēē cheechii chēē chaang' kusiir chēē /kikēēmāchēē āruuuchootē syuuruut, +māāyookyi kunyil ang'wan ām choo kyaa-am.” ⁹ Kumwooy :Yēesu kule, “/Kaakiiraraach ra kayi, kuuyu kēēkoosēē keey :chiichi Yēyiin kuu Abraam. ¹⁰ Kyāāchōōnii :anii, *Wēritaab Chii, chāāchēēng'ootē ānku chāārāroochootē biiko chēē kiikubootyo.”

*Iyēyiisyēē nyēē karaam kiyēē /kākēēkōōning'
(Mataayo 25:14-30)*

¹¹ Kibērē :biiko chēē chaang' tōōs mākubāytooyiis :Yēesu yoo kayit Yēerusālēēm. Nteenee mēēbērē kimii wokuyēyāktōōs kuu wōloo kiisōōtitooy :icheek. Nto kumii :Yēesu tākōōmuunyē, kumwoochi biiko kule, ¹² “Kimii :mokoryoontēēt ake nyēē kimāchē kuwo kōōrēt ake nyēē kilōō,

19:7 Mat. 9:10 **19:8** Chuy. 22:1; Ēsēk. 33:14-16 **19:9** Mat. 3:9; Luuka 3:8; 13:16; Yoowa. 8:33-47; Yēyuut. 16:31; Room. 4:12, 16-17; Kala. 3:7, 29 **19:10** Luuka 5:32; 1Tēm. 1:15 **19:11** Luuka 11:2; 24:21

/bokēng'oobchi kāāmuukēywēēkaab bāytooyiisyēēt sichokubayta kōōrēenyii. ¹³ Kumānāāwo, kukuur motwoorikyii taman ānkōōkoochinoot chii ake tukul beesaanik chēē tēē chēbo ake. Kimwoochi chii kuyēyiisyēē laatit nyeenyii kubās keyy ākoy bēsyēēt nyēē kēyēēwunēē :inee. ¹⁴ Nteenee kitay :biikyii. /Kikiiyookto biiko alak wokumwaayta kule māmāchē :icheek bāytooyiintonoo.

¹⁵ Yu kēyēēw :chiichoo ām ruutooy / kukaakeeng'aab kuyēk bāytooyiintēēt, kukuur motwoorikyii taman choo kiikoochinootē beesaanik chokōōboor :chii ake tukul laatit nyeenyii nyēē kiikunyōōr. ¹⁶ Kumwooy :nyēbo taay kule kibās keyy :cheechii kunyil taman. ¹⁷ Kulēēnchi nyoo :bāytooyiintēēt, 'Kuu yoo kwēēriib tukuuchoo kō ng'ēri nyēē karaam, +maayeyiing' ibayte kiriinkōōsyēk taman.'

¹⁸ Kumwooy :nyēbo āyēēng' kule, 'Mokoryoon-tēēt, kookunyil :cheechuu muut.' ¹⁹ /Kēēmwoochi nyoo kule, '+Meebayte :inyiing' kiriinkōōsyēk muut.'

²⁰ Kookeer :ake kumwoochi bāytooyiintonoo kule, 'Beesaanikuuk :chu. Kyaaratee ankeet ankaakonor nyēē māmii :kiy nyēē kitwa. ²¹ Kyaakas kule iwuuy 'ankiicham ibirtooy biich ikēsē kiyēē kimēēchoonē ānkiruruuchēē wōlēē mānēēyis.' ²² Yooto, kulē :bāytooyiintēēt, 'Imiyaat. Kubaring' :ng'aleekuuk nkityō. Yoo ākoo inkētē :inyiing' kule āwuuy :anii ankyaacham ābirtooy biich ākēsē kiyēē kimāāchoonē

ānkāāruruuchēē wōlēē mānāāyis ii, ²³ kwaaming' :nee simeekonoree beesaanikyuu lēnkuut sukubāsu keey? Nto 'kiiyey kuu nyooto, nto kāchāānyōōru beesaanichaa kukāākutāsyi keey :kiy barak.'

²⁴ Kuweech keey :bāytooyiintonoo ānkumwoochi motwoorik alak kule, 'Ōnēmuneē nyi beesaanichaa ānkōōkoochi chiito nyoo kōtāsyi keey :cheechii miisin kusiir chēbo chuut tukul.'

²⁵ Nteenee kimwooy :choo kule, 'Mokoryoontēēt, ntēē chaang' :chēē boonto :nyoo, bo nee /kēētāsyi alak?'

²⁶ Kumwoochi :bāytooyiintonoo kule, 'Kātāwuu nyooto sinee, nteenee chiito nyoo kāyēyiisyēē kiyēē /kākiikoochi, /kēētāsyinē ake, nto nyoo māyēyiisyēē, /kiinēmuneē mbo nyooto kāboonto. ²⁷ Nteenee kurubta keey ākoo buunichoo kāākuwēēkyoo keey, ōkwēru choo ankuboobakach ākāse.' "

/ Kikeetorooch Yēesu ām Yēērusālēēm kuu Bāytooyiin

(Mataayo 21:1-11; Māārko 11:1-11; Yoowaana 12:12-19)

²⁸ Yu kāyyēēkunēē, kutas taay :Yēesu āk baanaa. Kimiitē :Yēesu taay kutēē yooto tukul kutākyinē keey Yēērusālēēm. Nto yityo bokurwoowunēē Beetannyyaa.

²⁹ Yu kāng'eētyēē Beetannyyaa, kuba nto yu kēē-āyēēchēē keey Beetfaaka ām yēē kibo Lekemee-taab *Musēytuuniinēk, kumwoochi :Yēesu rubiikyii āyēēng' kule, ³⁰ "Obe ākoy saang'iin. Yoo kooyit yooto, +mōōnyōōru sikiryō nyēē tāku siirwaak kurataat amanaakesen chii bēsyēēt ake. Otyaach

ānkōōkwērwoo. ³¹ Nto yoo kateebeenaak :chii kule
ōtyoogyinē nee sikiryēēt, ōlēēnchi ‘Māchē :Mokoryo-
oontēēt.’ ”

³² Kiba :rubiichoo ānkubokunyōōr sikiryoonoo
kuu wōloo kimwooytoochinē :Yēesu. ³³ Kumii
kōōtyoochē, kuteebee :biikaab sikiryēēt kule,
“Ōtyoogyinē nee sikiryoonoo?” ³⁴ Kukētyi

:rubiichoo bichoo kule, “Māchē :Mokoryoontēēt.”
³⁵ Kukwaanta sikiryoonoo ākoy yoo kimii :Yēesu.
Kuyitu, kōōrēeku sirookwaa chēē kikiiliiktēē
keey ānkwoolyāktēē bataytaab sikiryēēt sukutēbēē
:Yēesu.

³⁶ Kumii :Yēesu kuwēētii, kōōrēēkunoot :biiko
alake sirookwaa chēē kikiiliiktēē keey ānkōōyiitoot
kēēltaab too. ³⁷ Yu kayit :icheek yēē kyoobuksēē
:kēēlto ām Lekemeetaab *Musēytuuniinēk, kutoow
:biiko kusilto Yēyiin ām ng'erekweek. Kityēēnootē
yooto :tukul kubo tukuuk chēbo kwōng'uut chēē
kiikuyeyaan :Yēesu. ³⁸ Kikuurchinootē :bichoo
barak kumwooyē kule,

“Ibēruuroot :Bāytooyiintēēt nyi chōōnii
ām kaayneetaab Yēyiin.

Chōōnēē :tāloosyēēt kibkōōnkōy.

Wōō :Yēyiin, lēyyē.”

³⁹ Nteenee kimwoochi *:Farisaayeeek alake
chēē kimii yooto Yēesu kule, “Kāānēētiintēēt,
ānkiiburyoong'tē bichukuuk kumātākumwooy
ng'aleechu.” ⁴⁰ Kukētyi :Yēesu Farisaayeechaa
kule, “Kāāmwoowook, yoo kāsiisyo :bichu,
kung'aloolē :rwoontōōk.”

19:30 Luuka 23:53 **19:36** 2Bāy. 9:13 **19:37** Luuka 2:20;
24:52-53 **19:38** 1Bāy. 1:38-40 **19:38** Tyēēn. 118:26; Luuka
2:14 **19:40** Aabak. 2:11; Luuka 19:44; 21:5-6, 20-24

Kiriiree :Yēesu biikaab Yēerusālēēm

⁴¹ Yu katoobēn Yēerusālēēm, kuriiree biikaab kiriinkoonoto kut kutēy :lōōkik. ⁴² Kimwooyē kule, “Ābērē nto ōnkētē kiyēē māchāktōōs oyey sōōnyōōru tāloosyēēt. Nteenee ōmiitē mēēnān. ⁴³ Mii :bēsyēēt nyēē mākusēētyook :buunik ānkōōkwēnkwēēnook nyēē māmii wōlēē ōchiirtēē. ⁴⁴ +/Mākiimukuus kiriinkooni āk biikyii tukul nyēē māng'ētu mbo :rwaa kukeekemeer keey ake, kuuyu kyoomoonte bārooyinto nyēē kikiikukōōnook :Yēyiin.”

*Nyēbo āyēēng' kukwētēē :Yēesu biiko biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin**(Mataayo 21:12-17; Māārko 11:15-19)*

⁴⁵ Yu kayit :Yēesu Yēerusālēēm, kōōwut biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin ānkutoow kukwet biiko chēē kimii kwooltooy tukuukwaa ām yooto, ⁴⁶ kumwoochinē kule, “Mwooyē :Yēyiin ām siruutēk kule, ‘Bo :kanyuu saayēet,’ nteenee kyooweech :akweek kuyēk kēbēnyoo wōlēē wunyēē keey :sāsiik.”

Kiyēbchiyiit :biiko chēē chaang' Yēesu

⁴⁷ Kiinēētiisyē :Yēesu kwaak ām *Kōōtaab Yēyiin ām bēsyōōsyēk chēē ng'ēri chēē kimii kukwoonii. Kimii :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk ākoo kāāntōōyik alak kuchēēng'ē kule kubakach Yēesu. ⁴⁸ Nteenee kimēēmuuchē kuuyu

19:41 Isa. 22:4 **19:42** Kiruu. 32:28-29; Yēyuut. 28:26-27; Room. 11:8, 10 **19:44** Luuka 21:20-24 **19:44** Luuka 21:6; 1:68 **19:46** Luuka 2:49 **19:47** Mat. 26:55; Māārko 11:18; Luuka 21:37; Yoowa. 7:1; 18:20

kiwoolchinē Yēēsu :biiko chēē chaang' kwaak chēē
kibokuyēbchinē yiit ng'aleekyii.

20

*Kāāntōōyikaab Yuutayeeek chēē ki kāwōōt
(Mataayo 21:23-27; Māārko 11:27-33)*

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kumii :Yēēsu kōōnēētiisyē
ānkwoomchinē biiko lōkōōywēk chēē kāroomēch
ām biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin, kukwoonchi
:mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch, kāānēētikaab
kiruutēk ākoo booyik. ² Kuteebee :bichooto
Yēēsu kule, “Mwoowēēch, baa, ng'oo :nyēē
kikōōniing' kāāmuukēywēēk iyey ng'aleechu?”
³ Kuwālchi :Yēēsu kule, “Kany ateebeenaak :nkanii
tēēbuutyēēt. Ōmwoowo, baa, ⁴ yoo kiibātisāniisyē
:Yoowaana, kikwoonēē :kāāmuukēywēēkyii wōlēē
mii :Yēyiin, nto wōlēē mii :biiko?”

⁵ Yooto kuteebee keyy :bichoo kule, “Yoo
kakeemwaay kule kikwoonēē :kāāmuukēywēēkyii
wōlēē mii :Yēyiin, makuteebeeneech kule ām
nee simākiyyēnchi. ⁶ Nto yoo kakeemwaay kule
kikwoonēē wōlēē mii :biiko, makuwiireeneech
:bichu tēē chu rwoontōōk kēēbēku, kuuyu
kiikōōyēnchi :icheek kule ki *wōōrkooyoontēētaab
Yēyiin :Yoowaana.”

⁷ Yooto kulēēnchi Yēēsu, “-Mākiinkētē.”
⁸ Kumwoochi :Yēēsu bichoo kule, “-Māāmwoowook
:nkanii chiichēē kikōōnoo kāāmuukēywēēk ayey
ng'aleechu.”

*Kiisyoor :Yēesu miyootyēētaab kāāntōōyikaab Yu-
utayeek*

(Mataayo 21:33-46; Māārko 12:1-12)

⁹⁻¹⁰ Kutas taay :Yēesu kumwoochi biiko kule, “King'eet :chiito ake kuchaan *musābiibuunēk mbareenyii. Yu kaakuchaan, kukāsyiin āk biiko alak kule kuyēytoochi inee mbaraanaa sukubchēchiin āmiik kōōyyiin yoo kāruryo. Nto mii yoo, kuruuto kuyēk kēny. Yu kāwokururyo :āmiik, kōōyookto :chiichoo kibo mbareet motwooriintēenyii akeenke wokuyibchi kereeryaanteet nyēē ki nyeenyii. Yu kayit :motwooriintonoo wōlooto kibo mbareen, kubir :bichoo / kikiikoochinē kuyeyta mbaraanaa ankukwet āmā kiy. ¹¹ Kōōyookto subak :chiichoo motwooriintēt ake. / Kēēbir nkinee nyoo / kiintosuur / ankeekwet āmā kiy. ¹² Kōōyookto subak ake nyēbo sōmōk. /Kēēbir nyoo, /kiikōōtēn / ānkiichuutoot ākoy tuuyta saang'. ¹³ Koosoot :chiitaab mbareet ānkulē, ‘Saayey nee?’ Nto mii yoo, kulē, ‘Mii :kiyēē +maayey. +Māāyooktē wērinyuu nyi āchāmē. Tōōs imuuchē kooywey ra nyiitēnyi.’ Kōōyookto. ¹⁴ Kuyitē :lakwanaa wōlooto, kukuur keey :bichooto kule, ‘Murēchu, ong'nyi :lakwataab murooniito! Okany keebakach sukuyēk :mbaraani nyēēnyoo.’ ¹⁵ Yooto, kunam :bichoo wēeroo ānkukwēryoot kuwo tuuyta saang' ankubakach.

Kunyoo ii, yoo koosoot :akweek chokuyēchinē nee :chiitaab mbareet bichoo? ¹⁶ Okany āmwoowook, machokubakach bichooto tukul

ānkōōkoochi biiko alak kuriibchi mbaraanaata.” Yu kāmwooy :Yēesu kuu nyooto, kumwoochi :bichoo kule, “Bērē nto māyēyākiis :ng'ala chēē wuu choo.” ¹⁷ Kōōrōōtoot :Yēesu ānkumwoochi kule, “Ibooru nee :siruutēkaab Yēyiin ām yoo /kikeesir kule,

‘Tolochta nyoo kitāyē :biiko

nyēē kōōkuyēk tiyēywoontēētaab kōōto.’†

¹⁸ Chii ake tukul nyēē karyaach rwaantaanaa, +/ makeetirtir. Nto nyoo kāluulchi :rwaantaanaata, kuruurumē.”

¹⁹ Yu kakas :kāānēētikaab kiruutēk ākoo mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ng'aleechaa kimwooyē :Yēesu, kōōnkēt kule kimii buch :Yēesu kukwērē ng'aleechaa liimō, nteenee king'āloolēē icheek. Kukwaany keyy :moo bichooto ankumach kule kunam Yēesu, nteenee kinyōkōriitu, kuuyu ki chaang' :biiko yooto.

*Kibokutech :kāāntōōyik alake Yēesu sukunam
(Mataayo 22:15-22; Māarkō 12:13-17)*

²⁰ Kiiyookto :bichoo yōōtiik kuba wōloo kimii :Yēesu, wokuyey keyy kule churtootiin. Kimāchē kunyōōr ng'ālyoo nyēē keechiwiit :inee sukunam ānkōōyokoochi bāytooyiisyēētaab Rooma.

²¹ Kikwēēskwēēsānchi :yōōtiichoo Yēesu kule, “Kāānēētiintēēt, kiinkētē kule imwooyē manta, iyibē biiko tukul kwooyēēch ānkiinēētē biiko kōōnkēt kiyēē māchē :Yēyiin ām kēēlto nyēbo man. ²² Mwoowēēch baa ng'ālyoontooni: Karaam

† **20:17** Tyēēn. 118:22 **20:18** Isa. 8:14; Tān. 2:34-35, 44-45; 1Bēt. 2:8 **20:19** Luuka 19:48 **20:20** Luuka 11:53-54

kēēkwēchinē bāytooyiintēetaab Rooma *syuuruut nto miyaat?”

²³ Yooto kōōnkēt :Yēesu kule kimii :bichoo kutēchē inee. Kumwoochi kule, ²⁴ “Oboorwoo baa beesyaanteet.” Kuteebee yōōtiichoo kule, “Bo ng'oo :mēti āk kaaynaani mii beesyaantaani?”

²⁵ Kulē :bichoo, “Bo bāytooyiintēt nyēē wōō nyēbo Rooma.” Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōkoochi bāytooyiintonoo kiinyii, nto Yēyiin, ōkoochi nyeenyii.”

²⁶ Kinam kuut bichoo :kiyēē kimwooy :Yēesu. Kunyoo, kuboty :wōlēē makunamta Yēesu kukāsē :biiko.

Ng'eteetaab meet

(Mataayo 22:23-33; Māārko 12:18-27)

²⁷ Nto mii yoo, kukwoonchi subak Yēesu :biiko alake chēē / kikēēkuurēē *Satukaayeeek. Kiiyēnchinē :bichoo kule yoo kaakume :chiito, kaakume kutukul nyēē mēēbērē wokung'ēētēē meet bēsyēēt ake.

Kimwoochi :bichoo Yēesu ²⁸ kule, “Kāānēētiintēt, kisirweech *:Muusa kiruutyēēt nyēē mwooyē kule yoo kame :chiito āmānāāsikiyiin leekwa ākoo koorkēēnyii, kōōntiiyē :ng'etaabkaamet koorkoonoo, sukusikiyi nyiin lēēkōōk chēē sukuroobta kōōnyii. ²⁹ Kimii :chiito ake kēny nyēē kiboonto wērikyii tisab. Yu kāwokuwōōyit :kibooreetyeet, kukēēsyo. Nto mii yoo, kumēēchi keey nyēē mānāāsikiyi :koorkoonoo leekwa. ³⁰ Kōōntiiyiis :wēēriit nyēē kirubu nyoo

20:25 Room. 13:7 **20:27** Mat. 3:7; 16:1, 6, 11-12; 22:23; Yēyuut. 4:1-2; 5:17; 23:6-8 **20:28** Toowu. 38:8; Kīruu. 25:5-6

kimēē. Kōōbuurchiin :nkinee ākoo koorkoonoo ankume āmānāāsikiyiin āk koorkoonoo leekwa. ³¹ Kookeer :wēēriit nyēbo sōmōk. Kōōbuurto keyy :nyoo nkinee koorkoonoo ankume :nkinee āmā leekwa. Kiyeyakay kuu nyooto kut kubēk :wērichoo tukul āmā lēēkōōy. ³² Nto mii lētuunoo, kume :nkinee koorkoonoo. ³³ Kunyoo, imwoowēch: Booyiitu ng'oo :koorkoonoo kōōyyiin kāng'eētyēē :bichooto tukul meet.”

³⁴ Kukētyi :Yēesu bichoo kule, “Ng'ētēē :kāāmutiisyēēt kōōrooni. ³⁵ Yoo /kaakiing'eetee chii meet ānkuwo Kaab Yēyiin, mēēbērē tākōōmutiisyē nto /tābokiimutē subak, ³⁶ kuuyu māmēē subak. Makukerkeyiitu malayikaanik ānku lōkōkaab Yēyiin kuuyu kookoong'eetee :Yēyiin meet.

³⁷ Nto kurubta keyy ākoo ng'eeteetaab meet, kiichuurta *:Muusa ām sōntiinoo kilāyē yoo kimwooyē kule, 'Yēyiintēētaab *Abraam, Isaka ākoo Yāākōbō. ³⁸ Yoo /kakeemwa kule bo :Yēyiin anum, kōōbooru :yooto kule tākusoboot :chiichooto ānko kikiikume kēny. Kunyoo, kurubta keyy ākoo Yēyiin, sobchootiin :biiko tukul ānko mbo choo kiikubēk.”

³⁹ Kulē :kāānēētikaab kiruutēk alake, “Kēēkētu nyēē karaam, kāānēētiintēēt.” ⁴⁰ Manaatakukany :biiko kuteebaatee Yēesu subak ng'al alak kutēchē.

Ng'oo :Kāārārookiintēēt?

(Mataayo 22:41-46; Māārko 12:35-37)

⁴¹ Nto mii yoo, kuteebēē :Yēesu bichooto kikwiilē inee kule, “Ām nee yu /kēēmwooyē kule chōōnēē *:Kāārārookiintēēt kōōtaab *Tāwuti? ⁴² Yoo wuu

20:36 1Yoowa. 3:1-2 **20:37** Chuy. 3:2, 6 **20:39** Māārko 12:32

20:40 Mat. 22:46

nyooto ii, kwaam :nee sukusir :Tāwuti ām kitaabu-
 utaab Tyēnwookik kule,
 ‘Kimwoochi :Yēyiin Mokoryoontēenyuu kule:
 'Itēbunēē āwunyuu nyēbo taay
⁴³ kēēbāytooyiisyē tukwaay
 ānku +maawaang'te buunikuuk.’
⁴⁴ Kunyi, yoo kuurē :Tāwuti Kāārārookiintēēt kule
 ‘Mokoryoontēenyuu’ ii, kōōmuuchāktōōs kule nee
 kuyēk muchōkōrēēnyii?”

*Kiiburyoong'to :Yēesu kiblembechiis
 (Mataayo 23:1-12; Māārko 12:38-40)*

⁴⁵ Kumii tākuyēbchinē yīit :biiko kiyēē kimii
 :Yēesu kumwooyē, kuwēēkyi keyy :Yēesu rubiikyii
 ānkumwoochi kule, ⁴⁶ “Ōriibēē keyy kāānēētichoo
 bo kiruutēk, -amoorub ātēbuutēkwaa. Kicham
 :bichu kōōloochē sirooy chēē yoo /kakeekas, /
 simkiinkētē kule icheek kiirwookik. Kicham mbo
 subak kubēēsyētootēē wōlēē chaang' :biich /siki-
 isuboooyotē nyēē /kākēēkoonyit. Kicham subak
 kulēkwēlē ng'ēchērōōk choo bo taay ām kooriikaab
 saayeet ānkōōmoymooyē mbo ng'ēchērōōk chēbo
 taay ām kaab saakwa ake tukul. ⁴⁷ Lātunootē mbo
 koor chēē musuuk sukuyibēē tukuukwaa. Sooyē
 miisin kuyēyē keyy kule churtootiin. Biich chēē
 wuu chuutēchu chēē mākuyēchi :Yēyiin ng'al chēē
 bichiyyēch kusiir choolwookiin ake tukul.”

21

Ng'oo nyēē kiinēm chēē chaang'?
(Māārko 12:41-44)

¹ Kutākumii :Yēesu *Kōōtaab Yēyiin, kukas wōlēē kiikoochintooy :biiko chēē ki mokorēēn beesaanik loolēēt nyēē /kikiiruruukyinē beesaanik kubo yi-isyēetaab Yēyiin. ² Yooto, kuchō :cheebyoosya nyēē ki musuk anki banan. Kibār :nyoo beesaanikyii chēē ki ng'ēri.

³ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “! Kāāmwoowook, cheebyoosyaani musuk :nyēē kēēnēm beesaanik laatit nyēē wōō kusiir chuut tukul. ⁴ Kāng'ōmōrunēē :bichoo mokorēēn laatit nyoo kēēkooytooy wōlēē bo chēē boonto, nteenee kābār :cheebyoosyaanaa loolēēnyii tukul.”

*+/Mākiiturbuub Kōōtaab Yēyiin
(Mataayo 24:1-2; Māārko 13:1-2)*

⁵ Yooto, kutoow :rubiik kung'alaalee *Kōōtaab Yēyiin. Kimwooyē kule, “Kārorānēch nyēē tyaa :rwoontōōchu / kikeetechee Kōyi bo Yēyiin! Kārorānēch mbo nkicheek nyēē tyaa :tukuuk chu /kikēēkōōnu /kiikaraanee kōyi!” Nteenee kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, ⁶ “Mii :bēsyēēt nyēē +/ mākiiturbuub tukuuchu ōchōrōkyinē. +/ Mākiiturbuub nyēē māmii :rwaā mbo akeenke nyēē ng'ētu kukeekemeer keey ake.”

*Nyāliluutēk āk wusiisyēēt
(Mataayo 24:3-14; Māārko 13:3-13)*

⁷ Yooto, kuteebee :rubiik Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, yēyāktōōs āyu :ng'ālyoontoonoo ānkumākōōboor :nee?”

⁸ Kukētyi :Yēesu kule, “Ōriib keey -/ makiiberbeeraak. Choong'ēch :biiko chēē

makukwaanaat ankuyey keey :ake tukul kule inee ku kāārārōokiintēēt. Mākumwoowook :alake kule, 'Kaakuriik :Mokoryoontēēt.' Yoo kāmwooy, -mōōyēnchi. ⁹ +Mookas kubārē keey :biiko ām kōōrēēt ānkukwiilē :alake bāytooyiisyēētaab kōōrēēng'waa, nteenee -mōōmuuyē. Māsimkuyitu :tabantaab kōōrēēt ānkoo kāyēyākiis :tukuuchoo.

¹⁰ Mākubooryo :bōrōryēēt ake āk ake, kubooryo :kōōrēēt ake āk ake. ¹¹ Mākutookunootēē :kibring'ring'nyēēt kōōrēēt. Mākutookunootēē :kēmēwuut nyēē wōō komoswookik chēē chaang' ām kōōrēēt ankukwaanaat :bōōrwoonik chēē miyootēch. Mākutook :tukun ām wōliin bo barak chēē -/ mākyoomu. ¹² Nto kumānāāyēyāktōōs :ng'aleechaa tukul, +/ mākēēwusook / ānkiiyyoong'tēēnook kōōk ām kooriikaab saayeet / ankeerataak kubo anii. Nto subak, +/ mākiyyoong'tēēnook taayeetaab bāytooyik kubo anii. ¹³ Bārooyinto :nyooto nyēē +mōōmwoochinēē bichooto kiyēē ōyēnchinē. ¹⁴ Kunyoo, -mookany kwaamaak mēt kule bōōmwooyē nee ām kōōk nyēē ōyēētēē keey. ¹⁵ +Māāboorwook :anii kiyēē bōōmwooyē nyēē mākyo kukētwook :chii ng'ālyoo.

¹⁶ Makuchaamtaak :sikiikwook, tu-ubchōōsyēkwook, tilyōōnuutēkwook ākoo chōōrōōnuutēkwook / keenam alak ām akweek / ankeerat, nto alak /keebakach. ¹⁷ Mākuwēchook :biiko kuuyu ōyēnwō ¹⁸ nteenee -mā-āstook :Yēyiin mbo kisich! ¹⁹ Yoo kōōmuytoochi ng'aleechaa,

21:12 Yēyuut. 12:1-4; 18:12-17 **21:15** Luuka 12:11-12; Yēyuut. 6:10 **21:16** Mat. 10:35 **21:18** 1Sām. 14:45; Luuka 12:7

+mōōnyōōru soboonto nyēbo man ām lētuunoo.”

*Wōlēē +/makiiserweetita Yēērusālēēm
(Mataayo 24:15-24; Māārko 13:14-20)*

²⁰ Kimwoochi :Yēesu subak kule, “Yoo ōkāsē kōōkwēnkwēnē :buunik Yēērusālēēm, ōnkēt kule kaakuriik :bēsyēēt nyēē sēr wētēē :Yēērusālēēm. ²¹ Māchāktōōs :biikaab Yuuteeya kumwēchi lekem ānkumwēy :nkicheek choo mii Yēērusālēēm. Nto choo kanyoorta :ng'aleechu saang', kumeeyey kiriing'. ²² Kuu wōloo mwooytooy :siruutēk, ku bēsyōōsyēchuutēchu :chēē mākōōng'woonchinēē :Yēyiin biiko choo kiikuchoolwookēn. ²³ Lēyyē, mākuwuuyiityi bēsyōōsyēchooto sōō kule nee kooruuk choo kōōyootiin āk choo irēēriisyē! Mākuchō :wuuyinto nyēē wōō kōōrēēt ānku mākōōng'woonchi :Yēyiin biiko choo mārubē ng'aleekyii. ²⁴ +/Makeebakach alak /ankeenam alak bokuyēkunoot motwoor ām kōōrōōsyēk tukul. Mākuminy :bōrōryōōsyēk alake Yēērusālēēm ākoy yēē bēkunēē :bēsyōōsyēkwaa.”

Kiyēē ibooru chōōnēētaab Yēēsu

(Mataayo 24:29-31; Māārko 13:24-27)

²⁵ Kimwoochi subak :Yēesu rubiikyii kule, “+/ Makeekasee mēēyintaab kōōrēēt wōlēē mākōōbuurto :asiista, araawēet āk kookeelik. Mākumuuyo :biiko ām kōōrēēt ānkubotyī :tonkoy kule tākyinē keey ānō, kumwēyēē kaaruumeetaab bēēkaab araarayta. ²⁶ Mākōōtimtiimākoy :wōliin bo

21:19 Mat. 10:17-22 **21:19** Mat. 10:22; Luuka 17:33 **21:22** Kiruu. 32:35; Cherem. 5:29; Ēsēk. 9:1; Tān. 9:26; Osee. 9:7; Miika 3:12; Luuka 11:49-51 **21:24** Luuka 17:22-24 **21:24** Luuka 19:41-44 **21:24** Isa. 5:5; Isa. 63:18 **21:25** Mat. 24:29

barak ānkumuuyo :biiko chēē chaang' kubo kiyēē mii wokuyēyāktōōs ām kōōrēēt, kut wuu nyēē mā kubēk.

²⁷ Yooto, makukas :biiko āyēēwu :anii, *Wēritaab Chii, ām boolteet ām kāāmuukēywēēk āk lēbkēēyyēētaab Yēyiin. ²⁸ Yoo ōkāsē kutoowu keey :tukuuchoo tukul, ōng'ērēkiisyē, kuuyu, ōmiitē bōōbēētii kōōrēēt nyēē lēēl.”

Bēsyēēt nyoo iyēēwu :Yēēsu

(Mataayo 24:32-36; Māārko 13:28-32)

²⁹ Yooto subak, kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, “Māchē ōkāsēē *mutiiniit āk keetiik alak. ³⁰ Yoo inkātu :sokēēkaab keetiichoo, ōnkēt kule kaakuriik kumusēs. ³¹ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, yoo ōkāsē kuyēyāktōōs :tukuuchoo, ōnkēt kule kaakuriik :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.

³² ! Kāāmwoowook, mābootōōs :biikyuu choo kyaakwey ānkoo kāyēyākiis :tukuuchoo tukul. ³³ Mākubot :barak āk ng'wēny, nteenee mābotē :ng'ālyoontēēnyuu.”

Ōriib keey

³⁴ Kitas taay :Yēēsu kumwoochi rubiikyii kule, “Ōriib keey! -Mookany ānyōōrwook ōbēng'tēē sookwoonuutēk ōyyēēsye. -Mookany mbo kōōbootook :kāāsōōtēywēēk chēbo wōlēē +moonyoorte mokornoontiit. Yoo kooyey kuu nyooto, makucheeraak :bēsyoonoo āyēēwunēē. ³⁵ Makucheer :ng'aleechu biiko ām wōlto ake tukul. ³⁶ Māchē ōriibē keey kwaak. Ōsooyē sōōtitir

ōbununēē ng'aleechaa soomuuch bōōyyoonyēē taayeetaab *Wēritaab Chii.”

Kiyēbchiyiit :biiko chēē chaang' Yēēsu ām Kōōtaab Yēyiin

³⁷ Kiinēētiisyē :Yēēsu ām *Kōōtaab Yēyiin yoo bo bēēt, nto mii kwēēmooy wokuruchinē keey wōliin bo Lekemeetaab *Musēytuuniinēk. ³⁸ Kuyyēēchē :kōōrēēt, kōōyēēyē Kōōtaab Yēyiin wokōōnēētiisyē. Kimustooy :nkicheek biiko chēē chaang' bokukāsē kiyēē kiinēētē :Yēēsu.

22

Kicheeng' :buunikaab Yēēsu wōlēē makunamta (Mataayo 26:1-5; Māārko 14:1-2)

¹ Kikiikuriik :Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin. Saakwaani ku *Saakweetaab Keeytaayeet. ² Kimii :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk kuchēēng'ē wōlēē makunamta Yēēsu / subokeebakach. Nteenee kinyōkōriitu kuuyu ki chaang' :biiko yooto.

Kiinēm keey :Yuuta kuchaamta Yēēsu (Mataayo 26:14-16; Māārko 14:10-11)

³ Yooto, kutamar :Kibrōkōsyoontēēt Yuuta Iskaryoot nyoo ki akeenke ām rubiichoo ki taman āk āyēēng'. ⁴ Kiwo :Yuuta wōlēē kimii :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo biiko alak chēē ki wōōyēch chēē kiriibē Kōōtaab Yēyiin. Kiwokusat wōlēē +/makeenamta Yēēsu. ⁵ King'erēkyi :bichoo Yuuta ānkuchāmchiin kule mākōōkoochi :icheek

21:36 Mat. 25:13 **21:37** Luuka 19:47; 22:39 **22:1** Chuy. 12:15-20 **22:2** Māārko 11:18; Luuka 19:47-48 **22:3** Luuka 4:13; 10:18; 22:31, 53; Yoowa. 12:4

beesaanik, yoo kayey kuu nyooto. ⁶ Kucham :Yuuta ng'aleechaa ankucheeng' bārooyinto nyēē /kiimuuchē /keenamee Yēesu kumākāsē :biiko.

/Kikeeyeyta kiyēē /kyoomē ām Saakweetaab Keeytaayeet

(Mataayo 26:17-19; Māārō 14:12-16)

⁷ Nyēē mā tyaa, kuyit :bēsyēēt nyēē /kēyēēnyēē mēēnkitaab kōrōsēēkaab Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin.

⁸ Kumwoochi :Yēesu Bētērō ākoo Yoowaana kule, “Bōōyēytoowēēch saakweet kyaam.” ⁹ Kuteebēē :icheek Yēesu kule, “Imāchē bokeeyeytee ānō?”

¹⁰ Kukētyi :Yēesu kule, “Obe, nto yoo kōōwut Yēerusālēēm, +mōōtuuyēē chiito ake nyēē boon-tonu tērēetaab bēēko. Orub chiichoo ākoy kōōto nyēē kēēwut. ¹¹ Ōmwoochi chiitaab kayta kule, ‘Māchē :Mokoryoontēēt kisēēnkēētaab tāyēēk nyēē sukwaamee *Saakweetaab Keeytaayeet āk rubi-ikyii.’ ¹² Mākōōboorwook kisēēnkēēt nyēē wōō nyēē mii nyiin barak nyēē boonto tukuuk tukul. Yooto, oyeyte āmiik.”

¹³ Kiba :rubiichoo āyēēnku ānkubokunyōōr kiy ake tukul kuu wōloo kimwooytoochinē :Yēesu. Nto mii yoo, kuyeyta āmiik.

Āmiikaab lētuut

¹⁴ Yu kāākuchōbākoy kiy ake tukul, kuchōōnto keey :Yēesu *lēbkēyik ānkwoomiis. ¹⁵ Kumwoochi :Yēesu lēbkēyichoo kule, “Kyaamachaanu kule kyaam tukul āmiichu bo Keeytaayeet kumanaanyalil. ¹⁶ !Kāāmwoowook, -mēētāwāā-āmē saakweet ake subak nyēē wuu nyi ākoy bēsyēēt

nyēē /kakiikeeree nyēē lēēl nyēē biirē nyi ām Kaab Yēyiin.” ¹⁷ Kunam terekyeet nyēē kimii *:tifaayiik. Kubirchi Yēyiin kōōnkōy ānkumwoochi lēbkēēyik kule, “Ōmōōsootē tifaayiichu. ¹⁸ !Kāāmwoowook, -māwāāyyēē subak tifaayiin ākoy bēsyēēt nyoo +mawaayyee ām Kaab Yēyiin.”

Kitoow :Yēēsu saakweet nyēē lēēl

(Mataayo 26:26-39; Māārko 14:22-25; 1 Kōōriintēēk 11:23-25)

¹⁹ Kunam nkinee mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Kubetes ānkōōkoochinoot *lēbkēēyik kumwoochinē kule, “Bōōrnyuu :nyi nyēē /kāākēēkōōn kubo akweek. O-am sōōsōōtēēnoo.” ²⁰ Yu kāākwoomiis kubēk, kunam terekyeet nyēē kimii :tifaayiik ānkumwooy kule, “*Kiirootyeet :nyi nyēē lēēl kubununēē :korotiikyuu chēē +/makiitaata kubo akweek.”

Kiboor :Yēēsu chiito nyēē kimii wokuchoomtooy

(Mataayo 26:20-24; Māārko 14:18-21; Yoowaana 13:21-30)

²¹ Kumwooy :Yēēsu kule, “Ānkoo kēēmiitē kyoomiisyē :tukul, miitē :akeenke ām akweek wokuchoomtoo. ²² Makume *:Wēritaab Chii kuu wōloo kiikusatita :Yēyiin, nteenee +/mākiing'woonchi chii nyoo kachaamta.” ²³ Kuteebēē keey :rubiik yooto kule, “Ara ng'oo ām acheek :nyēē mii wokuchoomtooy Yēēsu?”

Ng'oo :nyēē wōō?

(Mataayo 20:25-28; Māārko 10:41-45)

22:20 Chuy. 24:6-8; Cherem. 31:31-34; Room. 11:27; 1Kōōr. 11:25; 2Kōōr. 3:6; Kala. 4:24; Ibu. 8:6 **22:23** Tyēēn. 41:9; Yoowa. 13:2, 21-30

24 Kutoow :rubiik kumooyo wōōyinto.
 25 Kumwoochi :Yēesu kule, “Bāytooyik chēe mii kōōrooni kumāchē kōōboorchi biiko alak kule icheek :chēe bāytooyiisyē ānku icheek :chēe inkētē kuyēetyēechi biiko alak kusiir chuut.
 26 Māmāchāktōōs oyey :akweek kuu nyooto. Nteenee nyoo kāāntōōyiin ām akweek kuyib keyy ng'wēny, nto nyoo māchē kuyēk kāāntōōyiin kumāchāktōōs kuyēetyēechinē chuut. 27 Ng'oo :nyēe wōō ām chiito nyoo āmiisyē āk nyoo bāyiisyē? Chiito nyēe wōō ku nyoo āmiisyē, nteenee āboontē keyy akweek āyēetyēechook.

28 Kwōōmuytoochi :akweek tyēmuutēk chēe kōōkēenyōōru. 29 Kuu yoo kiikukōōno :Baaba kāāmuukēywēēk ābāytooyiisyē, +māākōōnook :nkanii kāāmuukēywēēchoo. 30 +Mākiibuurtē keyy :tukul āk akweek ām Kaab Yēyiin kyoomiisyē ānkōōtiilchinē ng'aleek biiko tukul chēbo mooyēetaab *Isrāyēēl.”

*Kiiboor :Yēesu kule makutuuch keyy :Bētērō
 (Mataayo 26:31-35; Māārō 14:27-31;
 Yoowaana 13:36-38)*

31 Kumwoochi :Yēesu Bētērō kule, “Simōōni wē, Simōōni! / Kāākiikoochi Syeetaani kāāmuukēywēēk kutyemaak. 32 Nteenee kāāsoowuung' anii kumēēboot kaakaaseet. Yoo 'keeweekse ichōō wōlēe āmiitē, +mēētitiir rubiik chuut.” 33 Kumwoochi :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēet, kaachamte keyy :anii. Yoo

22:26 Luuka 9:46-48 22:26 Mat. 23:11 22:27 Yoowa. 13:4-5, 12-17 22:29 Luuka 12:32 22:30 Mat. 19:28 22:31 Āyub 1:6-12; 2:1-6; Luuka 22:3 22:32 Mat. 16:18; Luuka 22:62; 24:34

kābo rātiisyō, /keerateech tukwaay, nto yoo kābo meet, kēēbēku :tukwaay.” ³⁴ Kukētyi :Yēesu kule, “Bētērō, kāāmwoowuung', kutoombo kōōturkuuchē :kirkōōnkiit kwēēmowuuni +meetuuch keey areet sōmōk.”

Ōchōb keey, mii :wuuyinto kuchōōnii

³⁵ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Yoo kyāāyooktook obeetaate āmā beesyaa nto ku lool nto kwēyōōn, ara kibotwook :kiy ake tukul?” Kumwooy :rubiik kule, “Māmii :kiy nyēē kibotwēēch.” ³⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, “Nteenee raat, yoo boonto :chii beesaanikyii nto loolēenyii, kunamaat. Nto nyoo mātinyē chōōkiit, kwaalta kābuutiinyii ankwaal nyeenyii. ³⁷ Mākuyityiin :siruutēchu bo Yēyiin kurubta keey āk anii ām yoo mwooyē kule, ‘/Kikeetasta kibng'ōōkisiis.'† Kuu wōloo /kikeesirta kurubta keey āk anii, makuyeyakay kuu nyooto.” ³⁸ Kumwooy :rubiik kule, “Mokoryoontēēt, nto chu chōōkiinēk āyēēng'.” Kumwoochi :Yēesu kule, “Kutēēniit choo!”

Kiwokusaayee :Yēesu Ketesemaane

(Mataayo 26:36-46; Māārko 14:32-42)

³⁹ Nto mii yoo, kuchuwunee :Yēesu kōyooto kimii kwoomiisyēē āk rubiikyii ānkutākyi keey Leke-meetaab *Musēytuuniinēk kuu kwaak. ⁴⁰ Kumii wōlooto, kumwoochi rubiikyii kule, “Māchāktōōs ōsooyē simōō-āsyi keey tyēmuutēk.”

⁴¹ Kung'eetee :Yēesu yēē kimii :rubiikyii ankoonaata yēē lōō kisich. Kukutuny ankusaay kule,

22:34 Māārko 14:30-31 **22:34** Luuka 22:61 **22:35** Luuka 9:3; 10:4 **22:36** Mat. 10:34 † **22:37** Isa. 53:12 **22:39** Mat. 26:30; Luuka 21:37; Yoowa. 18:1-2

42 “Baaba, yoo ichāmē, inēmtoowoo nyalili. Nteenee kuyeyakay kuu wōloo imāktooy, āmēēbērē kuu wōloo āmāktooy anii.” 43 Yu keewaany :Yēesu kusaay kuu nyooto, kuchō *:malayikeet ānkōōtitiir. 44 Kisaay subak nyēē ng'waa miisin kut kooyot. Kikerkeyiitu :kiyootichaa korotiik chēē / kaki-itaata.*

45 Kung'eetee :Yēesu yooto kāsooyēē, ānkuwo yoo kimii :rubiik. Nteenee kinyōōr rubiichoo kuruuytōōs kubo chaasikaab ng'uusng'uusyēēt.

46 Kumwoochi :Yēesu rubiichooto kule, “Tōōruuytōōsiii? Ōng'ēētyē ankoosaay simōō-āsyi keey tyēmuutēk.”

/Kikeenam Yēesu nteenee kitay /kēēsār

(Mataayo 26:47-56; Māārko 14:43-50;

Yoowaana 18:3-11)

47 Kutākumii :Yēesu kung'ālōolē, kuyit :Yuuta nyoo ki akeenke ām rubiikaab Yēesu taman āk āyēēng', kuboontoonu keey biiko chēē chaang'. Kuwo yēē kimii :Yēesu kumāchē kutorooch.

48 Kumwoochi :Yēesu kule, “Yuuta! Imāchē man ing'ōmtē *Wēritaab Chii ām toroocheet?”

49 Yu kakas :rubiik chuut kiyēē kimii wokuyēyāktōōs, kumwooy kule, “Mokoryoontēēt! Keeyebaayeb?” 50 / Kēēmwooyē kuu nyooto, kuchwēntooy :akeenke yiititaab taay nyēbo motwooriintēētaab kibkōrōs nyēē wōō. 51 Nteenee kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Ōbāroochi

22:42 Mat. 6:10; Māārko 10:38; Yoowa. 12:27-28 * 22:44
Kimāmiitē :kērēywēechu tukwaay siruutēk alak nteenee
/kibokētāsyinē lētuunoo. 22:46 Luuka 5:16

kuyey!” Yooto, kunam yititaab chiichoo ānkukētyi yooto.

⁵² Bichoo kikwoontooy keey Yuuta ku mbo kibkōrōs chēē wōōyēch, booyik ākoo biiko alak chēē wōōyēch ām chēē kiriibē *Kōōtaab Yēyiin. Kumwoochi :Yēesu bichooto kule, “Ntēē sookwaante chōōkiinēk āk syaariinek? Ōbērē āntōōchinē :anii lukēēt nyēē mächē kuweech kōōrēēt? ⁵³ Ntēē kwāāmiitē :anii kwaak biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin amoonamaa? Nteenee bēsyēēng'woong' :nyi ra āk kāmūukēywēēkaab mēēnānēēt.”

Kituuch keey :Bētērō

(Mataayo 26:57-58, 69-75; Māārko 14:53-54, 66-72; Yoowaana 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ /Keenam Yēesu yooto /ānkēēkwēryoot ākoy kaytaab *kibkōrōs nyēē wōō. Koonamaat :Bētērō Yēesu ākoy biiwuutaab kayaa.

⁵⁵ Kikiikoolaay :riibiik maat kiyēng' ānkimii :biiko kuywēē maata. Kiwokuyu :nkinee Bētērō mayaata. ⁵⁶ Nto bērē kukas :chēēbto ake nyēē kiyēyiisyē kayaata Bētērō kukataal :maata, kōōrōōtoot ānkulē, “Ntēē kiboontootē keey :chiichi Yēesu!” ⁵⁷ Kutuuch keey :Bētērō kule, “Chēē, -māānkētē chiichoo!”

⁵⁸ Kukas :chiito ake subak Bētērō ānkumwooy kule, “Inying' :ake ām bichu.” Kumwooy :Bētērō kule, “Lēyyē, ābēērē keey!”

⁵⁹ Yu kakeeyta :asiista akeenke, kumwooy subak :chiito ake ām yooto kule, “Kubooyiit man, kiboontootē keey :chiichi Yēesu, kuuyu sālu Kalilaaya.” ⁶⁰ Kutuuch keey :Bētērō

kule, “Kubooyiit man, -māānkētē kiyēē imiitē imwooyē.” Kōōturkuuchē :kirkōōnkiit bakeenke.
⁶¹ Kuweech keey :Yēesu ānkōōrōōtoot Bētērō. Koosoot :Bētērō yoo kāmwoochinē :Yēesu kule, “Kutoombo kōōturkuuchē :kirkōōnkiit kwēēmowuuni +meetuuch keey areet sōmōk.”
⁶² Kuchuyta :Bētērō saang' ānkuwokuriir nyēē kāng'woonchi miisin.

*/Kikiintosuur Yēesu /ānkēēbir
 (Mataayo 26:67-68; Māārko 14:65)*

⁶³ Kiintosuuroot Yēesu :biiko choo kimii kuri-ibootē ankoonyaliilaat. ⁶⁴ Kiiyēēnē koonyek, ānkubirsēētē, sukutēēbootēē kule, “Mwoowu baa, ng'oo :nyi kābiring'?” ⁶⁵ Kiinchōchēē mbo subak :bichooto Yēesu ng'aleek alak chēē chaang'.

*Kumii :Yēesu taayeetaab kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayeek
 (Mataayo 26:59-66; Māārko 14:55-64; Yoowaana 18:19-24)*

⁶⁶ Yu yyēēchē :kōōrēēt, kikiikōōruruuch keey :kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayeek: Booyik, mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiru-utēk. /Kikēēkwēryoot Yēesu ākoy kōōk.

⁶⁷ Kumii kōōk, /keeteebee kule, “Inyiing' man *:Kāārārookiintēēt?” Nteenee kukētyi :Yēesu kule, “Ānkoo kāāmwoowook, mēēbērē +moochamte, ⁶⁸ nto subak, yoo kaateebeenaak :nkanii ng'ālyoo, mēēbērē +mōōkētu. ⁶⁹ Nteenee kung'eetee raat kuwo taay, +māwāābuurunēē :anii, *Wēritaab Chii, āwutaab taay nyēbo Yēyiin kēēbāytooyiisyē

:tukwaay.” ⁷⁰ Kuteebee :bichoo tukul kule, “Imāchē imwaay kule inyiing' Lakwataab Yēyiin?” Kukētyi kule, “Wuu nyooto.”

⁷¹ Yu kāmwooy :Yēesu kuu nyooto, kōōruumchi :bichoo kule, “Nee ake :nyēē / tākēēmwoowēēch kurubta keey āk chiichi, ntēē kaakeekas kuchāmchiintōōs nkit.”

23

Kumii :Yēesu taayeetaab Bilaato

(*Mataayo 27:1-2, 11-14; Māārko 15:1-5; Yoowaana 18:28-38*)

¹ Yooto, kung'eet :kōōkwoonooto tukul bo Yuutayeek ānkukwēryoot Yēesu ākoy Kaab *Bilaato.

² Kumwoochi :bichooto Bilaato kule, “Kikēēnyōōru chiichi kutēwēchootē kāāsōōtēywēēkaab biikyoo kule kumākwēchi bāytooyiintēēt nyēbo Rooma *syuuruut. Kimwooytootē mbo subak kule inee ku kāārārōokiintēēt nyēē māchē kubayta biikyoo.”

³ Kuteebee :Bilaato Yēesu kule, “Inyiing' :bāytooyiintēētaab Yuutayeek?” Kukētyi :Yēesu kule, “Wuu nyooto, sinee.” ⁴ Yu /kābokiikum Yēesu, kumwoochi :Bilaato mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk biiko chēē kimii yooto kule, “Ntēē -māākāsē lēēlis nyēē boonto :chiichi.” ⁵ Kōōwuruur :mbo kibkōrōs choo wōōyēch Bilaato kumwoochinē kule, “Inee :nyēē mii kutēwēchootē biiko ām kōōrēenyoo kumukuul kubuntēē kāānēētiisyēēnyii. Kitoowunēē ng'aleechaa Kalilaaya, neennyi kookuyit wōli.”

/Kikiirēkēerchi Yēesu Ērōōtē

⁶ Yu kakas :Bilaato ng'aleechaa, kumach kōōnkēt yoo kibo :Yēesu yēmēētaab Kalilaaya. ⁷ Yu kāwokōōnkēt, kōōrēkēerchi Yēesu Ērōōtē nyoo kiki-ikuruutoon Yēerusālēm bēsyōōsyēchooto, kuuyu ki bāytooyiintēētaab Kalilaaya.

⁸ Bērē kukas :Ērōōtē Yēesu, kung'erech miisin, kuuyu kikiikumachaan nyi kooy kule nto kas inee kuuyu /kikiikyaamta Yēesu miisin. Kimāchē kule nto yey :Yēesu kiy nyēē /kiilātē. ⁹ Kuteebē :Ērōōtē Yēesu ng'al chēē chaang', nteenee mānāākētyi :Yēesu ng'ālyoo.

¹⁰ Yooto, kung'ēētyo :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk ānkumwoochi Ērōōtē kule, “So, ntēē kiikuyey :chiichi ng'aleek chēē miyootēch miisin!” ¹¹ Nto mii yoo, kuyēchi :Ērōōtē āk riibiikyū Yēesu ng'al chēbo kāāntosuurāt ankoonyaliil. Kiilookyi sireet nyēē kibo bāytooyiisyēt / ankeeketita kuwo wōlēē kimii :Bilaato.

¹² Kiyey :yooto kuchoomnyo :Ērōōtē āk Bilaato bēsyoonoo kusiir yu kibo taay yoo ki buunyoo :chii ām wōlēē mii :ake.

Kiisimchi :kāāntōōyikaab Yuutayeeek Bilaato kubakach Yēesu
(*Mataayo 27:15-26; Māārkō 15:6-15; Yoowaana 18:39–19:16*)

¹³ Kōōruruuch :Bilaato mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāāntōōyik āk biikaab yēmēēt
¹⁴ ānkumwoochi kule, “Kōōkwērwoo chiichi ānkōōmwoowo kule kōtēwēchootē biiko. Kāābērē

ākuumu ām taayeeng'woong' ku -māākāsē lēēlis nyēē boonto, ¹⁵ āmānyōōr :nkinee Ērōōtē lēēlis ake tukul. Kayey :yooto kukētweēch. Nto subak, māmii :kiy nyēē kiikuyey sukōōsākyi /keebakach. ¹⁶ Kunyi, +/makeebas /ankeebakaakta kuwēēchi keey.”*

¹⁸ Kōōruumchi :biiko kule, “Iwaang'te chiichi ankiityaakte Baraaba.” ¹⁹ Baraaba ku chii nyēē / kikiikeerat nyēē kimāchē kuweech kōōrēēt ānkikiikubākākiis.

²⁰ Kumwoochi :Bilaato subak bichoo kule, “Ntēē irooko /kiityaakta Yēēsu.” ²¹ Nteenee kubōloobōl :biiko kule, “Obakach! Obakach!”

²² Kumwoochi :Bilaato bichoo nyēbo sōmōk kule, “Ara, koleel nee :chiichi? Māmisyinē / keebakach. Kunyi, +/makeebas /ankiityaakta.”

²³ Nteenee kiwuruur :biiko Bilaato kukuurchinē barak kule, “Māchāktōōs / keebakach chiichi!” Kōōbēliis :kwiilateetaab bichoo ²⁴ ānkuyēchi kuu wōloo kāmāktooy. ²⁵ Kiityaakta Baraaba ankuchamta /bokeebakach Yēēsu.

*/ Kikēēkwērtoochi Yēēsu murtooywoontēēt /
ānkiinchuruur
(Mataayo 27:32-44; Māārko 15:21-32;
Yoowaana 19:17-27)*

²⁶ Yu /kikēēmii /kēēkweryootē Yēēsu, /kēētuyēē chiito ake nyēē kimii kuwēētii Yēerusālēm. / Kikēēkuurēē chiichoo Simōōni nyēē kibo kōōrēētaab Kurēēn. /Kēēnāmē nyoo /ānkēēkērchinē koong' kukalabaat murtooywoontoonoo

* **23:16** Kitāsyi :siruuutēk alake kērēywoontēētaab 17: /Kikiityooktooy chiito akeenke yēē /kikyoomē Saakweetaab Keeytaayeet ām kēnyiiit ake tukul. **23:25** Yēyuu. 3:13-14

kurubē Yēesu lēt. ²⁷ Kiinaamaat :biiko chēē chaang' kuboontootē keey chēēbyōōsōōk chēē kyoomoonte mbuy kuriirēē Yēesu. ²⁸ Kuweech keey :Yēesu kukas chēēbyōōsōōchoo ānkulēēnchi, "Tibikaab Yēerusālēm, -mooriireenaa, nteenee oriiree keey āk lōkōkwook. ²⁹ Mii kukwoonii :bēsyōōsyēk chēē māikumwooy :biiko kule, 'Mii nyēē karaam :koorko nyoo mānāāsich leekwa.' ³⁰ Māikumwooyē :biiko yooto kule, 'Kaykay kuturbubchēēch :tulōōntōōk ānkutubēēch :lekemoosyek.' " ³¹ Kitas taay kumwooy kule, "Yoo imuuchē raat /kēēyēchi kēēti ataa ng'al chēē wuu chu ii, /bokeemwa nee nyēē yaamaat?"

³² / Kikeebeeta nkicheek biiko alak āyēēng' chēē kirātootiin kubo ng'al chēē kiikuyey kule / bokeebakach ākoo Yēesu. ³³ Yu kayit yēēt ake yēē / kikēēkuurēē 'Rōkyēētaab Mēt,' /kēēkwērtoochi Yēesu murtooywoontēēnyii. /Kikēēkwērtoochi ake tukul ām bichoo murtooywoontēēnyii / ānkiyyoong'tēē ake āwutaab taay / kiyyoong'tēē ake āwutaab kaataam, kōōkwēēnchi Yēesu kwēēn. ³⁴ Kimwooy :Yēesu ām yooto kule, "Baaba, inyōōchi kaat bichu kuuyu -mēēnkētē kiyēē mii kuyēyē."

Kibar :riibiichoo *sēkēēryēēt yu kimāchē kubchēchiin sirookaab Yēesu sukōōnkēt kule ng'oo :nyēē mākuyib sireet nkōnō.

³⁵ Kiyyoong'iis yooto :biiko kukāsē kiyēē kimii kuyēyāktōōs. Kiinchuruursēt :kāāntōōyikaab YuutayEEK Yēesu kule, "Kiisoobootē :chiichi biiko alak. Kany kōōsoob keey naas yoo inee

23:28 Luuka 19:41-44 **23:29** Cherem. 16:1-4; Luuka 21:23

23:30 Ng'oong'. 6:16 **23:31** 1Bēt. 4:17 **23:33** Isa. 53:12

23:34 Tyēēn. 22:18; Yēyuut. 7:60

man *:Kāārārookiintēēt nyēē chōōnēē Kaab Yēyiin.” ³⁶ Kiinchuruur :nkicheek riibiik Yēesu. Kikwaanta *tifaayiik chēē tāytāyēch ānkōōyokoochi Yēesu ³⁷ ānkumwoochi kule, “Yoo inyiing’ man, :bāytooyiintēētaab Yuutayeeek, isoob keey, naas.”

³⁸ /Kikiikēēsirchi kiito ake ng’aleek chēē kiyey / sikiitiilchi Yēesu meet chēē kimwooyē kule: BĀYTOOYIINTĒĒTAAB YUUTAYEEK :NYI.

³⁹ Kimwoochi Yēesu :chiito akeenke ām bichoo āyēēng’ choo kimii murtooywōōsyēkwaa kule, “Ikuurē keey inyiing’ oob kule Kāārārookiintēēt? Iraraach keey ankiiraraacheech nkacheek!”

⁴⁰ Nteenee kōōburyoong’to :nyiin ake kule, “Yyōōch! -Mēēywēyē :inyiing’ Yēyiin siimwooyē ng’al chēē wuu chu ānkēēmiitē kēēnyōōru āk chiichi ng’wooninto nyēē kerkeey? ⁴¹ Misyēēch acheek kubo lēēlisto nyēē kēēboontē. Nteenee /kakyaam chiichi buch.” ⁴² Yooto, kumwoochi :chiichoo Yēesu kule, “Isootaa, yoo ’kēēwut Kaab Yēyiin.”

⁴³ Kumwoochi :Yēesu kule, “! Kāāmwoowuung’, bokiibuurē ra āk inyiing’ kibkōōnkōy.”†

Kime :Yēesu
(*Mataayo 27:45-56; Māārko 15:33-41; Yoowaana 19:28-30*)

⁴⁴⁻⁴⁵ Ku āsiiswēk lo, kuker :kiito ake asiista kutuuyiit :kōōrēēt. Kiichuulyo :mēēnānoonoo ākoy āsiiswēk sokool. Kukērēērunēē keey :ankeet āyēēng’ nyēē kirikimim nyēē / kikiiyēēlēē Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin. ⁴⁶ Yooto kōōnchō :Yēesu kule,

23:36 Tyēēn. 22:7; 109:3-5 **23:36** Tyēēn. 69:21 **23:38** Mat. 27:11 **23:39** Luuka 2:11 † **23:43** Nto “!Kāāmwoowuung’ ra, bokiibuurē āk inyiing’ kibkōōnkōy.” **23:44-45** Mat. 24:29; 27:51

“Baaba Yēyiin! Kāāyokoowuung' tāmirmiryēēnyuu!”
Kōōtēryēēchē ng'aleechaa, kung'ētē bakeenke!

⁴⁷ Kisilto kāāyyoong'iintēēt ake nyēbo lukēēt nyēē kimii yoto Yēyiin. Kimwooy kule, “Kubooyiit man, ākoo kochurtaat :chiichi ām taayetaab Yēyiin.”

⁴⁸ King'woonchi biiko chēē kimii yoto yu kakas kiyēē kayeyakay. Yoto nanyuun kooyeey kaa nyēē kanamaat keey kwērmētōōk.

⁴⁹ Kiiyyoong'iis :chōōrōōnuutēkaab Yēēsu āk chēēbyōōsōōk alak chēē kikiikurubaan Yēēsu kung'eetee Kalilaaya, kutoobēnē kiyēē kimii kuyēyāktōōs.

Wōlēē /kikeemuyta Yēēsu

(Mataayo 27:57-61; Māārkō 15:42-47;

Yoowaana 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Kimii :chiito ake nyēē / kikēēkuurēē Yōōsēēf nyēē kiminyē *kiriinkēētaab Arimataaya ām yēēmēētaab Yuuteeya. Kikiikunam ng'ālyoontēētaab Yēyiin miisin ānkimii kukānyoonu Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Ki inee :akeenke ām kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayeek nteenee kimachamaat ng'aleekaab chuut ām kōōkwoonoo.

⁵² Kiwo :chiichoo Kaab *Bilaato wokusoom / kēēchāmchi wokōōnēm muustaab Yēēsu. Kuchāmchi :Bilaato.

⁵³ Wokōōrēēk muusyoontoonoo ankuratee ankeet ānkuwokōōkoochi kochonkeet ake. Kiiwōroot :kochonkaanaa /āmānāākiikoochi muusyoo bēsyēēt ake.

⁵⁴ Ki bēsyēēt :nyooto nyēē kimii :Yuutayeeek kuyēytēē keey kukātoow keey :bēsyēētaab *Sabaato. ⁵⁵ Kiinaam :chēēbyōōsōōchoo kikwoontooy keey Yēesu ām Kalilaaya Yōōsēēf ākoy kochonkaanaa bokukas wōlēē /kikeekonorta. ⁵⁶ Nto mii yoo, kooyeey ankubokuyeyta mwaanik chēē boong'u nyēē anyiny. Nteenee kiimuuny ām bēsyēētaab *Sabaato kuu wōlēē mwooytooy :mākuutēk.

24

King'eetee :Yēesu meet

(Mataayo 28:1-8; Māārkō 16:1-8; Yoowaana 20:1)

¹ Ām bēsyēētaab taayta, nyēē kirubē bēsyēētaab *Sabaato, kumusta :chēēbyōōsōōchoo kukēērir :kōōrēēt ākoy kochonkaanaa /kikēēkōnōrēē Yēesu. Kibeeta mwaanichaa kiboong'u nyēē anyiny choo kikiikuyeyta.

² Kuyitē, kunyōōru / kāākēēwunukto rwaantaanaa /kikikeekeree kochonkeet. ³ Yu kēēwut kochong', kukas kule kimāmii :muustaab Mokoryoontēēt Yēesu.

⁴ Kutākōōlātē ām kiyēē kayeyakay, kutook :biiko alake āyēēnku chēē kēēyyoong'iis taayeeng'waa. Kikiilaach sirooy chēē kileelach kut kōōwirwiirtōōs. ⁵ Kimuuyo :chēēbyōōsōōchoo ankukas ng'wēny. Yooto, kumwoochi :bichoo kule, “Ām nee yu ōchēēng'ēē chii nyēē soboot *kāābkwombiich? ⁶ Māmii wōli! Nteenee kaakung'eetee meet. Māchāktōōs ōsōōtē wōlēē

kimwooytoowook yoo kitākumiitē Kalilaaya.
 7 Kimwooy kule, ‘+ /Mākiyokoochi *Wēritaab Chii
 biich chēē kibng'ōōkisiis chēē mākwērtoochi
 *murtooywoontēēt. Nto mii bēsyēetaab sōmōk
 kung'eetee meet.’ ” 8 Kisēw :chēēbyōōsōōchoo.

9 Kooyeey :chēēbyōōsōōchoo wōloo kikwoonēē
 ānkubokwoomchi ng'aleechaa rubiik choo ki taman
 āk akeenke āk chuut alak. 10 Chēēbyōōsōōchoo
 ku Maaryaa nyēbo Maktaala, Choowaan, Maaryaa
 kaametiitaab Yāākōbō āk chēēbyōōsōōk alak chēē
 kiboontootē keey tukul.

11 Kichweesta :rubiichoo chēēbyōōsōōchoo.
 12 Ānkoo kuwuu nyooto, king'eet :Bētērō ankulabat
 wōlooto kibo kochonkaanaa /kikēēmuchinē Yēēsu.
 Kōōkōōyto āriit, nto bēre kulē, kukas sirookaab
 Yēēsu baateey āmāmii :bōōrto. Kooyeey :Bētērō kaa
 kōōlātootē ām kiyēē kiyeyakay.

*Kiiboorchi keey :Yēēsu rubiik āyēēng' chēē kibēētii
 Emaawu
 (Māārko 16:12-13)*

13 Kimii :rubiik alake āyēēnku chēbo Yēēsu
 bēsyoonooto kubēētii saang'taab Emaawu. Kiyibē
 :lōōyinyii āsiiswēk āyēēng' kuwēētēē :chiito
 Yēērusālēm. 14 Kubēētii, kung'āloolootēē tukuuk
 tukul chēē kikiikuyēyākiis.

15 Kutākumii kwoomootē lōkōōy, kulumchi :Yēēsu
 baanng'waa ankutas taay :tukul 16 kumānēēnkēt
 :rubiik kule ki inee. 17 Kumwoochi :Yēēsu
 kule, “Nee nyi ōng'āloolootēē ēē?” Kōōyyoong'iis
 ānkukās nyēē kāsāng'utiitu. 18 Kumwoochi

:rubiintēēt nyēē / kikēēkuurēē Kileeyoba Yēēsu kule, “Imāchē imwoowēēch kule inyiing' baateey ām Yēērusālēm nyēē -mēēnkētē kiyēē kookuyeyakay?” ¹⁹ Kuteebee :Yēēsu chiichoo kule, “Nee :nyēē kookuyeyakay?” Kulē, “Ng'ālyoo kurubta keey āk Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt. Ki *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin nyēē kiboonto kāāmuukēywēēk ām wōlēē king'ālooltooy ānkuyēyē ng'al chēbo kwōng'uut ām taayeetaab Yēyiin āk biiko. ²⁰ Kiiyokooyto :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāāntōōyikyoo /bokeebakach. /Kikēēkwērtoochi murtooywoontēēt. ²¹ Kōkiimoong'tēē keey :acheek kule inee :nyēē +machokootyaakta biikaab *Isrāyēēl. Bēsyēētaab sōmōk :nyi ra kung'eetee kōyēyākiis :ng'aleechu. ²² Nto subak, kākōōnēēch :chēēbyōōsōōk alake kunameech :tonkoy. Kamusta ākoy kochong' wōloo /kikiitōōrē, ²³ nteenee, mānāānyōōr bōōrnyii. Kāmwoowēēch kule kakas malayikaan alak chēē kāmwoochi icheek kule soboot :Yēēsu. ²⁴ Kaakuba :alake ām acheek wōlooto ānkubokunyōōr kuwuu nyooto.”

²⁵ Kumwoochi :Yēēsu bichooto kule, “Kyōōbuuswookēn sōō nyēē tyaa, ānku wuuyēch mētēwookwook kule nee! Ākoo mānōōyēnchi tukuuk tukul choo kiikumwooy *:wōōrkooyikaab Yēyiin. ²⁶ -Mōōnkētē :akweek kule kimisyinē kunyalil *:Kāārārōokiintēēt ām tukuuchoo nto /kiitōōrē?” ²⁷ Yooto, kōōbāng'boonkyi :Yēēsu bichoo ām siruutēkaab Yēyiin kutoowunēē choo bo *Muusa ākoy chēbo wōōrkooyik tukul kurubta keey

24:19 Luuka 7:16; Yēyuut. 2:22 **24:21** Luuka 1:68; 2:38; 19:11

24:24 Luuka 24:12; Yoowa. 20:3-10 **24:26** Yēyuut. 14:22

āk inee.

²⁸ Yu makuyit saang'aa kibēētii, kuyey keey :Yēesu wuu nyēē kimāchē takutas taay āk baanaa. ²⁹ Nteenee kiket :bichoo kule kōōbuurto keey :icheek, kuuyu, kikiikwiimēn :kōōrēēt. Kucham :Yēesu kōōbuurto keey tukul. ³⁰ Kumāchē kwoomiis, kunam :Yēesu mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Kubetes ānkōōkoochi bichooto. ³¹ Kusēw :bichoo kule ākoo ki Yēesu :nyooto. Kusēwu kuu nyooto, kubotē :Yēesu kule bil!

³² Kumwooy :bichooto kule, “Kākāākēēng'ērēkiisyē sōō nyēē tyaa, yoo kāmii :Yēesu kumwoowunoonwēēch ng'aleek kurubta keey āk kiyēē mwooyē :siruuṭēkaab Yēyiin.” ³³ Kung'eētyo :bichooto areet akeenke ankooyeey Yēerusālēm. Kibokunyōōr rubiichoo ki taman āk akeenke āk rubiik alak kumii yēēt akeenke. ³⁴ /Kēēmwoochi bichooto tukwaay kule, “Kookung'eetee man :Mokoryoontēēt meet ānku kāākōōboorchi keey Simōōni.” ³⁵ Kumwoochinē :bichooto kikwoonēē Emaawu chuut kiyēē kiyeyakay ām kēēltaab too āk subak wōlēē kiinkētito :icheek Yēesu, yu kāwokubetes mukaatiit.

*Kichōōnchi :Yēesu rubiikyii ām bēsyooni
kaakung'eetee meet*

(Māārkō 16:14; Yoowaana 20:19-23)

³⁶ Kutākumii :bichoo kwoomchinē chuut lōkōōywēchoo, kutookunēē :Yēesu kōyooto ānkumwoochi kule, “Ōnyōōru tāloosyēēt.”

³⁷ Kimuuyo :bichoo, ānkubōōtoon kubērē tōōs

āyiintēēt :nyooto. ³⁸ Nteenee kumwoochi :Yēesu kule, “Ām nee yu kōōmuuyē ankooyiimaak mēt -moochamte kule anii :nyitēnyi? ³⁹ Okas baa mbo āwunnyēkyuu āk kērēenkōōk. Otabtab sookas, kuuyu, ōmiitē ōbērē tōōs anii ku āyiintēēt. Mātinyē :āyiintō bōōr.” ⁴⁰ Kōōboorchi āwunnyēk āk kērēenkōōk. ⁴¹ Kiilat :rubiik ānkung'ērēkiis, nteenee wuu nyēē kimā manta. Kuteebee :Yēesu kule, “Ōboontē āmnyoo?” ⁴² /Kiikoochi *burburyoontēēt nyēē kiwaatanaat ⁴³ ankwaam kukāsē :rubiik. ⁴⁴ Kumwoochi rubiikyii kule, “Ōsōotyēēchi kiyoo kyāāmwoowook yoo kitākēēboontotē keey. Kyāāmwoowook kule misyinē kuyēyākiis :tukuuk tukul kuu wōloo mwooytooy :kitaabuunekaab *Muusa āk chēbo *wōōrkooyikaab Yēyiin āk choo bo kitaabuutaab Tyēēnwookik kurubta keey anii.”

⁴⁵ Nto mii yoo, kung'oonkyi :Yēesu rubiikyii kōōnkēt kiyēē kimwooyē :siruutēkaab Yēyiin. ⁴⁶ Kimwoochi kule, “Siraat kule makunyalil :Kāārārookiintēēt anku makung'eetee meet ām bēsyēētaab sōmōk. ⁴⁷⁻⁴⁸ +/ Makyaaamtaat ām kōōrootunwēēk tukul kubuntēē kaayneenyii kule kuweek :biiko ām miyootyēēt nyoo kiikuyey / sikēēnyōōchi kaat. Kookas :akweek kuyēyāktōōs ng'aleechu. Kunyoo, o-amtaate lōkōōywēchu ōtoowunēē Yēērusālēm. ⁴⁹ Kookas, āmiitē

24:37 Māārkō 6:49 **24:39** Māārkō 16:14-16 **24:40** Yoowa. 20:20 **24:43** Luuka 24:30-31; Yoowa. 21:5, 10; Yēyuut. 10:41

24:44 Tyēēn. 22:1, 7-8, 15, 18; 69:4, 9, 21; Isa. 52:13–53:12; Luuka 24:27; Yoowa. 5:46 **24:45** Luuka 24:27, 32 **24:46** Māārkō 14:49; Luuka 22:67; Yēyuut. 3:18; 17:2-3; 28:23; 1Kōōr. 15:3-4

24:47-48 Yēyuut. 1:8; 2:38; 5:31; 11:18; 17:30-31; 20:21; Room. 15:19; Yēyuut. 1:8

wāāyookwook kiyēē kikuurtoowook :Baaba. Nteenee ōkāng'iisyē yuutēyu bo kiriinkooni kut / kiilumeenaak kāāmuukēywēēk kukwaanee kibkōōnkōy.”

*/Kikēēyib Yēēsu kuwo kibkōōnkōy
(Māārkō 16:19; Yēyuutēk 1:9)*

⁵⁰ Nto mii bēsyēēt ake, kuwēēto keey :Yēēsu rubiichoo kung'eetee Yēērusālēēm kutākyinē keey Beetannyyaa. Yu kariikta, kōōtōrōōr :Yēēsu āwunnyēk ankusaay Yēyiin kōōbēruur rubiichoo.

⁵¹ Kutākumii kusooyē, /kēēyib kuwo kibkōōnkōy.

⁵² Kukutunkyi :rubiichoo Yēēsu ankooyeey Yēērusālēēm kung'ērēkootiin miisin. ⁵³ Kibēētii :rubiichoo *Kōōtaab Yēyiin kibtaman kōōkoostooy Yēyiin.

24:49 Yoowa. 15:26-27; Yēyuut. 5:32 **24:49** Luuka 4:18 **24:51**
Māārkō 16:19; Luuka 9:51; Yēyuut. 1:9; 3:21 **24:52** Yēyuut. 1:12
24:53 Yēyuut. 2:46; 5:12

Biibilya Nyēē Tiliil
New Testament in Sabaot (KE:spy:Sabaot)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Sabaot

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

Printed book ISBN 9966002030

The New Testament

in Sabaot

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022
c68c9dca-518f-544b-a52e-82240cf64928